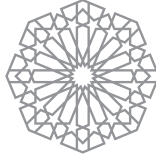

Kalpten
ARŞA
SEYRÜ SULÛK

ABDULLAH AĞBEKTAŞ

KALPTEN ARŞA
SEYRÜ SULÛK
ABDULLAH AĞBEKTAŞ

ISBN:Alınacak!!!!

Düzenleme

Mehmet TÜRKER

Grafik-Tasarım

Düzey Ajans

www.duzeyajans.com

0212 417 92 92

1. Basım Temmuz 2025

Baskı

İlbey Matbaa

2. Matbaacılar Sitesi 3NB3

Topkapı - Zeytinburnu / İSTANBUL

0212 613 83 63

Sertifika No: 51632

İlbey Yayınevi

2. Matbaacılar Sitesi 3NB3

Topkapı - Zeytinburnu / İSTANBUL

0212 613 83 63

Bu eserin telif hakkı **ULUSLARARASI RAVZA DERNEĞİ**'ne aittir.

İzin alınmadan basılamaz, cd. v.b. şekilde çoğaltılamaz.

Kaynak gösterilecek yazılar dışında alıntı yapılamaz.

İÇİNDEKİLER

ABDULLAH AĞBEKTAŞ.....	6
TASAVVUF YOLCULUĞUNA GİRİŞ	11
İRFAN HALKASININ OLUŞUMU	14
TASAVVUFUN TARİHÎ GELİŞİMİ.....	17
TARİKATLARIN ANA KOLLARI.....	18
TASAVVUFUN İLİMLE OLAN İLİŞKİSİ	26
TASAVVUFUN GAYESİ.....	28
SEYRÜ SÜLÛK GÖRMEDEN KEMÂLÂT OLMAZ.....	30
SEYRÜSÜLÛK GÖRMEDEN FENAFİLLAH OLUR AMA BEKABİLLAH OLMAZ.....	34
MÜRŞİD-İ KÂMİL VE VESİLELİK.....	36
! RABİTA NEDİR, ŞİRK MİDİR?	38
DERVİŞ	40
MÜRİT VE MURAT NEDİR?.....	41
GÜZEL AHLAK.....	42
GÖNLÜN NURLANMASI VE AHLAKÎ DÖNÜŞÜM	43
ŞEYTANIN SAHTE İLHAMLARI.....	48

SON NEFESE KADAR DİKKAT	49
İNSANIN YARATILIŞINDAKİ DÖRT UNSUR: ANASIR-I ERBAA.....	52
NAKŞİBENDİ YOLUNDA BEŞ ANA LETÂİF VE PEYGAMBERÎ NURLARI.....	56
NEFİS LETÂİFİ VE ÖNEMİ	61
NEFİS: EN YAKIN VE EN BÜYÜK DÜŞMAN.....	61
NEFSİ TERBİYE VE SECDENİN HİKMETİ.....	64
NEFİS VE NEFSİN MERTEBELERİ.....	67
ZİKRİ KÜL VE ZİKRİ SULTANİ	77
NEFY-Ü VE İSPAT: KALBİN TAHLİYESİ VE TAHSİSİ	79
ZİKRULLAHIN BEREKETİ	81
MURAKABELER	85
FENA VE BEKA HÂLLERİ	92
FENA FİL İHVAN’ “FENA FÎ’Ş-ŞEYH VE FENÂ FÎ’R-RESÛL” ...	92
VELAYETİN İLK BASAMAĞI: FENAFİLLAH	96
ALLAH’IN SIFATLARIYLA TECELLİSİ VE ZATININ İDRAKİ ÜZERİNE	110
ALLAH’IN ZATI VE SIFATLARI HAKKINDA EHLİ SÜNNET GÖRÜŞÜ	110
ALLAH ALTI CİHETTEN KALBE TECELLİ EDER	120

KALBİN YÖNELİMİ VE ALLAH'IN TECELLİSİ.....	122
SEYİRLER (SEYRÜSÜLÛK)	127
SEYR-İ İLÂLLAH	127
AFAKTA VE ENFÜSTE SEYİR.....	131
SEYR-İ FİLLAH (MAALLAH).....	133
ALLAH GÖRÜLÜR MÜ?	134
BEYTULLAH VE ALLAH'IN TECELLİGÂHI OLMASI.....	136
ARŞ VE KÜRSİ'NİN MAHİYETİ	137
ARŞA İSTİVA NE DEMEKTİR?.....	138
SEYR-İ ANİLLAH – ALLAH'TAN SEYİR (DÖNÜŞ).....	139
SEYR-İ ANİLLAH İLMİN MERTEBELERİYLE İLİŞKİSİ	141
BEKA BİLLAH	144
ALLAH'TAN SEYİR NEDİR?	147
FENA'DAN BEKA'YA: KEMALİN ZİRVESİ.....	150
VELAYET-İ SAĞIR - VELAYET-İ KÜBRA.....	152
ALLAH'A YAKINLIĞIN MANEVİ MERTEBELERİ EBRAR VE MUKARREBÛN	153
FARZLAR VE HARAMLAR HER DERVİŞİ VE HER ŞEYHİ BAĞLAR.....	160
TASAVVUF EHLİNİN ÖNEM VERDİĞİ NAFİLE NAMAZLAR..	164

YAZARIMIZIN ÖZGEÇMİŞİ
(BİYOGRAFİ)
ABDULLAH AĞBEKTAŞ

1971 yılında Sivas'ta doğan yazarımız, ilkokul öğrenimini Sivas'ta, ortaokul ve lise öğrenimini Sivas İmam Hatip Lisesi'nde tamamlamıştır. Lise eğitiminin ardından yükseköğrenimini Mısır'da El-Ezher Üniversitesi Hadis bölümünde tamamlamış ve 1995 yılında memleketine dönmüştür.

Dönüşünün ardından Selimiye Kültür Merkezi'nde müdürlük görevini üstlenmiş.

28 Şubat süreci nedeniyle yaşanan olumsuzluklar sonucu resmi görev almamış. Bu dönemde maişeti için ticaretle iştigal etmiş ve çeşitli yerel televizyon ve radyo kanallarında on yıl boyunca sohbet ve irşad faaliyetlerine devam etmiştir.

2012 yılında, Sivas Merkez Camii'nin inşası amacıyla Uluslararası Ravza Derneği'ni kurmuş; Sivaslı iş insanları ve bu yolda kendisine omuz veren kardeşleriyle birlikte çalışmalarını resmî bir zemine taşımıştır.

Halihazırda 25 farklı ülkede ve Türkiye'nin birçok ilinde, özellikle afet bölgelerinde aşevleri ve yetimhaneler aracılığıyla ümmete hizmet etmeye devam etmektedir.

Babası merhum Mustafa Ağbektaş'ın vesilesiyle çocukluk yaşlarından itibaren tasavvufî bir hayatın içinde yetişmiş; Hz. Ebû Bekir (r.a.) nisbetiyle Nakşibendî tarikatına mensup olarak bu münevver yolda hayatını sürdürmektedir.

Yazarımızın, daha önce yayımlanmış iki eseri bulunmaktadır:

“Hz. Allah (c.c.) Kimleri Sever” ve “40 İnci Hadis”.

Evli ve dört çocuk babası olan yazarımız, iyi derecede Arapça bilmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ÖNSÖZ

Tasavvuf, kalbin arınıp Allah’a yönelmesidir. Bu eser, **seyrû sulûk, nefsin mertebeleri, zikir, murâkabe ve tasavvufun temel esaslarını, Kur’an ve Sünnet çizgisinden ayrılmadan**, sahih kaynaklar ışığında bir araya getirmek amacıyla hazırlanmıştır. Gayemiz, kalbî ve ahlâkî dönüşümü esas alan bu mübarek yolu, **bid’atlardan, hurafelerden ve taassuptan arındırarak** hakika-tiyle anlatmaktır.

Bu çalışmayla birlikte şu sorulara sağlam cevaplar sunmayı amaçlıyoruz:

Tasavvuf nedir, ne değildir?

Hak olan tarikat nedir, hakikat olan tasavvuf nedir?

Tasavvuf, Kur’an ve Sünnet’e mi dayanır, yoksa onlardan ayrı bir yol mudur?

Tasavvuf ve tarikat, “uçmak- kaçmak” mıdır, yoksa İslâm’a ve ümmete hizmet etmek midir?

Tasavvuf; sahte mürşitlerin, gösteriş ehlinin yolu mudur, yoksa canını dahi Allah ve Resûlü yoluna adayan **sâdıkların, sâlihlerin, âşikların ve cömertlerin** yolu mudur?

Bu metin; dilimize kolay, kalbimize yakın olan, aklımıza hitap eden bir tasavvufî usûl sunar. Öğrenirken yalnızca bilgilerle değil, hâl ile, edeble, sadâkatle de yoğrulmayı amaçlar.

Tefekkür Üzerine

Rabbimiz, kalan ömrümüzü geçen ömrümüzden daha hayırlı eylesin. Zira ömür, su gibi akıp geçiyor. Hayat, büyük bir nimet ama bu nimetin bir sonu var ve biz o sona doğru yürüyoruz.

O hâlde asıl mesele şudur:

Bu hayatı nasıl geçirdik ve nasıl geçirmeliyiz?

Kur'an'ın birçok yerinde geçen çağrı bize bunu hatırlatır:

“Hiç düşünmez misiniz?” “Akletmez misiniz?”¹

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Bir saatlik tefekkür, bin yıllık nafile ibadetten hayırlıdır.”²

Bu bakışla kendimizi sorgulamalıyız:

Namazlarımız ne durumda?

Helâl ve harama ne kadar riayet ediyoruz?

Tövbe ettik mi, eksiklerimizi telafi ettik mi?

Günlerimiz, yıllarımız hangi şuurla geçti?

Bu eserin derleyip düzenlenmesini yapan Mehmet Türker kardeşime candan teşekkür diyorum. Aşkının , Mâşuku hakikiye rızasına ve onun cennetine vesile olmasını cenab-ı Haktan niyaz ediyorum.

Bu eser, okuyana da aktarana da feyiz olsun duasıyla kaleme alınmıştır. **Sadece kavramları değil; ruhunu, usulünü, terbiyesini** de birlikte yaşamak ve öğrenmek ümidiyle...

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Mayıs 2025

**ABDULLAH AĞBEKTAŞ
SİVAS**

**KUR'AN
VE
SÛNNET IŞIĞINDA
TASAVVUF**

TASAVVUF YOLCULUĞUNA GİRİŞ

Tasavvuf tarikat nedir?

Tasavvuf, kelime kökeni bakımından Arapça “*sûf*” (yün) kelimesinden türetilmiştir.³ Bu kelime, erken dönem sûfilerinin zühd ve takvâ hayatını temsilen giydikleri yünden yapılmış kaba ve sade giysilere işaret eder.⁴ Bir diğer görüşe göre ise tasavvuf, Kur’an’da geçen “*suhuf*” (sayfalar, sahifeler) kelimesiyle bağlantılıdır; bu da mânevî hakikatlerin ve ilâhî bilgilerin izini sürmeyi ifade eder.

Ayrıca *Ashâb-ı Suffe*, Mescid-i Nebevî’de yaşayıp dünya nimetlerinden el etek çekmiş, ilme ve zikre kendini adanmış sahâbîlerden oluşan bir topluluktur. Sûfilik anlayışının ilham kaynaklarından biri olarak kabul edilirler.⁵

Kur’an ve Sünnet; İslâm’ın ana yolu, bu anlamda bir “otoban” gibidir. **Tarikat** ise, bu caddede istikâmeti sağlamlaştıran disiplindir.

Tasavvufun hakikati, İslami çizgiden asla sapmaz. İslâm neyse, tasavvuf ve tarikat da odur. Eğer bir tarikat ya da tasavvuf öğretisi Kur’an ve sünnete aykırı bir görüş serdediyorsa, o yol bâtıldır. Bu hususta âlimlerin ve müçtehitlerin ittifakı vardır.⁶

Ünlü mutasavvuf İmam Gazâlî Hazretleri, İslâm düşünce tarihinin en büyük mütefekkirlerinden biridir. “İhyâu Ulûmiddîn” adlı muazzam eserinde, kalbin arınması ve tasavvufî hakikatlerin önemini derinlemesine ele almıştır. Bir dönem Bağdat Nizamiye Medresesi’nde rektörlük yapmış ve devrinin en büyük ilmî otoritesi kabul edilmiştir. Ancak kendisi “*el-Munkız mine’ d-Dalâl*” (Dalâletten Kurtuluş) adlı otobiyografik eserinde, sahip olduğu

tüm ilimlere rağmen kalbinde bir huzursuzluk hissettiğini ifade eder.

Gazâlî, mantık, fıkıh, kelâm, felsefe ve matematik gibi ilimleri tahsil etmiş; fakat nihayetinde kalben bir tatmine ulaşamamıştır. Bildiklerinden şüphe etmeye başlamış, hatta felsefî şüpheciliğe kadar sürüklenmiştir. Bu süreçte kalbini tatmin edecek hakikati tasavvuf yolunda bulmuş ve şöyle demiştir:

“Bütün ilimleri öğrendim; tefsiri, fıkıhı, akâidi... Fen ilimlerini bile... Ama yine de kalbimde bir tatminsizlik oluştu. Hak olarak bildiklerimden şüphe etmeye başladım. Ne zaman ki tasavvuf ehlinin yoluna girdim, evrad ve ezkârla meşgul olmaya başladım, işte o zaman hak olarak öğrendiklerim yerine oturdu, marifet ve yakın nuruyla gördüm.”⁷

Tasavvuf ehlinin yalnızca bilgiyi değil, yaşantıyı öncelediğini ve hakikati ancak bu yolla idrak ettiğini vurgulamıştır. Bu tecrübe üzerine 12 yıllık bir uzlet dönemine çekilmiş; nefsin tezkiyesi ve kalbin saflaşması üzerine yoğunlaşmıştır. Sonuçta şu kanaate varmıştır:

“Tasavvuf ehli gerçeği yaşamaktadır. Yolların en güzeli de mu-tasavvıfların yoludur.”⁸

Seyyid Şerîf Cürcânî der ki:

“Evliyâullâh’tan olan kişi; tasavvufu İslâm’ın emir ve yasaklarının zahir ve bâtın yönlerini, ahkâm ve âdâbıyla birlikte bilip yaşamak olarak görür.”

Cüneyd-i Bağdâdî (rahmetullahi aleyh) şöyle der:

“Tasavvuf, mâsivâ ile alâkayı kesip Allah ile beraber olmaktır.”
Yine, tasavvufta kemâle ulaşmasına vesile olan bir hâdiseyi şöyle anlatır:

“Beni kemale götüren iş, bir kedi ve bir faredir.”

“Bir gün bir kediye gördüm. Fareyi yakalamak için öyle odaklanmış, öyle rikkat ve dikkat kesilmişti ki, tek bir kılını bile kıpırdatmıyordu.

Kediler böyle durumlarda yere siner, bacaklarını çeker, gözlerini hedefe kilitler, milim milim yaklaşır ve tam zamanında hamle yaparlar.

O kedinin rikkatine ve gayretine bakınca, ben de Allah için aynı dikkatle gayret etmeye başladım.”

Yine bir gün Bağdat sokaklarında, buz satan bir adam görür. Adam bağırmaktadır:

“Sermayesi eriyen şu adama acıyın! Sermayesi eriyen şu adama acıyın!”

Haziran sıcağında, 40 derecede buzlar eriyor...

Ve Cüneyd şöyle der:

“Onun sermayesi eriyordu. Ben de düşündüm ki benim de ömür sermayem eriyor!

Ve bu ömür sermayemi, Allah’ın rızasına uygun şekilde geçirmek için daha da gayret ettim.”

İRFAN HALKASININ OLUŞUMU

Hiç şüphesiz Allah'ın Resûlü, “Resûlü's-Sakaleyn” (insanlar ve cinlere gönderilen peygamber)⁹, geçmiş peygamberlerin sonuncusudur;¹⁰ ancak en faziletlisi¹¹, en hayırlısı ve Allah'ın en sevgili kuludur;¹² Habîbullah.¹³ Kur'ân'a göre bütün peygamberler, istisnasız, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) geleceğini müjdelemişlerdir;¹⁴ özellikle Hz. Îsâ (a.s.), “Benden sonra Ahmed isimli bir peygamber gelecektir.” diyerek açıkça haber vermiştir.¹⁵

Hz. İbrâhim'in duası¹⁶ kabul olunmuş; Efendimiz'e 1400 yıl önce Kur'ân vahyedilmiş, onunla birlikte risâlet vazifesi başlamıştır. O, insanlığı tevhide davet etmiş; Allah'tan başka ilahlık taslayan tüm batıl unsurları (taş, ağaç, para, makam) yıkmıştır.¹⁷ Gecesini gündüzüne katmış, 23 yıl içinde câhiliyye toplumunu bir hidayet toplumuna dönüştürmüştür. Bir zamanlar kız çocuklarını diri diri gömenler,¹⁸ onun getirdiği nurla yıldızlar gibi parlamış, insanlığın önderleri olmuşlardır.

O'nun risâleti sadece Arap yarımadasında yankılanmadı; Mekke'den Medîne'ye, oradan tüm cihana yayıldı. Öyle ki, bugün birçok eski Arap kralı, komutanı ya da şairinin adı unutulmuştur; fakat Resûlullah'ın sahâbeleri, isimleriyle, hayatlarıyla, Kur'ân'ın yaşayan örnekleri olarak gönüllerde yaşamaktadır. Mallarını ve canlarını Allah yolunda feda etmiş, yaşayan Kur'ân olmuşlardır.¹⁹

Resûlullah (s.a.v.), hem Kur'ân'ı ümmetine tebliğ etmiş, hem yaşayarak da hayatıyla onu açıklamıştır.²⁰ Hadisleri, sünneti ve sıretiyle insanlara hakkı ve hakikati öğretmiştir. Vefatından sonra (11/632), sahâbe bu irfanı tâbiîne, onlar da tebeu't-tâbiîne ulaştırmıştır. Böylece ilk üç nesil eliyle İslâm, kalpten kalbe hem yazıyla hem de sözlü aktarım yoluyla tüm ümmete ulaşmıştır.

Başlangıçta hadislerin tamamı yazılmamıştı ancak Peygamberimiz bazı sahâbeye yazma izni vermiştir.²¹ Zamanla hadis külliyatı oluşmuş, özellikle Kütüb-i Sitte ile tedvin tamamlanmıştır. Hadis-i şerifler köy köy, şehir şehir dolaşarak aktarılmış; Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd gibi muhaddislerin çabalarıyla kayda geçirilmiştir. Hicretin ikinci yüzyılından itibaren sadece hadis değil, tefsir, fıkıh, kelâm, mantık gibi bütün İslâmî ilimler de yazıya geçirilerek kitaplaşmıştır.

İşte tasavvuf da, aynı tefsir gibi, aynı fıkıh ve hadis gibi; başlangıçta yaşanan bir hâl iken, sonradan kitaplara ve başlıklara girmiştir. Efendimiz'in zühd hayatı, gece ibadetleri, hâl ve davranışları ikinci asırdan itibaren tasavvuf literatürünün temeli hâline gelmiştir.

İmam Rabbânî Hazretleri'nin belirttiği gibi, sahâbe-i kirâm, Efendimiz'i sadece bir kez görmekle büyük bir mânevî terbiyeye ulaşmıştır. Onlar, kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ mertebelerinden yükselmiş; zikr-i külden, zikri sultani oradan murâkabelere geçmişler. Murâkabe-i ehadiyyet, ma'îyyet, akrabiyyet ve muhabbet derecelerini aşarak seyr-i ilallah, seyr-i fillah ve seyr-i anillah makamlarına ulaşmış yıldız şahsiyetlerdir. Tüm bunları bir kere Peygamberimiz'i görme sohbetine bir kez katılma şerefiyle Peygamberimiz hürmetine nail olmuşlardır.

Bu nedenle Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Ashâbım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız, sizi cennete götürür.”²² Bu söz, sahabenin örnekliğini ve tasavvufî seyrüsülûkun izlerini taşır.

Tasavvufun tarihsel kökleriyle iç içe geçmiş olan sahâbe-i kirâmın irfan halkasındaki yeri son derece mühimdir. Sahâbeden birine dahi olumsuz bir söz söyleyen kimse, Resûlullah'ı bizzat gör-

müş, ondan bir söz işitmiş, meclisine katılmış bir şahsiyeti küçük görmüş olur ki bu; büyük bir edepsizliktir. Çünkü sahâbe:

- İlmîyle âdildir,
- Sadıktır,
- Sıddıktır.

Beşer olmaları hasebiyle hataya düşmüş olabilirler; ancak İslâm'a kasıtlı olarak leke sürecek, fitneye sebep olacak bir filleri olmamıştır. Her biri yaşantısıyla örnek olmuş, Allah yolunda can vermekten çekinmemişlerdir.

Meselâ, Eyüb el-Ensârî Hazretleri 90 yaşına rağmen, Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) işaretiyle İstanbul'u fethetmek için yollara düşmüş ve Medîne-i Münevvere'den binlerce kilometre uzaklıktaki İstanbul'da surların dibinde şehit düşmüştür. Nur Dağı'nda Ökkâşe Hazretleri, Diyarbakır'da otuz sahabe; Şâm-ı Şerîf'te ise bir rivayete göre on bin, başka bir rivayete göre ise elli bin sahabe can vermiştir. Sahâbenin birçoğu Mekke ve Medine dışında vefat etmiştir. Çünkü onlar; Allah'ın dinini yaymak uğruna eşini, çocuğunu, malını ve memleketini terk etmiş; bu uğurda canlarını feda etmişlerdir

İmam Rabbânî Hazretleri der ki: "Sahâbenin her biri bir yıldızdır. Fazilet açısından farklılıkları olsa da, hepsi birer rehberdir." En alt derecede kabul edilen Vahşî (r.a.), Hazreti Hamza'yı şehit etmiş olmasına rağmen affedilmiş, Allah yoluna dönmüştür. Buna rağmen İmam Rabbânî, "Onun ayağının altında bile Veysel Karanî vardır." der.

Veysel Karanî, Peygamber aşkıyla yanan, Resûlullah'ın (s.a.v.) hırkasını bizzat gönderdiği bir evliyâdır. Buna rağmen sahâbe makamına ulaşamamıştır. Bu durum, sahâbenin mânevî büyüklüğünü ve tasavvufî halkadaki yerini açıkça ortaya koymaktadır.

TASAVVUFUN TARİHÎ GELİŞİMİ

Tasavvufun tarihî gelişimi, İslâm'ın ilk asırlarına, özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine dayanır. Hz. Peygamber'in zühd, takvâ, sabır ve tevekkül esaslı yaşantısı sahâbe tarafından örnek alınmış, bu örneklik zamanla sistematik bir manevî disipline dönüşmüştür.

Hicrî II. asırdan itibaren, tefsir, hadis ve fıkıh gibi İslâmî ilimlerin tedvin süreciyle eş zamanlı olarak tasavvufî hayat da zühd hareketi olarak gelişmiştir ve bu harekete “tasavvuf” ve “tarikat” isimleri verilmiştir.

İşte ikinci asırla beraber, tasavvuf, Müslümanların hayatında bir usûl hâlinde belirdi. Yani seyrüsülûk dediğimiz, kalbin arınma ve terbiye süreci olan manevi yolculuk, artık hayatın içinde bir yol olarak belirginleşti. Bu yolun başlangıcı Ebû Bekir Sıddîk Efendimiz'den ve Hz. Ali (Kerremallahu Vechehû) Efendimiz'den Resûlullah'a (s.a.v.) dayanır.

Bu bağlamda tasavvuf, İslâm ümmeti arasında “Münevver Yol” olarak anılır. Tarikatlar bu yolun şubeleridir.

Bu dönemde (Hicrî II. Asır) Tabiinden Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Rabia el-Adeviyye (ö. 185/801) gibi isimler ön plana çıkmış; daha sonra Cüneyd-i Bağdadî, Bâyezîd-i Bistâmî gibi mutasavvıflarla tasavvuf ilmi daha sistematik hâle gelmiştir.

Tasavvufun kurumsallaşması, hicrî IV. ve V. asırlarda gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra Nakşibendiyye, Kadiriyye, Rûfâiyye, Halvetiyye gibi tasavvuf yolları teşekkül etmiş ve özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde toplum hayatında önemli roller oynamıştır.

Tasavvuf, hem bireysel kemâl hem toplumsal irşad açısından etkili olmuş, ilmî çevreler ile halk tabakası arasında köprü kurmuş ve İslâm'ın ahlakî derinliğini yaygınlaştırmıştır. Bugün hâlen tasavvufî gelenek, Kur'an ve sünnet temelinde yaşayan bir mânevîyat yolu olarak önemini korumaktadır.

TARİKATLARIN ANA KOLLARI

Tarikatlar, genel itibarıyla Nakşibendîlik ve Kâdirîlik olmak üzere iki ana kola ayrılır. Diğer tarikatlar da bu iki yolun usulüne yakındır.²³

Bunlara ek olarak:

- Rıfâî ve
- Halvetî gibi diğer yollar da bu iki ana kola iltisak eder (bağlanır). Hepsi Münevver Yolun devamıdır.

KÂDİRÎLİK

Ehl-i sünnet inancına uygun şekilde, zâhirî (dış) görüntü ile birlikte nefsi tezkiye etmeyi esas alır. Kâdirî yolunda büyük riyâzatlar (nefsin isteklerine karşı gelme), az yeme, az uyuma, nefsin hoşlandığı şeyleri terk etme ve sabırla sınavlara katlanma esastır. Bu yolun salikleri evrâd ve ezkârla meşgul olurlar. Kâdirîlikte zikir genellikle cehrîdir (açıktan yapılır).²⁴

NAKŞİBENDİLİK

Nakşibendilikte zikir gizlidir (hafî). Mürid, yolda yürürken dilini damağına yapıştırır ve kalbinde Allah'ı zikreder. Nefsi, ruhu ve sır âlemiyle Allah'ı anmaya çalışır. Bu tarikatta manevi eğitim mürşidden alınan derslerle başlar; istiğfar, tevhid, salavat gibi zikirlerle kalp tasfiyesi hedeflenir. Nakşî şeyhleri (hâcegân) genellikle gündelik hayatın içinde, evlerinde, sokaklarında bu dini tebliğ etmişlerdir. Nakşibendilik, İslâm'ın toplumda yayılmasında önemli rol oynamış tarikattır.²⁵ Nakşî yolunun bir özelliği de şudur:

İmam-ı Rabbânî ve Nakşî şeyhlerin ifadesiyle, bu yola katılanlara sona ulaşanların tattığı feyiz verilir. Mürid daha yolun başında ders alır almaz kalbi kaynar, ruhu coşar.

İmam-ı Rabbânî (k.s.) şöyle buyurur: “Nakşî yoluna verilen, diğer tarikatlarda olmayan, Allah'ın ilâhi ihsanı olan bir özellik vardır. O da, bu yola girenlere farzlara karşı iştîyak ve gayret verilmesidir.”

Bazı müritler, “Ne günahlar işliyorduk, cami yolunu bilmezdik; şimdi ise namaz vakitlerimizi geçirmiyoruz.” diye ifade ederler. Bu da Nakşî yolunun bereketidir.

Bu yola girenlere ve sona ulaşanlara (kemâlâta erenlere) ulaştıkları o mana, feyiz, cezbe verilir. Yolun başı ile sonu birbirine dörülür; başlangıçtakine verilenle sondakine verilen feyiz ve bereket aynı hakikatin gölgesidir.

Nakşî ve Kâdirî Yollarının Farkı

1. Nakşî yolu, Emir âleminde (âlem) – ruh, kalp ve letaifler ile başlar.

2. Kâdirî yolu ise Halk âleminde (maddi âlem) – beden, nefis ve zahiri unsurlar ile başlar. Âlem-i halk, insanın toprak, su, hava, ateş ve nefisten oluşan maddi yapısını temsil eder.

Bu unsurlar zulmanîdir; yani terbiye edilmezse, insanı gaflete, günaha ve cehenneme sürükler.

Ancak bu unsurları nurlandırıp hakikate ulaşmak için sabır, sebat, gayret ve istikamet gerekir.

Bu yüzden iman, amel ve ahlâk ehl-i sünnet akidesine uygun şekilde düzenlenmeden, tasavvufta bir merhale alınamaz.

Ehl-i sünnet çizgisinde olmayan yolda ilahi nur olmaz.

Kur'an ve sünnet dışı uygulamalar, sapkın yollardır.

Farzlara, vaciplere, sünnetlere riayet etmeyen bir dervişin kalbine ilahi nur inmez.

TASAVVUF EHLİNİN ÖNEMİ VE ÜNLÜ MUTASAVVIFLAR

Muhammed Hamidullah gibi son devrin büyük âlimleri bile tasavvuf ehlinin hizmetini takdir etmişlerdir. Hamidullah, “Yedi dil biliyorum, binlerce talebe yetiştirdim, ama tasavvuf ehli insanlar ümmete benden daha çok hizmet etmiştir.” demiştir.²⁶

Tasavvufun temelleri, Hz. Ebû Bekir Sıddîk ve Hz. Ali’ye dayanır. Bu iki büyük sahabiden Resûlullah’a ulaşan silsileler zamanla Nakşibendî, Kâdirî, Rûfâî, Halvetî gibi tarikatlar hâlinde şekillenmiştir.²⁷

Tarikat, Kur’an ve sünnetin ruhu ile yoğrulmuş hak ve hakikat yoludur.

Ulemâ ve ehlullah ne diyor?

Ahmed er-Rıfâî Hazretleri şöyle buyurur:

Tarikat, Kur’an ve Sünnet’tir. Kur’an ve Sünnet, tarikatın ta kendisidir. Yani tarikat, Kur’an ve sünnetten başka bir şey değildir.”²⁸

Bu şu demektir:

Tasavvuf bir ilimdir. Ama bu ilim; sadece aklın değil, kalbin ve hâlin ilmidir.

Tasavvuf veya tarikat kesinlikle ayrı bir din, ayrı bir mezhep değildir. Aksine tasavvuf ve tarikat, Kur’an ve sünnetin özüdür, ruhudur, esasıdır.

Ancak zamanla insanlar bu yolu sulandırmış, özünden uzaklaştırmış, Kur’an ve sünnette olmayan bidatlar ihdas etmeye kalkmışlardır.

Tasavvufu sadece “uçmak”, “kaçmak”, “keramet” gibi göstergelere indirgemeye çalışanlar, hatta -hâşâ- ulûhiyeti Allah’tan başkasına nispet etmeye kadar gitmişlerdir. Şirke varan anlayışlar ortaya çıkmıştır.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah’a giden yollar mahlûkatın adedi kadardır.”²⁹ Bu yollar Kur’an ve sünnete uygun olduğu sürece hak yoldur.³⁰

Mürşid-i kâmiller, Allah’ın veli kullarıdır. Cüneyd-i Bağdadî, Bâyezîd-i Bistâmî, Ahmed er-Rufâî, Abdülkâdir Geylânî, Es’ad Erbilî, Şemseddin Sivasî ve İsmail Hakkı Toprak (k.s.) gibi isimler İslâm tarihinde ilim ve irfanlarıyla öne çıkmışlardır.³¹

Sivaslı İsmail Hakkı Toprak Hazretleri’nin de ifade ettiği gibi: “Cemaatimiz ne kadar büyürse büyüsün, kıl kadar Kur’an ve sünnetten sapmaz. Kılı kırk yararlar, kul hakkından korkarlar.”

Şam, Halep ve Anadolu gibi merkezlerde tasavvuf ehli, Kur’an öğretiminin yasaklandığı dönemlerde dahi dini gönülden gönüle taşımış, İslâm’ı yaşatmıştır.³²

Osmanlı padişahlarının her biri bir dervişti, Abdülhamid Han’dan tutun, Sultan Fatih’e kadar... Fatih Sultan Mehmed’in şeyhi kimdi? Akşemseddin. O olmasaydı Fatih de olmazdı. Her bir padişahımız, bir mürşitten istifade etmiştir. Osmanlı’nın temeli olan Şeyh Edebali kimdi? Osman Gazi’nin hem mürşidi hem kayınpederi...

İşte tasavvufla beraber yürümüştür bu ümmet. Kur’an ve sünnet çizgisindeki tasavvufla devletler aziz olmuştur. Bu yol üzere yürüyen sultanlar, ehlullahın işaretleriyle yeryüzünde hakkın ve hakikatin yayılmasına vesile olmuşlardır.

Tasavvuf çok kıymetlidir, çok güzeldir. Rabbimiz uyarıyor ki: ‘Allah’ın veli kulları vardır ya... Onlara korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.’³³ Radyeten Merdiyye makamına ulaştıklarında Allah’ın ahlakıyla ahlaklanırlar, zat tecellisiyle hemdem olurlar. Adeta yaşayan Kur’an olurlar, Peygamber ahlakıyla münevver hâle gelirler.

Bu yüzden Allah dostlarının hayatları, tavırları, ahlakları hep Peygamber ahlakını yansıtır. Sözleri, suskunlukları, hizmetleri hep Allah’ın dinine hizmetle geçmiştir.

En yakınımızdaki örnek, Şemseddin Sivasi Hazretleri’dir. Allah’ın dinine ne büyük hizmetler etmiş, ne büyük eserler bırakmış, ne büyük insanlar yetiştirmiştir. O insanlar hâlâ irşad ediyorlar ve onların eserlerinden de kabirlerinden de manen feyiz alınıyor. Sözleriyle hâlâ gönüller kandilleniyor.

Bin yıl önce yaşayan Ebül Hasan HAKKÂNÎ Hazretleri’nin sözleri; bugün hâlâ diri, ter-ü taze. O sözler gönülleri Allah’a ve Resûlü’ne sevk ediyor. İsmail Hakkı Toprak Hazretleri’nin hayatı ortada... 1969’da vefat etmiş; ama hâlâ eserleri, hizmetleri yaşıyor. Yedi değirmeni, fabrikası varmış. “Allah yolunda hepsini sattım, savdım, Allah yolunda harcadım.” demiş. Giresun Eyne-sil’den Mustafa Eren Efendi de aynı şekilde malını mülkünü satıp Allah yoluna vakfetmiş. Bu insanlar; camiler inşa etmiş, insanlara hizmet etmişler.

İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Hazretleri yıkım kararı çıkan Sivas Ulu Camii’ni ihya etmiş. Çatısı yokmuş, penceresi yokmuş, meclis yıkılsın demiş, ama Allah razı olmamış. Allah; mürşidini vesile kılmış, ihvanlarıyla birlikte camiyi yeniden şehre kazandır-

miş. Çatısını kapatmış, pencerelerini yapmış, cami hâlâ ibadete açık.

Meydan Camii’ni ihya etmiş. Sofu Yusuf Camii’ni ihya etmiş. İmam Hatip Lisesi’nin inşasına vesile olmuş. Sadece tespih çekmemişler, uçma kaçma, keşif keramet peşinde koşmamışlar. “Ne yapayım, ne edeyim de İslam’a, Müslümanlara nasıl hizmet edeyim?” derdinde olmuşlar.

Eren Efendi Sivas’a gelmiş. İhramcı’nın Ulu Cami’nin inşaatında çalışıldığını görünce, kalbinden “Efendim, ne işin var camiyle cemaatle? Gel, biz semaveri yakalım, aşk ile kendimizden geçelim.” demiş. Ama ihramcıya manen malum olmuş. Kalbine vurmuş. Gönlünden geçeni sezmiş. Dönüp demiş ki: “Mustafa Efendi, seni de görürüz...”

Ve gerçekten de Eren Efendi, Cumhuriyet tarihinin dört taş kesme camisini yapmış, eşi benzeri yok. Osmanlı ve Selçuklu usulüyle yapılmış taş camiler. İhramcı’nın dediğine geldik, buyurmuş.

Onlar bugün hâlâ sözleriyle, eserleriyle, halleriyle insanları irşad etmeye devam etmektedir.

Allah bizleri de onların izinden ayırmasın, onlar gibi hizmet etmeyi nasip eylesin. Âmin.

Bu, atamız İbrahim (a.s.)’in yaşantısıydı; bu, tüm peygamberlerin izlediği yoldu.

İşte İslâm budur, tasavvuf da budur. Bizden hizmet ister.

Tasavvuf ve tarikat; ne Kur’an’dan ne de sünnetten ayrı bir yol değildir.

Tasavvuf, doğrudan Resûlullah'ın hayatını örnek almak ve onun izinden gitmektir

Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor:

“Kardeşimin ihtiyacını gidermek için Medine sokaklarında yürümem, benim mescidimde (Mescid-i Nebevî) on yıl itikâfta kalmamdan daha hayırlıdır.”³⁴

İslâm budur, amel Müslümanlığıdır. Takva, uçmakta kaçmakta değil; keşifte keramette değil; yetimi yedirmekte, giydirmekte, Allah'ın mescitlerini ihya etmekte, aşevleri kurmakta, Şam'a, Halep'e, Gazze'ye Afrika'ya nerede bir mazlum varsa oraya yardım göndermektir.

Tasavvuf ve tarikat, asla Kur'an ve sünnetten en küçük bir sapma göstermeksizin hizmet etmektir. Rabbimiz bizleri, Kur'an ve sünnetten ayırmasın. Âmin.

TASAVVUFUN İLİMLE OLAN İLİŞKİSİ

İmam-ı Gazâlî (rahmetullahi aleyh) şöyle buyurur: “İlimsiz tasavvuf, zındıklıktır.” Yani; Allah’ı tanımadan, Allah’ı bilmeden, Ehli sünnet akidesini, Allah inancını, peygamber inancını, Allah’ın sıfatlarını hakkıyla anlamadan, idrak etmeden; helali-haramı bilmeden tasavvufa dalmak kişiyi zındıklığa götürür.³⁵

Sırrî Sakatî (rahmetullahi aleyh), yeğeni Cüneyd-i Bağdâdî’ye şöyle der: “Evladım, Allah seni önce hadis ilminde âlim kılsın, sonra tasavvuf yolundan istifade etmeyi nasip eylesin.” Yani önce Kur’an ve sünnet bilinmeli, yaşanmalı; sonra tasavvuf yoluna girilmelidir.³⁶

Yine büyük meşayih Ebû’l Hasan Harakânî (kaddesallahu sirrahû) şöyle buyurur: “İki zümrenin dinde çıkardığı fitneyi şeytan bile çıkaramaz.” Bunlar:

1. **Cahil sofı** – Allah’ı bilmeyen, Kur’an ve sünnetten habersiz, uçmak kaçmak peşinde olan.

2. **Dünyaya meyleden âlim** – Mal ve makama tapan. Bu iki zümre çok büyük fitne sebebidir.³⁷

İmâm-ı Mâlik şöyle der: “İlimsiz tasavvufa dalmak zındıklıktır. Ama yalnız ilme dalıp tasavvufu terk etmek de fasıklıktır.”³⁸

Bu yüzden ilim ehlinin, tasavvuf ehli olması takvanın en güzel vesilesidir. “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”³⁹ “Allah’tan hakkıyla ancak âlimler korkar.”⁴⁰

“Tarikatsız ilim, fasıklığa; Kur’an ve sünnetsiz tasavvuf, zındıklığa götürür.” sözü bu gerçeği özlü biçimde ifade eder. Çünkü sadece zahirî ilimle yürüyen bir kimse, kalp tezkiyesinden

yoksunsa benlik, kibir ve enaniyet tuzağına düşebilir. Öte yandan, Kur'an ve sünnet ölçülerinden uzak bir tasavvuf anlayışı, kişiyi sapkınlığa, hatta küfre sürükler. İslam'ı yaşamayan alimler için Hz. Ebül Hasan HAKKÂNÎ (k.s.) şöyle buyurmaktadır:

“Resulullah'ın vârisi, onun fiiline uygun hareket edendir, kağıtların yüzünü karalayan kişi (onun vârisi) değildir.”

TASAVVUFUN GAYESİ

‘EL KÂRDA, GÖNÜL YÂRDA GEREK’

Tasavvuf, yalnızca zikir ve ibadet değil; ticaretin, çalışmanın ve günlük meşgalelerin içinde de Allah ile olmaktır. Bu anlayış, ‘El kârda, gönül yârda’ özdeyişiyle özetlenir. Tasavvuf ehli, çalışırken bile kalben Allah’a bağlı olmanın gayretindedir.

Muhammed Pârisâ Hazretleri bir gün Kâbe’ye geldiğinde, yaşlı bir adamın ağlayarak dua ettiğini görür. İlk bakışta bu hâli güzel bulsa da, adamın duasına kulak verince farklı bir fikirde olduğunu fark eder. Adam, ‘Yâ Rabbi, bana niye para, mal, makam vermiyorsun?’ diye yakarmaktadır. Hazret bu duanın kalpten gelen bir yöneliş değil, dünya sevgisinden kaynaklandığını fark eder.

Daha sonra Bağdat’ta genç bir kuyumcu görür. Bu genç ise altın alıp satarken kalbiyle Allah’ı zikretmektedir. Hazret bu hâli, ‘El kârda, gönül yârda’ sözüyle tarif eder. Yani kişi dünya işleriyle meşgulken bile kalbi Allah ile olmalıdır.

Bazen zenginlik hayırlı gibi gözükse de her zaman öyle olmayabilir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ‘Azdıran zenginlikten Allah’a sığınırım.’⁴¹ buyurmuştur.

Yine Peygamberimiz buyurur: ‘Cehennemi gördüm. En çok Allah’ın emirlerine uymayan kadınlar ve zekâtını vermeyen zenginlerle doluydu.’⁴²

Tasavvufun gayesi, kalbi her daim Allah’a bağlı tutmaktır. Bu yalnızca camide, tekkede değil; çarşıda, pazarda, işte ve evde de geçerlidir. Gerçek zikir, her hâlükârda Allah’ı unutmamaktır.

**SEYRÜ SÛLÛK
GÖRMEDEN
KEMÂLÂT
OLMAZ**

SEYRÜSÜLÛK: MANEVÎ YOLCULUĞUN DİSİPLİNİ

Tasavvufî terbiyede seyrüsülûk, bir müridin (sâlik) nefsini arındırarak Allah’a yakınlaşma yolculuğunu ifade eder. Bu yolculuk, yalnızca bilgiyle değil; zikir, murâkabe ve nefis tezkiyesiyle kalbin saflaştırılmasıyla gerçekleşir. Sâlik, mürşid-i kâmilin rehberliğinde makamdan makama ilerler; nefis-i emmâreden nefis-i mutmainneye ve oradan da rızâ mertebesine doğru yol alır.

Bu yolculukta ilk şart, Kur’an ve sünnete bağlılık ve farzlara titizlikle riayet etmektir. Kur’an ve sünnet olmadan hakiki tasavvuf olamaz; çünkü tarikat, Kur’an ve sünnetin ruhudur.

“İmam Rabbânî Hazretleri seyrüsülûk konusun da şöyle buyurur:

“Nefsin mertebelerini geçmedikçe, hakikate ulaşmak mümkün değildir. Seyrüsülûk, bu merhalelerin terbiyesidir.” “Seyrüsülûk görmeden tasavvufa atılan adım, eksik kalır. Çünkü nefsin terbiyesi ve kalbin tasfiyesi, ancak bu yolla mümkündür.”, “Bütün kemâlâtın başı seyrüsülûktür. Kim bu yolu görmeden ben oldum derse bilsin ki olmamıştır.”

Bu nedenle tasavvuf yoluna girmek isteyenlerin, ehil bir mürşid-i kâmilden ders alması, letâif terbiyesi görmesi ve zikrullah ile kalbini nurlandırması gerekir. Ders almadan, letâifleri geçmeden, arşa manen ve ruhen çıkmadan, o arşî manaları bir mürşidin vesilesiyle yaşamadan bu yolda ilerlemek mümkün değildir. Bir mürşid-i kâmil olmadan, bu hakikatlerin idraki ve kavranması da mümkün değildir. Şeytanın ve nefsin tuzaklarından, benlikten ve enaniyetten ancak bu yolla kurtulunur. Ancak sağlam, sadık, salih,

müttaki bir mürşid ve onun nazar-ı himmeti, teveccühü ve muhabbetiyle bu yol alınır.

Nazar haktır, hakikattir. Sahabeyi sahabe yapan, Efendimiz'in (s.a.v.) nazarı değil miydi? İşte ehlullahın, velilerin, sâlihlerin nazarlari da feyz ve berekete vesiledir. Onların nasihatleri, hayır ve bereketin kapısını açar.

Hadis-i şerifte buyurulmuştur:

“Âlimler, peygamberlerin varisleridir.”

Hiz. Ebül Hasan HAKAKÂNÎ (k.s.) buyuruyor ki:

“Resulullah'ın vârisi, onun fiiline uygun hareket edendir, kağıtların yüzünü karalayan kişi (onun varisi) değildir,”

Bu da gösteriyor ki hakiki ehl-i sünnet âlimleri, peygamberlerin misyonunu taşır, insanlara yol gösterir.

Seyrüsülûk, nefsi terbiye ve kalbi tasfiye yoludur. Kur'an ve sünnete bağlılıkla, mürşid-i kâmilin terbiyesiyle gerçekleşir. İlmiyle âmil, ahlâkıyla nurlu ve irşada memur olan bir zâtın terbiyesinde, adım adım manen Allah'a yaklaşılr.

“Tasavvuf yolunda gerçek kemâlâta ulaşmak için seyrüsülûk şarttır. Yani terbiye ve ruhani eğitim sürecinden geçmeyen bir kimse, ne kadar çok bilgiye sahip olursa olsun, kalben olgunlaşamaz.”

Seyrüsülûk eğitimi almayan âlimler bile, bazen nefis ve şeytanın vesvesesiyle kibir, mal sevgisi veya hatır için fetva vermeye meyledebilirler. Bu yüzden tasavvuf, nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye ederek gerçek hakikati kalpte bulmayı hedefler.

“Seyrüsülûk görmeden ilimle yetinmek, kişiyi enaniyet tuzağına düşürebilir. Çünkü “Seyrüsülûk; ilmi, irfanla birleştirir. Bilgiyi kalbe indirir, ruhu ahlak ile süsler. Asıl kemâlât da budur.”

“İlmiyle âmil olmayan kimseler, zamanla kibir, enaniyet, ri-yakârlık ve dünyevî arzulara esir olabilirler. Halbuki seyrüsülûk gören salık, nefsinin tuzaklarını fark eder; kendini bilmeye, Rab-b’ini tanımaya başlar.”

Kur’ân’da bu gerçeğe şöyle işaret edilmiştir: “Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir.”⁴³

Seyrüsülûk, hem bir iç yolculuktur hem de bir ahlak eğitimidir. Zikirle letaifler uyanır, murakabeyle kalp saflaşır. Nefis tezkiye olur.

Ayrıca bu yol, sadece zikirle değil, ahlaki dönüşümle de şekillenir. Sabır, tevekkül, edep ve hayâ gibi erdemler, seyrü sülûkün meyvesidir. Yolculuk boyunca sâlik, cem hâline fark hâline, fenâdan bekâya ulaşarak kulluğun zirvesine çıkar.

Bu makamlara ulaşan kişi, artık Allah’ın muradına uygun yaşamaya başlar. Rıza- i ilâhîden başka bir hedefi kalmaz. Farzlara titizlikle uyar, haramlardan itinayla sakınır. Nafilelere yönelir, hizmet eder, tebliğ eder, insanlara faydalı olur.

Tasavvufun amacı da budur: Allah’ın razı olduğu bir kul hâline gelmek.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 23 yılda İslâm’ı tamamladı. Bu, onun manevi seyrinin süresidir. Bir gecede irşad makamına çıkmadı. Vahiy gelmeden, inzivaya çekildi. Bu manevi yükü taşımaya ruhu alıştırıldı, vahiyle de nice iptilalara sabretti, tebliğ etti,

işkence gördü ama vazgeçmedi. Hicret etti, savaştı, barış yaptı. Sonra da Rabbimizden şu âyet indi:

“Bugün dininizi kemale erdirdim.”⁴⁴

Bu ayet, seyrin sonundaki kemâli anlatır. Demek ki kemâlat için seyir gerekir. Kim bu seyri yaşamadan kemâl iddiasında bulunursa eksik kalır.

SEYRÜSÛLÛK GÖRMEYEN FENAFİLLAH OLUR AMA BEKABİLLAH OLMAZ

Bazı kimseler (meczip âşıklar) tasavvufî eğitim yani *seyrüsülûk (manevi yolculuk)* görmeden Allah aşkıyla kendilerinden geçerler.

Ancak bu kişiler fenafillah hâline (Allah'ta fani olma) ulaşılar da bekaya (ayık bir şekilde Allah'la kalmaya) erişemezler.

Bekabillah makamına gelmeden irşad (başkalarına yol gösterme) yetkisi verilmez.

Meczip Âşık Örnekleri:

Ali Bal (Sivas), Bekir Baba (Şarkışla), Süleyman Dede (Sivas) gibi âşıklar fenafillah hâlini yaşamışlardır, ancak seyrü sülûk görmedikleri için beka hâline ulaşamamışlar ve irşada memur olmamışlardır, âşık olmuşlar mürşit olamamışlardır.

**MÜRŞİD-İ KÂMİL
VE
VESİLELİK**

MÜRŞİD-İ KÂMİL VE VESİLELİK

Tasavvuf yolculuğunda rehberlik vazifesi gören mürşid-i kâmil, Allah’a ulaşmak isteyen salikin elinden tutan en önemli vesiledir. Kur’an-ı Kerîm’de, “Ey iman edenler! Allah’tan korkun, O’na yaklaştırmaya vesile arayın.”⁴⁵ buyurulmuştur. Mürşid, bu vesilelerin en güzellerindendir.

Mürşid-i kâmil, sadece bilgi aktaran değil; hâliyle, ahlâkıyla, istikametiyle örnek olan kişidir. İnsanları nefsanî arzularından arındırıp, Rablerine yönlendiren, onlara Kur’an ve sünnet rehberliğinde istikamet kazandırır.

Bu vasıfta olan mürşidler, silsile yoluyla Resûlullah Efendimiz (s.a.v.)’e dayanır. Onlara tâbi olmak, bir hakikati yaşamaktır. Mürşid; yol gösterici bir ışık, kalbi aydınlatan bir aynadır. Ancak unutulmamalıdır ki, mürşid sadece bir vesiledir; mutlak mürşid Allah’tır.

İmam Rabbânî Hazretleri, mürşide bağlılıkla ilgili şöyle buyurmuştur: “Mürşid, hastalıklı bir nefsin tedavisinde hekimin yerini tutar. Ona tabi olunmadan kemâle ulaşılmaz.”⁴⁶

Mürşid, şeyh veya rehber; salikin istikamet üzere yürümesi, nefis terbiyesi alması, ibadetlerini düzene koyması ve feyiz alabilmesi için Allah tarafından gönderilmiş bir rahmettir. Onlar, sadece yol göstermez; o yolu bizzat yürüyerek iz bırakırlar.

İbn Atâullah el-İskenderî’nin en meşhur eseri olan *El-Hikam el-‘Atâ’iyye* (Hikem), tasavvufî hikmetlerin derlendiği bir eserdir. Bu eserde, mürşidin rehberliğinin önemine dair şu ifade yer alır:

“Sakin, seni Allah’a ulaştıracak bir mürşid bulmadan, kendi başına yola çıkma. Çünkü mürşid, seni Allah’a ulaştıran bir rehberdir.”

Mürşid; arif bir gönül, temiz bir nazar, salih bir istikamettir. Ancak bu yolda ihlas ve sadakat şarttır. Gerçek mürşid, kendisini değil, Allah'ı ve Resul'ünü tanıtır. Ona tâbi olan, hakikatte Resulullah'ın ahlakına bağlanmış olur.

Unutmamak gerekir ki, vesilelik şirke kapı aralamaz. Sebeplere riayet, İslâm'ın özüdür. Nasıl ki şifayı Allah yaratır, ama doktor ve ilaç vesile olursa mürşid de kalpleri Allah'a ulaştıran ve hasta kalplere şifa olan bir rahmet vesilesidir.

İmam-ı Rabbânî (k.s.) buyurur: “Maneviyatta yükselme ve menzilleri aşma, kâmil ve mükemmel bir şeyh-i kâmilin teveccühüne bağlıdır.”⁴⁷

Mürşit (şeyh); bir mürebbi, bir öğretmendir. Nasıl ilkokulda öğretmenlerimiz, ortaokulda, lisede, üniversitede hocalarımız varsa aynen öyle, Allah'ın “müsebbibü'l esbâb” sırrıyla seçtiği âlim ve veliler, bizi Kur'an ve sünneti yaşamaya ve yaşatmaya vesile kılmıştır.

Hadis-i şerifte “Âlimler, nebîlerin varisleridir.”⁴⁸ buyurularak hem zâhir ulema hem de ehlü'l hakkın manevi varisleri, insanları İslâm'a ve Müslümanlara hizmete çağıran kandiller, yol işaretleri olmuşlardır.

Salik önce mürşidini arasın, Hakk'ın fazlıyla onu bulduğunda bir daha ondan ayrılmasın. Onun teveccühü, nazarı kalp hastalıklarına şifa, çirkin ahlakı engelleyen bir zâttır. O'nun dualarını almak, onunla hayra vesile olmak, onunla hak üzere yürümek demektir. Böylece aşk ve muhabbetle bu yoldan istifade eden kişi, feyz ve kemal yolculuğunda istikamet kazanır.

! RABİTA NEDİR, ŞİRK MİDİR?

Rabıta, kelime anlamıyla bağ kurmak, irtibat anlamına gelir. Tasavvufi literatürde ise müridin kalben mürşidine yönelmesi, onu Allah’a ulaşmakta bir vesile (vasıta) olarak düşünmesidir. Bu bir ibadet değil, manevi eğitimde kullanılan bir hazırlık hâlidir. Mürşid-i kâmil, müridin kalp aynasını Allah’a çevirmesinde bir ayna görevi görür.

Bazı kişiler “Rabıta şirktir.” dese de bu, doğru değildir. Hiç kimse şeyhini ilahlaştırmaz. Allah Teâlâ sebepler yaratmıştır. Tıpkı anne-babayı insanın dünyaya gelişine sebep kıldığı gibi; ilim yolunda da mürşidleri vesile kılmıştır. Bir doktor nasıl hocasız yetişemezse, mürid de rehbersiz manevi yolculuğunu tamamlayamaz.

Allah (c.c.) Adem’i (a.s.) anne babasız,⁴⁹ Hz. İsa’yı babasız yaratmıştır⁵⁰, ancak insanları genel olarak anne ve babalı kılmıştır. Sebeplerle yaratma, O’nun kudretinin bir gereğidir. Bu yüzden mürşid, şeyh veya rabıta yapılan kişi ilah değil; bir vesiledir.

Tasavvuf silsilesinde Allah’ın nuru Resûlullah’tan (s.a.v.) Hz. Ebû Bekir (r.a.) veya Hz. Ali (r.a.) vasıtasıyla Pîrân-ı izâma ve oradan mürşidlere geçer. Bu nur, mürşidden ihvana ulaşır. Salık, isterse Hz. Ebû Bekir’e, Hz. Ali’ye ya da silsiledeki bir mürşide rabıta yapabilir. İmam Rabbânî, Abdülhâlik Gucdüvânî, İsmail Hakkı Toprak, Mustafa Eren gibi Allah dostlarına rabıta caizdir. Hayatta olan ehil mürşidlere de yapılabilir; çünkü feyiz Allah’tan gelir, mürşid yalnızca bir aynadır.

Nasıl ki anne-babamız bizim dünyaya gelişimize vesileyse ilkokuldan üniversiteye kadar hocalarımız ilimde vesile oluyorsa; manevi ilimde de mürşid-i kâmil, Allah’a ulaşmada bir vesiledir.

Hz. Allah’ın (c.c.) nuru, güneş ışıkları gibi, şelaleler gibi önce Peygamberimiz’e

→ Peygamber Efendimiz’den (s.a.v.)

→ Ebû Bekir Sıddîk’a,

→ Oradan mürşid-i kâmile,

→ Ve oradan da salikin kalbine,

“Kalpten kalbe in’ikâs” (yansıma) ile ulaşır.

Bu, manevi bir cereyan gibidir.

Nasıl ki Keban’dan gelen elektrik trafolarla dönüştürülürse Allah’ın feyzi de bu vesilelerle letaifler aracılığıyla kalbe uygun hale gelir.

Rabitanın hakikati, mürşidi kalbinde hayal ederek onunla Allah’a yönelmektir. Kalpteki bağ Allah’a yöneliktir; mürşid, bir vâsıta ve yönlendiricidir. Bu yönelişle kişi murakabelere hazırlanır.

Nitekim Kur’an’da: “Sabredin, sabır yarışında önde olun, birbirinize bağlanın (râbitû) ve Allah’tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.”⁵¹ şeklinde bu hakikate işaret edilir.

Rabıta, murakabe-i ehadiyyet aşamasına gelindiğinde sona erer. Artık salik nuru doğrudan Allah’tan alır. Böylece rabıta sona erer, murakabeler başlar.

DERVİŞ

Derviş; tasavvuf yoluna gönül vermiş, kalbini dünya sevgisinden arındırmış ve Allah’a yakınlığı amaç edinmiş kişidir. Dervişlik, sadece sarık sarmakla, hırka giymekle olmaz; asıl olan, nefsiyle sürekli mücadele etmek, ahlâkını güzelleştirmek ve hayatını Kur’ân ve sünnet ekseninde şekillendirmektir.

Dervişlik, bir kıyafet yahut sözle sınırlı değildir; sahabe ahlâkıyla yoğrulmuş bir hayat tarzıdır. Gerçek tasavvuf ise Hz. Peygamber’in (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetini sadece ilimle değil, aynı zamanda hâl ile temsil edebilmek; sözde değil, öзде Müslüman olabilmektir

Derviş dediğimiz kişiler tasavvuf yolunda yürüyenlerdir.

Gerçek bir derviş, sahabe yolundan giden ihlas sahibidir.

İbn Ataullah el-İskenderî der ki:

“Derviş, kalbi Allah ile dolu olandır; malı az, ama hâli zengindir.”⁵²

Gerçek derviş, her an Allah’ı zikreden, kalbinde kin, haset, ki bir barındırmayan, tevazu sahibi bir gönül ehlidir. Giydiği değil, yaşadığıdır dervişliğin ölçüsü.

Selahaddin Eyyûbî, hem bir devlet başkanındı hem de bir dervişti.

Şeyh Şâmil, büyük bir mücahitti. Zalimlere karşı yıllarca cihad etti ama aynı zamanda bir dervişti; seyrüsülûk görmüştü.

Ebû’l Hasan Harakânî, Kars’ta metfundur. 1071 Malazgirt Zaferi’nden tam 33 yıl önce, İran Harakan’dan ihvânlarıyla birlikte gelmiş, Bizans’a ilk cepheyi açmıştır. Allah için Bizans’a kafa

tutmuş, kılıç kuşanmış ve ihvânlarıyla birlikte şehit olmuştur. O, Anadolu'nun kapısını açan ilk fatihtir. Malazgirt'ten ve Alparslan'dan 33 yıl önce gelmiş bir mürşiddir, bir dervîştir, Allah'ın sevgili kuludur.

MÜRÎT VE MURAT NEDİR?

Tasavvuf yolculuğunda iki önemli kavram vardır: mürîd ve murâd.

“Mürîd”, irade eden, isteyen demektir. Allah'a yakınlık için bir şeyh-i kâmilin terbiyesine girerek seyrüsülûka başlayan kişidir. Kur'an'da geçen “Allah kime hidayet etmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar.”⁵³ ayeti bu kavramın temelidir:

Murâd ise Allah'ın dilediği, seçtiği kuldur. Bu, salikin kendi iradesiyle değil, Allah'ın lütfuyla seçilip yola alınmasıdır. Meşhur ifadesiyle: “Mürîd isteyen kuldur, murâd istenilen kul.”

İbn Atâullah el-İskenderî şöyle der: “Mürîd, Allah'a yürüyendir; Murâd, Allah'ın kendisine yürüdüğü kuldur.”⁵⁴

Bazı salıklar uzun yıllar çaba harcar; fakat hâl elde edemez. Diğer bazıları ise Allah'ın lütfuyla kısa zamanda yüksek makamlara ulaşır. Çünkü onlar murâd kuldur. Yani Allah'ın iradesi, bu kişiyi seçmiş ve onu tezkiye etmiştir.

Sonuç olarak, her mürîd murâd olamaz; ancak her murâd önce mürîd olmuştur.

Tarikat yolunda yürüyenerin bu ayrımı iyi anlaması gerekir. Çünkü hedef, yalnızca istemek değil, Allah'ın da istemesine mazhar olmaktır.

GÜZEL AHLAK

Tasavvufun özü, güzel ahlaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in gönderiliş gayesi de budur: “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”⁵⁵ Salikin kemalini gösteren, sahip olduğu hâller, makamlar değil; ahlaki duruşudur. Yumuşak sözlü olmak, affedici olmak, sabırlı davranmak ve insanlara yük olmamak güzel ahlakın örneklerindendir.

İmam Gazâlî, güzel ahlakı kalbin sıhhatini gösteren bir ayna gibi görür.⁵⁶ Tasavvuf yolunda seyrüsülûk eden kişi, ahlakını Peygamber ahlakıyla donatmadıkça kemale eremez. Zira Allah Teâlâ Kur’an’da şöyle buyurmuştur: “Sen elbette yüce bir ahlak üzere-sin.”⁵⁷

İslâm aşısıyla aşılanağız; o aşığı hayatımıza hâkim kılıp Peygamber’le ahlaklanacağız. Hepimizin Kur’an ve sünnete uymayan yönleri var, melek değiliz. Kâmil mümin olmak uzun bir merhale, sürekli gayret ve ahirete dönük bir nazar ister.

Mevlânâ Hazretleri Mesnevî’de der ki:

“Sen Kur’an’a ve sünnete uymayan ahlakını ‘yarın yaparım, seneye yaparım’ bahanelerini budamadıkça dikenler gibi çoğalır; sözün, hâlin, tavrınla neredesin, İslam nerede, Peygamber ahlâkı nerede, sen nerede?”⁵⁸

Peygamberimizin (a.s.) “Yarıncılar helak oldu.” (Yarın yaparım diyenlerin sonu hüsrandır.)⁵⁹ “Böbürlenip kibirlenen, fitnecilik yapan kimse olmayın; iyi, güzel şeylerin ticareti dışında ticaret eden de olmayın. Muhakkak ki, onlar amellerini geriye erteleyen / yarını kimselerdir.”⁶⁰ buyurması ne kadar manidardır.

GÖNLÜN NURLANMASI VE AHLAKÎ DÖNÜŞÜM

Tasavvuf yolunda mesafe kat edildikçe tecelliler gönlü genişletir.

Kalp aydınlanır. Zahir ve bâtın Allah ve Resulünün ahlakıyla ahlaklanmaya başlar.

Efendimiz (s.a.v.) buyurur:

“Allah’ın ahlakıyla ahlaklanınız. Peygamberin ahlakıyla ahlaklanınız.”⁶¹

Böylece salikin gönlünden mâsivâ (Allah dışı her şey) dağılır.

Ayet-i kerîme tecelli eder:

“Kalplerinde müminlere karşı bir kin, buğz, haset, fesat bırakmayız. Onların kalbini tertemiz ederiz.”⁶²

Bu ayetin cennette tam manasıyla zuhur edeceği bildirildiği gibi, dünyada da, seyrüsülûkta kalbi nurlanmış bir salikte bu gerçeklik yaşanır.

Salikin gönlünde kin, buğz, adavet kalmaz. Bu duygular sökülüp atılır. Şefkat, merhamet ve gayret onların yerini alır.

Böyle bir gönül sahibi:

- Günahkâr müminlere şefkatle bakar.
- Onların kurtuluşu için dua eder,
- Tövbe etmeleri için gayret eder.
- Mazlumlara yardım elini uzatır.
- İhtiyaçlarını gidermeye çalışır.
- Her daim hayır ve berekete yönelir.

İhramcı İsmail Toprak Hazretleri'nin varislerinden olan Mustafa Eren Hazretleri şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın öyle kulları vardır ki, teheccüd namazını hiç kaçırmazlar; ama Allah onlara iltifat etmez. Öyle genç ve ihlaslı kullar da vardır ki, Allah adeta onların ağzının içine bakar.”

Bu söz, ihlasın ne kadar büyük bir değer olduğunu gösterir. Şüphesiz ki teheccüd ehli olup, yakın makamına ulaşan, salih, sadık ve muhlis kullara Allah Teâlâ ikram ve ihsanlarda bulunur. Burada vurgulanan hakikat, amellerin özünün ihlas olduğudur.

Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz Allah, sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar.”⁶³

Yani, sadece ibadetin şekli değil; niyeti, samimiyeti, içtenliği ve Allah için yapılıp yapılmadığı esastır.

Kalbini arındıramamış, yakine ulaşamamış, marifet nuruna erememiş; helal ve harama riayet etmeyen, ahlakını güzelleştirmemiş bir kimsenin yalnızca teheccüd kılması yeterli değildir. Kişi tarikat ehli olabilir; lakin hanımına, çocuğuna zulmediyor, ağzından küfür, yalan, gıybet ve dedikodu eksik olmuyorsa, bu hâl Allah katında makbul değildir.

Bu kötü huy ve alışkanlıklardan arınmak zaman alabilir; ancak sabırla, sebatla ve sürekli nefis terbiyesiyle bu ağacın budanması gerekir. Her sohbet, her zikir, her ilim meclisi, aslında bir “marifetullah aşısı”dır. Yani Allah’ı tanıma, bilme ve sevme yolunda bir aşılama hükmündedir.

Bu aşının tutması, ancak ilahi emir ve nehiylere sıkı sıkıya sarılmakla mümkündür. İmam-ı Rabbânî Hazretleri şöyle buyurur:

“Bir mekruhu terk etmek –velev ki helale yakın bir mekruh bile olsa– geceyi sabaha kadar nafile ibadetle geçirmekten daha faziletlidir.”⁶⁴

Bu ne büyük bir hassasiyet! Allah Teâlâ bizleri batıl yollardan muhafaza eylesin. Âmin.

Zira günümüzde, birçok sapkın yol ortaya çıkmıştır; nefsin hevasına uyan, Kur’an ve sünnetten sapan birçok kişi ve grup bulunmaktadır. Rabbimiz bizleri o sapıklıkların kurbanı olmaktan korusun. Akıbeti hayırlı olanlardan eylesin. Her türlü bidat ve dalaletten muhafaza buyursun, o batıl yola düşenlere de kurtuluş nasip etsin.

İstikamet üzere, nurlu ve sâlih bir hayatı yaşamayı ve hissetmeyi hepimize nasip eylesin. Âmin

GAFLET

GAFLET

Tasavvuf literatüründe “gaflet”, kalbin Allah’tan uzaklaşması, kulun Rabb’ine yönelik bilinçli farkındalıktan kopması hâlidir. Gaflet, insanı ilahi hakikatlerden uzaklaştıran bir perde, manevi karanlık ve uyanıksızlık hâli olarak tanımlanır.⁶⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de gaflet kelimesi ve türevleri, çokça zikredilir (yaklaşık **35 ayette**). Özellikle insanın dünya hayatına dalıp ahireti unutmaması, ibret almaması, Allah’ın ayetlerinden yüz çevirmesi gaflet olarak nitelendirilmiştir:

“Ant olsun ki cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, fakat onunla kavrayamazlar; gözleri vardır, fakat onunla görmezler; kulakları vardır, fakat onunla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar. İşte onlar gafil olanlardır.”⁶⁶

Gaflet, sadece bir bilgi eksikliği değil, kalbin Allah’la olan irtibatını yitirmesi durumudur. Sufiler gafleti, Allah’a yönelişteki en büyük perde ve nefsin besleyicisi olarak görür. Gafletin ilacı ise zikrullahtır. Sürekli zikir, kalbin uyanıklığına, uyanıklık da Allah’a yakınlığa vesile olur.⁶⁷

İmam Gazâlî’ye göre gafletin ilacı; muhasebe, murakabe, zikir ve ölümü sıkça hatırlamaktır.⁶⁸

Eğer bir mümin, Kur’ân ve sünnete dikkat eder; evrad ve ezkârlarla kendini ihya ederse, kalbinde cezbe, aşk ve muhabbet artar. Böyle bir kişi istikamet üzere yürür, Allah’ın zikrinden usanmaz, tespihi bırakmaz, zikrini terk etmez.

Bazı kimseler, “Hocam dersimi bir süre yapamadım.” derken, aynı kişi televizyon başında saatler geçirebilir; sosyal medyada,

müşabaka takibinde ya da gereksiz sohbetlerde uzun zaman harcayabilir. Oysa 15 dakika 40 dakika süren bir zikir ihmal edilmemelidir. Evradın, tane tane ve huzurlu bir nefesle yapılmasıyla beraber, gaflet perdesi yırtılır, kalpte feyiz oluşur.

Zikrullah'a vakit bulunamazken, dünyevi meşgaleler için bolca vakit ayrılması, gafletin bir göstergesidir. Oysa “Allah’ı zikredenle zikretmeyen evin misali, diri ile ölünün misali gibidir.”⁶⁹ buyurmuş Peygamberimiz (s.a.v.). Bu yüzden gaflet ölümdür, ruhun kararmasıdır.

Gafletin artmasıyla birlikte:

- Günahlar kolaylaşır.
- Kebâir (büyük günah) tehlikesi artar.
- İbadetlerden lezzet alınmaz, hatta ibadetler terk edilir.

Eğer namazdan, zikirten, tespihten bir tat alamıyorsak, bu gafletimizin veya günahlarımızın artmasındandır.

Efendimiz (s.a.v.) buyurur: “İki günü eşit olan ziyandadır.”⁷⁰

Her gün, her ay üzerine koymazsak; evrad ve ezkârımızı yenilemezsek gaflet başlar. Gaflet, elektrik telinin kopması gibidir; Allah ile bağ zayıflar, nihayetinde kopar, ibadet zevki gider. “Eskiden derslerimi çekerken zevk alıyordum.” diyenler, işte bu noktada gafletin pençesine düşmüştür.

ŞEYTANIN SAHTE İLHAMLARI

Tasavvuf yolunda seyrüsülûka giren salıklar için en büyük tehlikelerden biri, şeytanın vesveselerini “ilham” zannetmektir. Nitekim büyük veli Abdulkâdir-i Geylânî (k.s.)’nin başından geçen bir hadise bu konuda ibret vericidir.

Rivayet edildiğine göre, bir gün şeytan, gökyüzünü kaplayan büyük bir nur olarak ona seslenmiş ve şöyle demiştir: “Ey Abdulkâdir! Ben senin Rabb’inim, haramları senin için helal kıldım.”⁷¹

Hazret, bu sözü duyar duymaz hemen “E‘ûzü billâhi mine’ş-şeytâni’r-racîm” diyerek bu vesveseyi reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: “Çek git ey mel’un!” demiş ve o vesveseyi fark etmiştir.⁷² Şeytan da ey Abdulkâdir! İlmin olmasa seni bu yoldan alıkoyardım, demiştir.

Bu olay, tarikat yolunda ilerleyen kişilerin asla İslâm’ın emir ve yasaklarından muaf olmadığını, ne kadar yüksek makamlara ulaşsalar da bir velinin bile ibadetlerini asla terk etmeyeceğini göstermektedir.

Kur’an ve sünnet olmadan hakikat olmaz; hakikat iddiası, Kur’an ve sünnete bağlılıkla ölçülür. Hiçbir mümin veya veli, “selamete” erdim vehmi ile ibadetlerini eksiltip gaflete düşmemeli; Kur’an ve sünnete sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır. Hiçbir manevi hâl; kişiyi farzlardan, vaciplerden muaf kılmaz. Bu yüzden her salık, Allah’a yaklaşma yolunda nefsinin Kur’an ve sünnetin terazisinde tartmalıdır.

SON NEFESE KADAR DİKKAT

İslâm tasavvufunda en önemli düsturlardan biri, son nefese kadar kalbi muhafaza etmek, nefse asla güvenmemektir. Büyük âlim Ahmed bin Hanbel’in vefat anındaki kıssası bu konuda derin bir ders niteliğindedir.

Büyük muhaddis ve mezhep imamı Ahmed bin Hanbel (v. 241/855) vefat ederken şu sözleri tekrar tekrar söyler: “Daha değil... Daha değil...” Etrafindakiler şaşkınlıkla sebebini sorar. Hazret, kısa süreli bir idrak hâline gelip şöyle açıklar:

‘Şeytan bana göründü ve dedi ki: “Ey Ahmed! Sen kurtuldun, artık şeytanın elinden çıktın. Ne büyük hizmet ettin, sen kazandın, ben kaybettim. Ben de ona şöyle cevap verdim: ‘Hayır! Daha değil... Henüz ruhumu teslim etmedim!’”⁷³

Bu kıssa, tasavvuf yolunda seyreden her salık için uyarı niteliğindedir: Nefse güvenilmez, şeytanın oyununa kanılmaz; kişi, son nefesine kadar uyanık ve dikkatli olmalıdır.

KUR’AN VE SÜNNETE BAĞLILIK

İmam-ı Gazali Hazretleri şöyle der: “Bir ayağımız Kur’an, üzere bir ayağımız sünnet üzere yürürüz.” Ayrıca, **Mevlana Celâled-dîn-i Rûmî** de benzer bir anlayışı dile getirerek: “Ben yaşadıkça Kur’an’ın kölesiyim, ben, Hz. Muhammed Mustafa’nın yolunun tozuyum.” Bu sözler, tasavvufun özüdür.

Tasavvuf büyüklerinin Kur’an ve sünnete aykırı gibi görünen bazı sözleri olmuşsa, bunlar sekr (manevi sarhoşluk) hâlinde söylenmiştir. Bu sözler tasvip edilmemiş, gerekli tenkit ve tashih yapılmıştır. Çünkü Fenâ hâlinde bile olsa, Kur’an ve sünnet çizgisinden sapmak kabul edilemez. Gerçek irfan, ahir ve akıbetin Kur’an ve sünnet üzere olmasını sağlamaktır

Dualarımız şudur: Allah bizleri Kur’an ve sünnetten ayırmasın. Son nefesimizi imanla vermeyi, nefsin merhalelerini geçip Allah’ın rızasına ulaşmayı nasip eylesin. (Amin.)

**İNSANIN
YARATILIŞINDAKİ
DÖRT ASIL:
ANASIR-I ERBAA**

İNSANIN YARATILIŞINDAKİ DÖRT UNSUR: ANASIR-I ERBAA

Tasavvufi terbiyede insanın manevi yapısının oluşmasında dört temel unsurdan⁷⁴, yani anasır-ı erbaadan bahsedilir⁷⁵: toprak, su, hava ve ateş. Bu unsurlar sadece fiziki varlık değil, aynı zamanda ahlaki ve psikolojik niteliklerin de temsili olarak kabul edilir.

1. Toprak (Turâb)

Toprak unsuru, tevazu, sabır, hizmet ve yük taşıma gibi ahlaki meziyetlerle özdeşleştirilir. Toprak her türlü pisliği örter, her şeyi kabullenir. Bu yüzden dervişin de her türlü sıkıntıya katlanması, gücenmemesi, alçak gönüllü olması beklenir. Aynı zamanda dünyaya meyil eden tarafımızı da işaret eder.

2. Su (Mâ')

Huzur, sükûnet, uyum ve berraklıkla ilgilidir.

Su; berraklığı, akıcılığı ve canlılara hayat vermesiyle bilinir. Su gibi olmak; nezaketli, yumuşak huylu ve faydalı olmak anlamına gelir.

3. Hava (Hevâ)

Hevâ ve hevese işaret eder. Arzular, istekler ve geçici tutkularla bağlantılıdır.

Hava, letafet, zarafet ve ferahlıkla özdeşleştirilir. Dervişin kalbi herkese açık olmalı; nefretten, kinden uzak olmalıdır. Hava gibi hayat verici olmalı ama aynı zamanda görünmezliğiyle de kibirden arınmalıdır.

4. Ateş (Nâr)

Öfkeye, haksızlığa karşı sinirlenmeye ve gazaba işaret eder.

Ateş, aşkı ve cezbe hâlini temsil eder. İlahi aşk, kişinin nefsini yakar, onu kemale erdirir. Ancak bu aşk zarar verici değil, dönüştürücü olmalıdır. Ateşin temsili, içsel bir yanış ve Allah’a duyulan derin muhabbeti ifade eder.

İnsan nasıl beş duyu ile donatılmışsa anasır-ı erbaa da, yalnızca maddi varlıklar değil; tasavvufî eğitimde insanın nefsini terbiye⁷⁶ ederek kemale ermesinde birer sembol hâline gelmiştir. Bu dört unsurun dengesi, insanda hem ahlaki hem de manevi bir olgunluk oluşturur ve Cemaline yönelir.

Böylece hevâsına meyletmek yerine kemâlâta meyledebilecek bir kul hâline gelir. Esfel-i safilinden meleklerden üstün vasıf ah-sen-i takvîm olur.

LETÂİF İLMİ VE
MANEVİ
MERKEZLERİN KEŞFİ

LETÂİFLER VE ÖNEMİ

Tasavvufi terbiyede “letâif” (tekil: latîfe) terimi, insanın ruh dünyasına ait manevi merkezleri ifade eder. Bunlar kalbin, ruhun, sır, hafî ve ahfâ gibi daha derin boyutlarının adıdır. Letâif, özellikle Nakşibendi tarikatı başta olmak üzere birçok tarıkatta manevi seyrüsülûk eğitiminde temel kabul edilir.⁷⁷

Tasavvuf yoluna giren kimse, önce ehlisünnet akidesine sahip olmalıdır. Bundan sonra ise amel ve muamelata dikkat etmelidir. Helalleri ve haramları titizlikle gözetmelidir.

Bu dikkatle birlikte, derviş aldığı virdi (zikir programını) uygulamaya başlar. Çünkü Allah, insanın döşünde ve vücudunda maddî ve manevi özellikler, güzellikler yaratmıştır.

Letâifler, sufiye göre Allah’a yakınlaşmada birer “nûranî pence-re”dir. Nakşibendi yolu, seyrüsülûk emir âleminden (**âlem**) – ruh, kalp ve letaifler ile başlar. Her bir latife, belli bir zikirle çalıştırılır ve temizlenir. Tasfiyeden geçen bu letâifler, nefsi terbiye ve kalbi saflaştırma sürecinde müride manevî bir açıklık ve derinlik kazandırır.⁷⁸

Kalp günahlardan arındıkça, insan bedeni nurla aydınlanır.⁷⁹

Hadis-i şerifte “Allah’ın 70.000 hicabı vardır.”⁸⁰ “Allah’ın hicabı nurdur.”⁸¹ Eğer onu açsaydı, yüzünün (Zat-ı akdesinin cemal ve celal) tecellileri, ihata ettiği bütün mahlukatını yakardı.”⁸² buyuruyor. Efendimiz (s.a.v.). Eğer bu hicaplar olmasaydı, Allah’ın nuru her şeye dokunur ve her şey yanardı.

Dünya âlemi – âlem-i halk, bir imtihan yurdudur. Ama Allah, tıpkı yeryüzünü madenlerle doldurduğu gibi, insan göğsünü de madenlerle,⁸³ hazinelerle, letaiflerle donatmıştır. Bu madenler çıkarılır, işlenirse kalp ve beden nurla dolar.

NAKŞİBENDİ YOLUNDA BEŞ ANA LETÂİF VE PEYGAMBERÎ NURLARI

Nakşibendi yolunda, emir âlemi insanın gönül dünyasında yer alan beş temel letâif, manevi mertebeleri temsil eder. Her biri, bir peygamberin manevi “kadem-i saadeti” yani nurlandırıcı himmeti altında bulunur. Bu letâiflerin yeri, anlamı ve temsil ettikleri renkler şöyledir:

1. *Kalp Letâifi*

Yeri: İki parmak sol göğsün altında

Nuru: Sarı

Anlamı: Kalbin manevi uyanışı, Allah sevgisi ve muhabbetin merkezi. Arşullah (Allah’ın Arşı) olarak tanımlanır.

Peygamberî bağ: Hz. Âdem’in (a.s.) manevi izindedir.

2. *Ruh Letâifi*

Yeri: İki parmak sağ göğsün altında

Nuru: Kırmızı

Anlamı: Ruhun arınması, Allah’a yöneliş ve manevi huzur kaynağıdır.

Peygamberî bağ: Hz. Nuh ve Hz. İbrahim’in (a.s.) nurları bu merkezde tecelli eder.

3. *Sır Letâifi*

Yeri: İki parmak sol göğsün üstünde

Nuru: Beyaz

Anlamı: Fenafillah ve bekaya ulaşma yolundaki ilahi sırların tecelligâhıdır. Tasavvufi makamda “kürsî” mesabesindedir.

Peygamberî bağ: Hz. Mûsâ’nın (a.s.) manevi tecellisindedir.

4. *Hafî Letâîfî*

Yeri: İki parmak sağ göğsün üstünde

Nuru: Siyah

Anlamı: Gizli marifetlerin ve bâtnı hikmetlerin merkezidir.

Peygamberî bağ: Hz. İsa’nın (a.s.) nuru burada tecelli eder.

5. *Ahfâ Letâîfî*

Yeri: Döşün tam ortası

Nuru: Yeşil

Anlamı: En yüksek idrak merkezidir. Zat tecellilerinin mazharı kabul edilir.

Peygamberî bağ: İki Cihan Serveri Hz. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v.) nuru buradadır.

Bu beş letâîfin herbiri birer madenin⁸⁴ merkezidir.

Dil damakta lafza-i Celal (Allah) zikri bu madenleri işler ve kalbi uyandırır. Çünkü Allah ismi, bütün esmaların ve sıfatların kaynağıdır. Onu hakkıyla zikreden, bütün isimleri anmış gibidir. Böylelikle kalp feyiz ve bereket membası haline gelir. Zevk ve cezbe hasıl olur, gönülde Allah aşkı kaynamaya başlar.

Salik bu beş letâîf üzerinden feyz alır. Füyûzât-ı ilâhiye, bereket ve manevi tecelliler, bu manevi merkezler vasıtasıyla salike ulaşır.

Emir âleminde başlayan bu, terbiye sonra halk âleminde devam eder.

Bu manevi merkezler günahlardan arındıkça ve Zikrullah'a devam edildikçe Allah'ın tecellileri zuhur etmeye başlar; böylece bu letâifler harekete geçer ve kendileriyle ilişkilendirilen peygamberî nurlar arasında deruni bir ünsiyet ve ruhani bir yakınlık meydana gelir. Bu hâl, müride ilahi füyûzatın ulaşmasına vesile olur. Her bir letâifte ise yukarıda belirtilen renklerle ifade edilen nurlar tecelli eder.

Letâiflerdeki bu nurlar zamanla sâlih kullar tarafından görülebilir.

Ancak günümüzde, günahların çokluğu ve gafletin artması sebebiyle bu nurları görmek zordur.⁸⁵

Letâifler çalıştırıldıkça kulun iç dünyası nurlanır, Allah'a yakınlığı artar.

Mürşid-i kâmiller, bu manevi merkezleri zikir ve murakabe ile harekete geçirir; böylece kalp ve ruh saflaştırılır, nefis etkisinden arındırılır, ahlak ise dönüşüm geçirir.

Her bir letâif, Allah'ın insan fıtratına yerleştirdiği manevi motorlar gibidir. Bu süreç, âdeta manevi bir sondaj gibidir.

Nasıl ki toprağın altına vurulan sondajla belli derinliklerden tatlı sular fişkirirsa gönül âleminde yapılan bu tasfiye ve tezkiye de Allah'ın tecellilerine, ilahi lütuflara mazhar olmanın vesilesi olur.

Genellikle her bir letâif, çekilen vird ve ezkârlarla 3 ila 6 ay arasında işlenerek geçilir.

Bu ilerleme, ehline danışılarak yani bir mürşidin rehberliğinde yapılmalıdır.

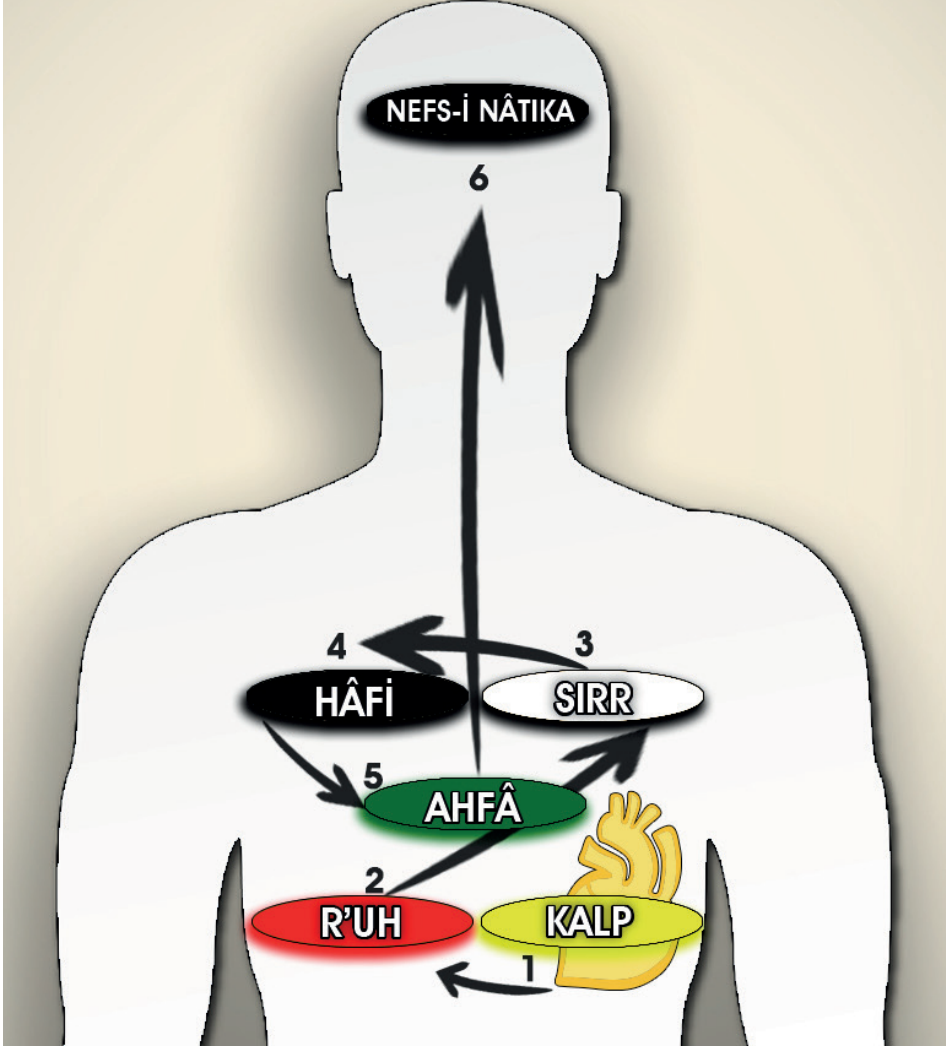
- Evrad ve ezkâr, sadece Allah rızası için çekilir. Keramet peşinde koşmak, görünen hallere talip olmak niyetiyle bu yola girmek ve bu maksatla ders çekmek doğru değildir.

- ***Letâifler işlendikten sonra sıra iki kaşın arasındaki nefis noktasına gelir.*** Yani nefis merkezine zikir olarak lafza-i celâl (Allah c.c.) verilir. Bu zikir hafıdır, sırdır; melekler dahi işitmez. İşte Nakşî yolunun en seçkin sırlarından biri de budur.

Bu letâifleri aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterebiliriz:

BEŞ LETÂİFE VE NEF-İ NÂTIKANIN YER VE RENKLERİ

NEFİS LETÂİFİ VE ÖNEMİ

Tasavvufi eğitimde letâiflerin önemli bir kısmı —kalp, ruh, sır, hafi ve ahfâ— Emir âlemine ait nurani merkezler olarak kabul edilirken; nefis letâifi ise halk âlemine ait olup, seyrüsülûk sürecinde en temel tezkiye sahasını oluşturur.⁸⁶ Özellikle seyrüsülûkün ileri aşamalarında nefis de bir letâif olarak değerlendirilir.⁸⁷

Tasavvufi terbiyede nefis, sadece terbiye edilmesi gereken bir varlık değil; aynı zamanda ilahi sırların tecellisine mazhar olabilecek manevi bir merkez olarak görülür.⁸⁸ Kur’ân’da farklı bağlamlarda geçen nefis kavramı, tasavvufi literatürde genellikle insanın hevâ ve arzuya meyilli yönünü, terbiyeye muhtaç iç dünyasını temsil eder. Bu terbiyenin gerçekleşmesi ise zikir, murakabe ve ibadetle mümkün olur.

NEFİS: EN YAKIN VE EN BÜYÜK DÜŞMAN

Resûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Senin en büyük düşmanın, iki yanının arasında bulunan nefsindir.”⁸⁹

Bu hadis, nefsi insanın içindeki en tehlikeli ve en sinsi düşman olarak tanımlar. Tasavvufi yorumlarda “iki yanını” ifadesi, mecaz yoluyla “iki kaşın arası” şeklinde de anlaşılmıştır. Bu anlatım, nefsin insanın en mahrem, en merkezî noktası olduğuna işaret eder.

Tasavvufi eğitimde bu bölge “**nefis letâifi**⁹⁰” olarak adlandırılır. Bu letâife **Lafza-i Celâl** (Allah ismi) zikri telkin edilir. Zikir sessiz (hafi) şekilde yapılır; meleklerin bile işitemeyeceği bu sır zikirle, nefis tedricen terbiye edilir. Zikrullah bu bölgeye yoğunlaştıkça, nefis kırılır, benlik çözülür ve kişi ilahi feyze açık hâle gelir.

Nefis letâîfi, iki kaşın ortasında, alın bölgesinde yer aldığı kabul edilen manevi bir merkezdir ve bu noktaya (Letâîfler bir mürşid-i kâmil kontrolünde usulünce geçildikten sonra) **lafza-i celâl** zikri telkin edilir⁹¹. Zikrullah sayesinde bu merkezin karanlığı dağılır, ilahi nurlar tecelli eder.⁹² Böylece nefis arınır, karanlık çözülür ve nurla aydınlanmaya başlar.

Nefis Letâîfi Temizlenmeden Kalp ve Ruhta İstikrar Olmaz⁹³

Kalp ve ruhta meydana gelen manevi güzelliklerin istikrarlı ve kalıcı hâle gelmesi, nefis letâîfinin arındırılmasına bağlıdır. Çünkü nefis, küfre ve mâsivâyâ meyli temsil eder; terbiyeye muhtaçtır.

Âyet-i kerîmede Rabb’imiz: “Nefsini tezkiye eden kurtulur.”⁹⁴ buyurmuştur. Nefis tezkiye edilmezse, kişiyi zinaya, faize, düşmanlığa ve haksızlığa sürükler. Ancak terbiye edildiğinde, insan takva ile donanır ve Allah’a yakınlaşır. Çünkü takva insanın en merkezî manevi noktalarından biridir.

İşte bu sebeple nefis letâîfi üzerine verilen zikrullah, şu dört temel ilkeyle yapılmalıdır:

- Tevazu ile,
- Dikkat ve rikkatle,
- Gizlilikle (hafî olarak),
- Süreklilikle.

Bu usûlle yapılan zikir, nefsi arındırır ve sâlikî ilahi feyze açık hâle getirir.

Bu letâîf, diğerlerinden farklı olarak karanlıkla çevrilidir. Zira nefis, şehvet, hırs, kibir gibi manevi karanlıkların kaynağıdır. Bu

sebeple, nefis letâifinin temizlenmesi daha zordur, daha fazla sabır ve istikrar ister.

İmam Rabbânî Hazretleri, nefis letâifinin arınmadan ve terbiye edilmeden hakiki kemâlâta ulaşamayacağını açıkça ifade eder. Nefsin tezkiyesini, seyrüsülûkün temel şartı olarak görür ve bu süreç gerçekleşmeden manevî terakkinin kalıcı olamayacağını vurgular.⁹⁵ Zira nefis, Kur’ân-ı Kerîm’de de bildirildiği üzere, “daima kötülüğü emreden”⁹⁶ bir varlıktır.

Zikir ve murakabe ile nefis letâifi ıslah edildikçe; tevazu, sabır, rıza ve teslimiyet gibi güzel ahlak meyveleri kalpte filizlenmeye başlar. Bu letâif, kişinin hem kendini tanıdığı hem de Rabb’ine yöneldiği manevi bir kapıdır.

Meşhur tasavvufi söz bu hakikati şöyle ifade eder:

“Nefsini bilen, Rabb’ini bilir.”⁹⁷

İmam Rabbânî Hazretleri, nefis letâifine verilen zikrin, nefiste bir safiyet ve nur meydana getireceğini bildirir.⁹⁸ Bu aşamaya ulaşan bir sâlik, artık nefsin esaretinden kurtulur ve nefsini ilahi murakabe altına alır. Nefis letâifi, insanın en yoğun benlik merkezidir. Tasfiye edilip saflaştırıldıkça Allah’ın tecellisine mazhar hâle gelir.

Nefis letâifi, hem seyrüsülûkün en ileri aşamasını temsil eder hem de kulun, her an nefsini kontrol etme sorumluluğunu hatırlatan hassas bir noktadır.

NEFSİ TERBİYE VE SECDENİN HİKMETİ

Allah Teâlâ, kulunu secdeyle —yani nefisini boyun eğdirerek— huzuruna kabul eder. Zira secde, kulun Rabb’ine en yakın olduğu andır. Nitekim Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kul, secdede Rabb’ine en yakın olduğu andadır.”⁹⁹

Nefsini secde ettiren kurtuluşa erer; onu başıboş bırakıp arzularının peşinde sürüklenen ise hüsrana uğrar. Çünkü nefis yok edilemez, ölmez öldürülür. Terbiye edilir. Bu terbiye ise, helal ve haramlara dikkat ederek ve nefse zor gelen ibadetleri yerine getirerek gerçekleşir.

Başlangıçta:

- Namaz kılmak,
- Zekât vermek,
- Teheccüde kalkmak,
- Sohbet meclislerine katılmak,
- Oruç tutmak,
- İnfakta bulunmak,
- Cihada yönelmek

Nefsin hoşuna gitmez, ağır gelir. Ancak sâlik, nefsi istemese de:

- Ona secde ettirir,
- Ona oruç tutturur,
- Onu infaka zorlar,
- Cihada koşturur.

Zamanla bu zorluklar kolaylaşır. Bu hâl, gerçek anlamda nefis terbiyesidir.

Şah-ı Nakşibend Hazretleri bu noktada şöyle buyurur:

“Ne kadar ilerlersek ilerleyelim, kendimizi yeni başlamış kabul edeceğiz. Nefsimizi Firavun’un nefsinden aşağı göreceğiz.”¹⁰⁰

Çünkü nefis, mutmainne hâline ulaşmadıkça ona güven olmaz. Nefis, insanı her an tuzağa düşürebilecek kadar sinsi ve güçlü bir varlıktır. Allah Teâlâ ise, mutmainne hâline ulaşmış nefsin sahibine şöyle hitap eder:

“Ey huzura ermiş nefis! Rabb’ine dön, O senden razı, sen O’ndan razı olarak.”¹⁰¹

Bu makama ulaşmak kolay değildir. Sabırla geçirilen çileler, nefsi olgunlaştıran en kıymetli vesilelerdir. Akrabalarla, dostlarla, ihvanla, komşularla yaşanan sıkıntılar dahi, nefsi kemale erdiren büyük nimetlerdendir.

**NEFİS
VE
NEFSİN
MERTEBELERİ**

NEFİS VE NEFSİN MERTEBELERİ

Tasavvuf geleneğinde “nefis”, insanın benliği, iç dünyasındaki arzular ve nefsani eğilimlerin merkezidir. Kur’an’da geçen “nefis” kavramı çok boyutludur, insanın hem kötülüğe meyilli yönünü hem de Allah’a yönelen yanını ifade eder. Tasavvufta ise nefis, terbiye edilmesi gereken bir alan olarak görülür.

Kur’ân-ı Kerîm’de geçen ve sufiler tarafından temel alınan yedi nefis mertebesi şu şekildedir:

1. Nefs-i Emmâre (Emreden, kötülüğü isteyen nefis): Nefsin en alt seviyesidir. Kötülüğü emreder, hayvani arzularına düşkündür.

Tasavvufî mertebelerin en alt seviyesi olan Nefs-i Emmâre, insanı sürekli kötülüğe, isyana ve nefsani hazlara teşvik eden merhalelerdir. Bu mertebede nefis:

Namaza karşı tembellik eder,

Faiz ve haram kazancı meşrulaştırmaya çalışır,

Zevklerde ve arzularında sınır tanımaz. Anı yaşamak ister.

Yüce Rabbimiz, bu nefis hâlini Kur’an-ı Kerîm’de şöyle tanımlar:

“Şüphesiz nefis, daima kötülüğü emreder.”¹⁰²

Nefs-i Emmâre, genellikle kâfirlerin ve münafıkların ruh hâliyle özdeşleştirilir. Ancak gaflet içinde olan müminlerde de bu nefsin etkileri görülebilir. Bu sebeple her insan, bu merhaleye karşı uyanık olmalı ve nefsiyle mücadeleyi elden bırakmamalıdır.

2. Nefs-i Levvâme (kınayan nefis): Kötülüğün farkına varmaya başlar, pişmanlık ve iç muhasebe hâkimdir.

Bu mertebede kişi, işlediği bir gûnahtan dolayı vicdanında rahatsızlık duyar; kalbi daralır, pişmanlık hisseder ve kendini kınar. “Neden yaptım bu hatayı?” diyerek nefesine yönelir ve onu sorgular.

Yüce Allah, Kur’an-ı Kerîm’de bu nefsi şöyle yeminle ifade buyurur:

“Hayır! Yemin ederim, kendini kınayan nefse (levvâme).”¹⁰³

Nefs-i levvâme, genellikle müminlerin nefis mertebesidir. Kalbinde iman bulunan kişi, hatasının farkına varır ve pişmanlıkla tövbe eder. Ancak bu mertebede bile nefis hâlâ gûnaha meyledebilecek durumdadır.

Bu nedenle kişi, nefsinin hangi mertebede olduğunu sık sık murakabe etmeli ve nefis terbiyesinde istikrarlı bir ilerleme için çaba göstermelidir. Zira hakiki kemal, sadece pişman olmakla değil; tövbe, zikir ve salih amellerle nefsin tezkiyesiyle mümkündür. Bu nefis sahibinin ibadeti de vardır gûnahı da.

3. Nefs-i Mülhime (ilham alan nefis): Hayır ile şer arasında ilham yoluyla yönlendirme başlar.

Bu mertebeye ulaşan kişi, artık gûnah ile sevabı ayırt edebilecek bir bilinç düzeyine erişmiştir. Kişi bu aşamada, nefsin kendisine vesvese ve tembellik telkin ettiğini fark eder; ona karşı uyarır ve mücadele etmeye başlar. Ayet-i kerîmede buyruluyor ki;

“Ve nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirene, sonra da ona fücürünü (gûnahlarını) ve takvasını (sakınmasını) ilham edene ant olsun.”¹⁰⁴

Bu mertebede nefis, hâlâ:

“Bu gün camiye gitme.”

“Bu hafta sohbet meclisine katılma.”

“Namazı sonra kııarsın.” gibi vesveseler fııldar.

Sabah namazına kalkarken: “Yatağın sıcağını bırakma, şimdi üşürsün...” gibi bahanelerle engel olmaya çalışır. Ancak kişı artık bu fııltıların nefisten geldiğini bilir ve onlara karşı koyar. Kalbi Allah’ı zikretmeye yönelir; ibadetlerin huzurunu ve manevî tatların farkına varır. Bazen nefsine şöyle hitap eder:

“Haydi kalk! Camide Allah’ın huzuruna çık. Tespihi eline al, zor gelse bile zikirle meşgul ol!”

Bu hâlde, kişı hayra meyillidir. Bazen gönülsüzce, bazen de iştiyakla salih amellere yönelir. Artık nefsin kötü arzularının yerini, ilahi ilhamlara ve içsel yönelişlere bırakmaya başlamıştır.

Sâlik, **Nefs-i Mülhime** makamına ulaştığında, kalbinde derin bir yumuşama baş gösterir; gözleri sürekli bir yaşla nurlanır, dili ise dua ve zikirle meşgul hâle gelir. Bu mertebe, kulun ilahi rahmet ve yakınlığa dair yoğun bir beklenti içine girdiği, hakikate yönelişin daha berrak bir surette yaşandığı özel bir aşamadır.

Bu makamda bulunan kul, hem **zahiren** hem de **bâtınen** arınmaya başlar. Nefsi, kötülüklerden arınmış; kalbi, tecellîlere açık hâle gelmiştir. Bu temizlik ve teslimiyet, Rabbine yönelişin bir işareti olarak tezâhür eder. Ve bazen bu yöneliş, **rüya yoluyla gelen ilahi bir işaret** ile tasdik edilir. Çünkü Allah, dilediği kulunu bu şekilde yüceltir; ona olan yakınlığını hissedilir kılar.

Böylesi rüyalar, yalnızca birer manevî sevinç vesilesi değil; aynı zamanda **ilham, görev ve sorumluluk taşıyan ilâhî emarelerdir**. Zira her nimet, beraberinde bir emanet getirir.

Bu noktada sâlik, artık günah işleyen bir kuldan daha çok ibadet eden bir kul hâline gelir. Kalbi latifleşmiş, gönlü rahmet tecellîlerine tamamen açılmıştır. Böylesi bir hal üzere olan bir kimse, içtenlikle Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi ve sellem) rüyasında görmeyi arzu eder. Ve eğer kalbi sadıksa, bu dilek **ilahi lütufla hakikat olur**.

Nitekim Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Beni rüyada gören, gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez.”¹⁰⁵

Bu hadisin tecellisine dair yaşadığım hikmetli bir örneği, aşağıda aktarıyorum.

RÜYADA RESÛLULLAH'IN (SAV) ZİYARETİ – 1992, KAHİRE

1992 yılıydı. Mısır Ezher Üniversitesi'nde okuduğum yıllardı. Mısır'ın kalabalık ve kadim başkenti Kahire'de, yirmi yaşında genç bir delikanlıyım. O gece, yüreğimde tarifi zor bir özlemle ellerimi semaya açmış, titreyen dudaklarımla Rabbime yalvarmıştım:

“Allah'ım... Beni insanların hidayetine vesile kıl.”

Geceydi. Dualar kalbime ağır ağır sükûnet getirirken, gözlerim kapanmış, bir rüyaya yürümüşüm.

Ve işte o rüyada, âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz –sallallahu aleyhi ve sellem– teşrif etmişti.

Kendimi, yüce bir dağın zirvesinde kurulmuş yüksekçe bir havalanında buldum. Rüzgâr serin, gökyüzü berraktı. Derken uzaklardan bir uçak belirdi ve pistin ucuna ağır ağır indi. Ben, kenarda dimdik ayakta duruyordum.

Uçak durdu. Kapısı açıldı. Ve o an...

Efendimiz göründü.

Zaman durdu. Gözlerim kamaştı. Mübarek başı büyükçe, uzun saçları iki yana ayrılmış, uçları omuzlarına değiyordu. Mübarek nurlu yüzü, çıkık yanakları, ay gibi parlayan bakışları... Bütün ihtişamıyla kapıda belirmişti. Yavaşça merdivenlerden indi.

Sonra bir masaya doğru yürüdük. Eski ilkokul sıralarını andıran sade bir masaydı. Karşılıklı oturduk. Masanın üzerinde, bembeyaz kâğıtlara yazılmış yüzlerce, belki binlerce isim vardı. Her biri dik-katle katlanmış, zarflara yerleştirilmişti.

O zarfları, sessizce bana uzattı.

Hiç konuşmadan...

Hiçbir kelimeye ihtiyaç duymadan...

Fakat ben, kalbime dolan anlamı sezmişim:

“Bu isimlerin hidayetine vesile olacaksın.”

Ve ardından, geldiği gibi sessizce uçağa binip ayrıldı.

Uykudan uyandığımda gözlerim yaş içindeydi. Gönlüm tarifsiz bir huzurla dolmuş, içimde büyük bir sevinç yükselmişti. O an, bir duanın nasıl semaya yükselip rahmet olarak geri döndüğüne şahitlik etmişim, Elhamdülillah.

CENNET BAHÇESİNDE HUZUR BULUŞMASI – 1994, MEDİNE

Nefs-i Mülhime makamında yaşanan derin manevî tecellilerin bir devamı olarak, bu kez **uykuyla uyanıklık arasında, kalbî bir uyanış hâli olan yakaza hâlinde** tecrübe edilmişti.

İki yıl geçmişti...

Takvimler 1994’ü gösterdiğinde, Rabbimiz bir lütuf daha ihsan etti: Mısır’dan yola çıkarak, ikinci kez **Mescid-i Nebevî’yi ziyaret etme** şerefine nail olduk.

İkinci vaktiydi.

Ravza-i Mutahhara’da, yani Allah Resûlü’nün “Cennet bahçesi” diye işaret buyurduğu o mukaddes mekânda, içimde tarifi zor bir huzurla bağdaş kurmuş bekliyordum. Aramızda yalnızca

demir parmaklıklar vardı. Lakin içimdeki mesafe çok daha derindi. **Hasretle yanyor, vuslata dair bir işaret arıyordum.**

O sırada, gözlerim uyku ile uyanıklık arasında gidip gelirken, rûhumda apaydınlık bir kapı aralandı. **Yakaza hâliyle** sanki bir âleminden diğerine geçiverdim.

Birden...

Demir parmaklıklar ortadan kalkmıştı.

Ve ben, kendimi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) **kabr-i şerifinin hemen önünde** buldum. O ise mübarek bedeni ile orada, kabrinin yanında ayakta idi, bize mütebessim bir bakışla nazar ediyordu.

Sonra...

Sağ kolunu kaldırdı ve o ulvî, şefkat dolu sesi duyar gibi oldum:

“Gel...Gel”

Ne bir kelime konuşulmuştu ne de bir ses işitilmişti; fakat O'nun işareti her şeyi söylemişti.

Kalbime bir titreme indi.

Ayaklarım çözüldü.

Bir mahcupluk, bir hayret, bir vurgun hâliyle yerimden doğruldum.

Ağır ağır yürümeye başladım; ama her adımda içimdeki acziyet, haşyet ve sevda büyüyordu.

O an...

Zaman durmuştu.

Mekân silinmişti.

Ve ben, sadece o çağrıya kulak vermekle meşguldüm.

Bu hâl, sadece bir rüya değildi.

Bir davet, bir şefkat ve bir hatırlatmaydı.

O çağrı, yalnızca yaklaş diyen bir işaret değil; aynı zamanda sorumluluğa, arınmaya ve sadakate davet eden bir bakıştı.

4. Nefs-i Mutmainne (Tatmin olmuş, huzurlu nefis): Allah’a teslimiyet gelişmiştir, kalp sükûna ermiştir. Tasavvufi seyrüsülûk sürecinin en yüksek merhalelerinden biri olan nefs-i mutmainne, kalbin ilahi huzura erişmesiyle elde edilen bir sükûn ve itminan hâlidir. Bu mertebeye ulaşan bir salık, artık Rabb’inden razıdır ve Rabbi de ondan razıdır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu nefis için şöyle buyrulur:

“Ey huzura ermiş nefis! Rabbine dön, O senden razı, sen O’ndan razı olarak.”¹⁰⁶

Mutmainne nefsi, artık hevâsına tâbi olmayan, süflî arzularını terk etmiş, Hakk’a teslim olmuş nefstir. Kötülüğü emreden emmâre nefisten başlayan bu yolculuk, iç sorgulama (levvâme), ilham alma (mülhime) merhalelerinden geçerek, rıza makamına doğru ilerler. Bu yolculuk, zikir, murakabe, nefis muhasebesi ve salih amellerle beslenir.

İmâm Rabbânî (k.s.) bu mertebeye erişmiş nefsi şöyle tarif eder:

“Mutmainne nefsi, Hakk’ın takdirinden razı olan, musibetlerde şikâyet etmeyen, ibadeti bir yük değil zevk olarak gören nefstir.”¹⁰⁷

Nefs-i mutmainne, sadece bir zühd ya da takva hâli değil, aynı zamanda ilahi ahlak ile ahlaklanma seviyesidir. Bu mertebeye ula-

şan kulun kalbi marifet nurlarıyla doludur. Artık kalpte kin, haset, gadap gibi kötü sıfatlar kalmaz; yerini şefkat, sabır, rıza ve edep alır.

Tasavvufun nihai gayesi olan bu kemal hâli, fenafillah ve ardından bekaillah ile tamamlanır. Bu halde kul, nefisini terbiye ederek Allah'ın nuruyla bakan, O'nunla seven, O'nunla işiten bir hâle ulaşır¹⁰⁸.

5. Nefs-i Râdiye (Allah'tan razı olan nefis): İlahi takdire razı hâle gelmiştir.¹⁰⁹

“Râdiye” kelimesi, “razı olmuş” anlamına gelir. Bu makamda salık, başına gelen her şeyde Allah'a razı olur. Ne musibet onu isyan ettirir, ne nimet şımartır. Allah'ın takdirine tam teslimiyet içindedir.

Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuda:

“Kim akşam olunca samimiyetle şöyle derse:

‘Allah’tan Rab olarak, İslâm’dan din olarak ve Muhammed’den (s.a.v.) peygamber olarak razı oldum, Allah’ın da onu razı etmesi hak olur.’¹¹⁰ buyurmaktadır.

“Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır.”¹¹¹ ayeti bu hali tasvir eder.

6. Nefs-i Mardiyye (Allah'ın razı olduğu nefis): Allah da ondan razıdır.

“Mardiyye”, “kendinden razı olunmuş” demektir. Bu makamda artık yalnız salık Allah'tan razı değildir, Allah da ondan razı olmuştur. Bu mertebe “rızaya ermek” halidir. Rabb'imizin salike olan rızasıdır ve cennetle müjdelenmiş bir kulluktur.

“Ey mutmain olmuş nefis! Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak dön Rabb’ine.”¹¹² ayeti bu mertebeye işaret eder.

7. Nefs-i Sâfiye/Kâmile (arınmış, olgunlaşmış nefis): Nefis tamamen temizlenmiş, insan kâmil sıfatına ulaşmıştır. Bu seviye daha çok tasavvufi kaynaklarda geçer.

“Sâfiye” kelimesi, “arınmış, saflaşmış” anlamındadır. Bu makam, nefsin bütün kötü huylardan ve beşerî kirlerden arındığı, tamamen temizlendiği makamdır. Salık, artık sadece hayır üzere yaşar, kalbi dünyadan ve hevâdan arınmıştır. Bu makam, tam bir kulluk, tam bir ihsan ve tam bir teslimiyet makamıdır.

Tasavvufi terbiyede amaç, nefs-i emmâreden sâfiyeye taşımaktır. Bu süreç, zikir, riyâzat, murakabe ve mürşid rehberliğinde gerçekleşir. Nefsin tezkiyesi, Allah’a yaklaşmanın ve hakiki kulluğun kapısını aralar.

Her insanda nefis unsuru vardır. İnsan olarak nefis ve şeytan gibi çok büyük bir imtihanla müptela olmuşuzdur. Şeytan, “eûzü besmele” ile bir süreliğine uzaklaştırılabilir; fakat nefis, kişi yatar-ken, kalkarken, yürürken dahi sürekli kötülüğü fısıldar.

Tasavvuf, Resûlullah Efendimiz’den gelen sahih bir yol üzere bu nefsin tezkiyesi için çalışır. Evrad ve ezkârlarla, Kur’ân ve sünnete sıkıca bağlanıldıkça kişi nefis terbiyesine yönelir.

Tasavvufi terbiye sürecinde nefis mertebeleri, insanın manevi gelişim seyrini ifade eder. Bu yolda en ileri mertebelerden olan: nefs-i râdiye, nefs-i mardiyeye ve nefs-i sâfiye birer makamdır.

Bu üç makam da “velayetin kemâlâtı” sayılır. Artık kul, Allah’ın nuruyla bakar, Allah’ın rızasıyla yaşar, O’nun huzuruna selametle varır.

ZİKİRİ KÜL VE ZİKİRİ SULTANİ

Yukarıda izah edildiği üzere iki kaşın ortasında yer alan nefis merkezi zikretmeye başladıktan sonra bu zikir, tüm vücuda yayılmaya başlar. Dil ve damakta, hatta vücudun tüm zerrelerinde Allah'ın ismi yankılanır. Zamanla eller, ayaklar ve diğer azalar, eczâ-i vücut, bu zikre iştirak eder; salık, kendi bedeninden Allah'ın zikrini duyar hâle gelir.

Zikri Kül, salikin (manevi yolcu) zikrullahı yalnız dil ile değil, bedeninin tüm azalarıyla birlikte yapmaya başladığı hâlidir. Artık dil zikrederken, kalp de aynı zikri duyar; eller, ayaklar, hatta bütün zerreler zikre iştirak eder. Sanki vücut baştan sona Allah'ın adını anan bir varlığa dönüşür. Bu hâl, zikrin sadece sözde değil, bütün varlıkla yaşanmasıdır.

Ayet-i kerimede buyrulur: ‘Rablerine karşı içleri titreyerek-korkanların O’ndan derileri ürperir. Sonra onların derileri ve kalpleri Allah’ın zikrine (karşı) yumuşar’¹¹³.

Zikri Sultanî ise bu hâlin daha ileri bir derecesidir. Zikir, kalbin tahtına oturur ve tüm beden onun emrine girer. Artık zikrullah, sultanın hükmetmesi gibi, kalpten bütün beden azalarına yayılır. Bu durumda salikin bütün eylemleri Allah için olur; yürüyüşü, konuşması, susması, hatta bakışı dahi zikre dönüşür. Efendimiz (s.a.v.)’in kudsî hadiste beyan ettiği gibi:

Rabbimiz “Ben kulumun zannı üzereyim. Beni andığı zaman onunlayım. O, beni içinden zikrederse Ben de onu içimden anarım. O, beni bir topluluk içinde zikrederse, Ben de onu daha hayırlı bir toplulukta anarım.”¹¹⁴

Bu mertebeler, seyrüsülûkte zikrin hâl ve mana boyutuna geçtiği derinliklerdir.

**NEFY-Ü
VE İSPAT:
KALBİN TAHLİYESİ VE
TAHSİSİ**

NEFY-Ü VE İSPAT: KALBİN TAHLİYESİ VE TAHSİSİ

Tasavvufta “nefy” ve “ispat”, özellikle *kelime-i tevhit* olan “**Lâ ilâhe illallah**” ifadesinde yer alan iki temel boyuttur. Bu iki kelime, kalbin Allah’tan başkasından temizlenip sadece O’na yönelmesini sağlar.

- **Nefy** (لَا إِلَهَ): “Hiçbir ilah yoktur.” demektir. Bu ifade, kalpte ki tüm batıl ilahların, mâsivânın (Allah’tan gayrının) reddedilmesini, kalbin tasfiyesini temsil eder.
- **İspat** (إِلَّا اللَّهُ): “Yalnız Allah vardır.” demektir. Bu ise kalbin tahsis, yani sadece Allah’a tahsis edilmesini ve yönelmesini ifade eder.¹¹⁵

Bu iki kavram birlikte, **kalbin arındırılması ve tevhitin gerçekleştirilmesi** sürecini anlatır. Zira nefy olmadan ispat, ispat olmadan da nefy eksiktir. Önce batıl çıkarılır (tahliye), sonra hak yerleştirilir (tasfiye). Bu disiplin Kur’an’da şu şekilde dile getirilmiştir:

“Allah’tan başka taptığınız her şey bâtıldır.”¹¹⁶

Bu merhalede:

“Lâ ilâhe illallah” zikri, nefiy (yok etme) ve ispat (var kılma) esasına dayanır.

- Mahlukun (yaratılanın) fiilleri, Halik’ın (Yaradan’ın) fiilleri içinde yok edilir.
- Bu, fenâfillah makamının başlangıcıdır.
- Tevhidin sırrı, bu aşamada kalpte tecelli eder.

Nakşibendi geleneğinde, “Nefy-ü İsbât” zikrinin, **Hızır (a.s.)** tarafından **Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî** Hazretleri’ne öğretildiği kabul edilmektedir. Bu bilgi, tasavvufi kaynaklarda ve menkıbelerde yer almaktadır.

Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî, gençlik yıllarında tefsir eğitimi alırken, A’râf Suresi 55. ayetinde geçen “Rabb’inize yalvara yalvara ve gizlice dua edin.” ifadesi üzerine hocasına, gizli zikrin mahiyetini sormuştur. Hocası, bu meselenin ledünnî ilimle ilgili olduğunu ve Allah’ın dilerse kendisine bu ilmi öğretecek bir zatı karşısına çıkaracağını belirtmiştir. Bir süre sonra Hızır (a.s.), Gucdüvânî Hazretleri’ne gelerek ona **zıkr-i hafî** (gizli zikir) usulünü öğretmiş ve bu zikri suyun altında, nefesini tutarak yapmasını tavsiye etmiştir. Bu uygulama, daha sonra Nakşibendi tarikatında önemli bir zikir yöntemi haline gelmiştir.

Ayrıca, Hızır (a.s.), Gucdüvânî Hazretleri’ne zikir esnasında sayıya riayet edilmesi gerektiğini, yani **vukûf-i adedî** prensibini de öğretmiştir. Bu prensip, Nakşibendi tarikatının temel esaslarından biri olarak kabul edilir.

Bu zikrin amacı Allah’ın rızasını kazanmaktır.

Keşif, keramet, rüya gibi hâller hedef değil, rızâ-yı ilahiye giden yolda ikincil hâllerdir. Çünkü tüm tasavvufi seyrüsülûklar, yalnızca Allah’ın rızasını kazanmaya yöneliktir.

Nefy-ü İsbât zikri şu şekilde icra edilir:

1. **Dil damağa değdirilir**, nefes **göbek altına doğru çekilip tutulur.**
2. Ardından, **Kelime-i Tevhid’in “Lâ” (لا) harfî kalpten alınır**; sırasıyla **sır letâîfî**, **iki kaş arasındaki nefis letâîfî**, ve

yedi kat sema yönünde yükseltilir. Bu sırada “**Lâ**” ile inkâr (nefîy) gerçekleştirilir.

3. Sonra “**İlâhe**” (إِلَٰه) kısmı, **hafî letâifine** (sağ göğüs, iki parmak üstü) **indirilir**.
4. Ardından “**İllallah**” (إِلَّا ٱللَّهُ), yine **hafî letâifinden kalbe doğru** indirilerek zikrin ispat (tasdik) kısmı tamamlanır.
5. Nefes hapsedildikten sonra bu işlem **3, 5, 7... 21 kez** tekrar edilir.
6. Son tekrarın ardından, **nefes bırakılırken**:

“**Muhammedun Rasûlullah**” söylenir.

(مُحَمَّدٌ رَسُولُ ٱللَّهِ)

Zikirden Sonra nefes verilince

إِلَٰهَى أَنْتَ مَقْصُودَى وَرِضَاكَ مَطْلُوبَى

İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî

“Allah’ım! Maksudım Sen’sin, gayem Sen’in rızanı kazanmaktır.” denir.

Bu zikir 3.5.7 kere tekrarlanır.

Bu zikir ve dua, kişinin kalben inkâr ve ispat (nefîy ve isbât) merhalelerini içselleştirmesi, tüm varlığıyla Allah’a yönelmesi içindir.

ZİKRULLAHIN BEREKETİ

Bu usulle yapılan zikir sayesinde:

- Kalp ve beden nurla dolar,
- Akıl ve ruh aydınlanır,

- Allah'ın varlığı ve birliği gönülde tecelli eder,
- Letâif nurlanır ve salık Allah'a doğru yönelir.¹¹⁷

Zikir, yalnızca sözlü bir tekrar değil; kalbin ve ruhun Rabb'ine yöneliştir. İşte bu yönelişin temel merhalesi, nefy ve ispat ile başlar ve derinleşir.

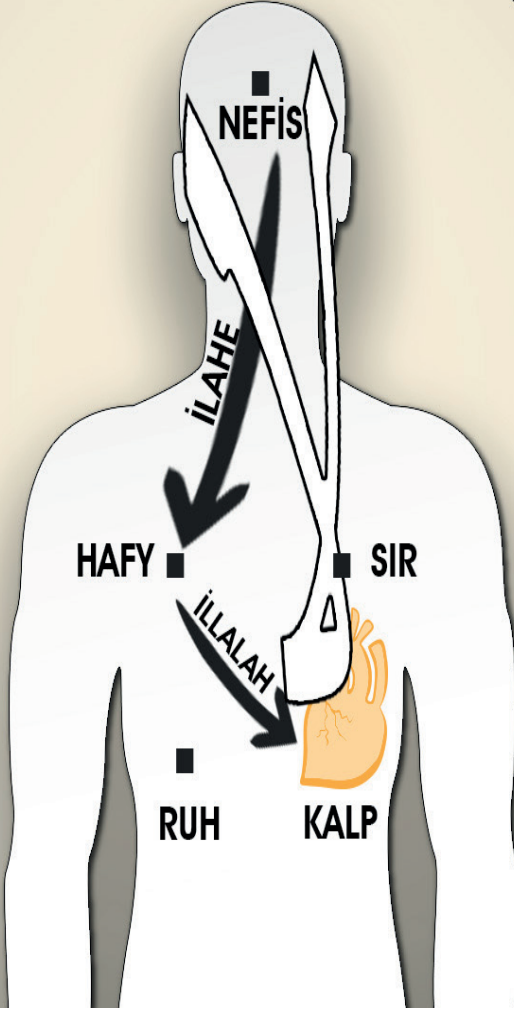
Nefy ve ispat sonrası, murakabeler başlar. Rabita biter. Nefis, emmareden levvameye; levvameden mülhimeye geçerek olgunlaşmaya başlar.¹¹⁸

Bu yolda:

- Salık, imtihanlardan geçer.
- Fenafillaha yaklaşıırken sabır, sebat ve tevekkül gerekir.
- “Muhammedur Resûlullah” kısmı ise:
- İspat makamını gösterir.
- Bu söz, mahlukun kullukla Allah'a nispetini ifade eder.
- Bu da vahidiyyet makamıdır, yani Allah'ın birliğinin, farklılıklar içinde tecelli edişinin idrakidir.

SÂLIK'İN NEFESİNİ TUTARAK KELİME-İ TEVHİD'DEKİ LAM ELİF İLE KALPTEN BAŞLAYAN YOLCULUĞU, NEFİSTEN GEÇEREK YEDİ KAT SEMA YÖNÜNDE YÜKSELİR. ORADAN 'İLÂHE' ZİKİRİYLE HAFÎ LETÂİFİNE DÖNER, 'İLLALLAH' ZİKİRİYLE DE TEKRAR KALBİNE ULAŞIR.

MURAKABELER

MURAKABELER

Murakabe, sözlükte ‘gözetmek, dikkatle izlemek’ anlamına gelir. Tasavvufi anlamda ise, kulun kalben Allah’ın huzurunda olduğunu sürekli hatırlaması, kalbini Allah’ın gözetimi altında tutmasıdır.¹¹⁹ Bu, zikrin ileri bir derecesi ve rabıtanın sonraki manevi derinlik halidir.

Nefy-ispat zikrinden sonra seyrüsülûk sürecinde dört temel murakabe devreye girer. Bu murakabeler, saliki derin bir iç muhasebeye ve ilahi yakınlığa taşır. Murakabelerin başlamasıyla birlikte rabıta tamamlanmış olur, salik artık murakabe-i ahadiyyet makamına adım atar.

Sufiler için murakabe, kalbin Allah’a yönelmesi ve yalnız O’nunla meşgul olmasıdır. Bu, ihsan makamının yansımasıdır ki: Bu hususa işareten Peygamberimiz (s.a.v.) “Allah’ı görüyormuş gibi ibadet et, her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.”¹²⁰ buyurmaktadır.

Nakşibendi geleneğinde murakabeler aşamalar hâlinindedir:¹²¹

1. MURAKABE-İ EHADİYYET: Bu makam, Allah’ın birliğini Zatında tefekkür etmeye dayanır. Kur’an-ı Kerîm’de bu hakikat, “De ki: O, Allah birdir.”¹²² ayetiyle ifade edilir.

Bu mertebede:

- **Salik**, bu ayetin manası üzerinde derin bir tefekküre dalar. Bu da ikinci murakabe olan ma’iyyete kapı aralar.
- Bu aşamada rabıta tamamlandığından, artık mürşidin aracılığı son bulur. Salik, kalbini Allah’ın arş altındaki nurlarına yöneltir. Kalbini dünya genişliğinde düşünerek arşın altına

koyar. Bu noktadan itibaren ilahi tecelliler, esma, sıfatlar, ef'âl ve zâtî nurlar doğrudan salikin kalbine akmaya başlar; kalp artık doğrudan zâtî tecellilerle beslenir.

- Bu merhalede salikin gönlü, arş altındaki ilahi nurla doğrudan temas kurar. Böylece kalp, vasıtasız olarak Allah'tan gelen feyze ve nura mazhar olur.

Bu halde, ilahi füyûzat;

- 50.000 yıllık mesafeleri,¹²³
- 7 kat semanın perdelerini aşarak,
- salikin gönül menziline ulaşır.

Artık:

- Gönül genişlemiş,
- Kalp nurlanmış,
- Allah'a olan aşk ve iştihak ziyadeleşmiştir.

Rabıta sona ermiş, mürşid aradan çekilmiş olsa bile kesinlikle şu unutulmamalıdır: Mürşidin bu yoldaki rehberliği hala devam etmektedir, salik doğrudan **murakabe makamına** girmiştir. Bu, tasavvuf yolculuğunda en yüksek tefekkür ve ilahi yakınlık mertebelerinden biridir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), İhlas Suresi'nin ehemmiyetini ve faziletini şöyle beyan buyurmuştur:

“Varlığım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu sure Kur'ân'ın üçte birine denktir.”¹²⁴

Yine bir sahâbî, her namazda İhlas Suresi’ni okumayı alışkanlık hâline getirmişti. Diğer sahâbîler bu durumu Allah Rasûlü’ne (s.a.v.) bildirince, Peygamber Efendimiz şu emri verdi:

“Ona sorun, niçin her namazda bu sureyi okuyor?”

Sahâbî ise şöyle cevap verdi:

“Bu sure, Rahman’ın vasıflarını ihtiva ediyor. Ben de onu okumayı seviyorum.”

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) buyurdu:

“Ona söyleyin, Allah Teâlâ da onu seviyor.”¹²⁵

Bir başka rivayette ise Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“İhlas Suresi’ni sevmen seni cennete götürür.”¹²⁶

Kur’ân’ın içeriği temelde üç ana konuda toplanır:

1. **Tevhit ve mârifetullah (Allah’ı tanıma),**
2. **Ahiret bilgisi,**
3. **Doğru yol bilgisi (hidayet).**

İhlas Suresi, bu üç ana konudan ilki olan **tevhit** konusunu özetlediği için, Kur’ân’ın üçte birine denk sayılmıştır.

2. MURAKABE-İ MA’İYYET – Ayeti mucibince “Nerede olursanız olun, Allah sizinle beraberdir.”¹²⁷ bilinciyle yaşama. Bu ayetin manası, sırrı tefekkür edilerek salık fena fillah haline doğru yönelir. Tecellilerle gönlü daha da münevver olur.

- Allah’a yakınlık hissi gelişir. Fakat burada çok önemli bir itikadi ilke unutulmamalıdır:

- Allah, cevher değildir, araz değildir.
- Mekandan, şekilden, zaman ve cihetten münezzehtir.
- Ehlisünnet inancına göre Allah, ne semada, ne karada, ne de arşta sınırlı bir varlık gibi düşünülemez.
- Allah (c.c.) (haşa) kulla birleşmez, hulul etmez, oluşan vahdet, ancak sıfatının tecellisidir.

3. MURAKABE-İ AKRABIYYET – Allah’ın kula şah damarından yakın olduğunun farkına varma.

- “Biz, ona şah damarından daha yakınız.”¹²⁸ ayeti tefekkür edilir. Salik, Allah’ın kendisine olan içten yakınlığını hissederek.
- Kalpte derin bir huşu ve teslimiyet oluşur

Bu yakınlık:

- Allah’ın zatıyla değil, sıfatları ve tecellileriyle bir yakınlıktır.
- Güneş’in ışığının Dünya’ya vurması gibi, Allah’ın nurani sıfatları mümine ruhani yakınlık sağlar.
- Hiçbir peygamber, mürşid ya da dervişin içine Allah girmez. Bu düşünce ehlişünnet dışıdır, batıldır ve kesinlikle reddedilir.

4. MURAKABE-İ MUHABBET – Allah’a duyulan aşk ile yönelme.

- Salikin Allah’a olan aşkı ve iştiağı artar.

Murakabe-i muhabbet Allah’a duyulan aşkın kalbi kaplamasıdır. Bu aşk, ilahi tecellilerle artar ve salik, fenafillah makamına doğru ilerler.

- “Allah onları sever, onlar da Allah’ı sever.”¹²⁹ ayeti tefekkür edilir.

Bu halde, salık:

Allah’tan başkasını düşünmez.

Onun rızası dışında bir amaç gütmmez.

İçten ve dıştan ilâhî aşk ile dolar.

Bu durumda salık:

- Fenafillah kapısına dayanır.

Bu sırada nefis, nefis-i mülhime mertebesinde nefis-i mutmainneye doğru yönelir. İbadetlerde iştihak, niyette samimiyet ve ihlasta kuvvetlenme başlar.

Murakabelerde ve özellikle fenafillah hallerinde yaşanan birlik-telik hissi, bazen Allah ile “birlikteymiş gibi” vehmi verir. Bu, bir hissiyat ve hâldir; gerçek bir uluhiyet iddiası değildir.

Eğer salık bu hâli hakikat zanneder, kalıcı sanırsa bu bir nakıslıktır.

Bunun örneği:

- Hallâc-ı Mansûr’un “Enel Hak” (Ben Hakk’ım) demesidir.

Bu sözle kastı, aslında uluhiyet değil, “Ben yokum, O var.” demektir.

Bu, İslam ölçüsüne göre zahir muhalefettir ve hükmü idam olmuştur. Çünkü bu hâl, fena hâli olup, bekaya ulaşmamış bir mertebenin refleksidir.

Uyarı

- Murakabelerde salık artık yüksek bir feyze mazhar olur.
- Bu hallerde dahi ehlisünnet itikadına sıkı sıkıya bağlı kalınmalı, Hiçbir hal veya sarhoşluk, İslami ölçülerden uzaklaştırmamalıdır.

İmam-ı Rabbânî Hazretleri murakabeleri “ayakların kayma noktası” olarak tanımlar. Çünkü bu aşamalarda salık, artık feyiz almaya başlamış, nefsi mutmainneye ulaşma eşiğine gelmiştir. Bu noktada kişinin kibir, kendini beğenme gibi hallere düşmesi mümkündür.

“Ben şu kadar yıldır hizmet ediyorum, bu yolda ben olmazsam olmaz.” diyerek kibre kapılanlar, keşif ve kerameti pazarlayanlar, başkalarına tepeden bakanlar, tarikat yolunun ruhunu kaybeder. Bunlar nice insanı tarikatten ve cemaatten uzaklaştırır. Murakabeler bu nedenle tehlikeli bir sınavdır ve ayakların kayma noktasıdır.

**FENA
VE
BEKA
HÂLLERİ**

FENA VE BEKA HÂLLERİ

Tasavvufta fena ve beka hâlleri, seyrüsülûk yolculuğunun en ileri ve en derin merhalelerinden sayılır. Fena, kulun kendi benliğinden sıyrılarak, iradesini terk edip Allah'ta fani olmasıdır. Bu hâl, kişinin nefsinden, arzu ve heveslerinden arınması ve Allah'tan başka hiçbir varlığı kalbinde taşınamamasıdır. Beka ise bu fanilik hâllinden sonra, kulun Allah'ın rızasına uygun bir şekilde yaşaması, "Hakk'la baki" olmasıdır. Kul, artık Allah'ın dilemesiyle O'nun ahlakıyla ahlaklanarak hayatını sürdürür.

Tasavvufi terbiyede seyrüsülûk merhaleleri, saliki hakikate ve rıza-i ilahiye ulaştıran birer basamaktır. Bu süreç, kısa sürede tamamlanan bir yolculuk değil; sabır, çile ve devamlılık isteyen uzun soluklu bir manevi terbiyedir.

Her bir makam, bir öncekine bağlı olarak ilerler; yani bu merhaleler birbirine bağlı ve birbiriyle irtibatlı hâllerdir. Salık bu yolda, nefsin derecelerini geçerek, önce tezkiye ve tasfiyeye ulaşır; ardından fena ile benliğini terk eder, en sonunda beka ile Allah ile var olmanın hakikatine erer.

FENA FİL İHVAN' "FENA FÎ'Ş-ŞEYH VE FENÂ FÎ'R-RESÛL"

Bu basamaklar 'fena fil ihvan' "fena fî'ş-şeyh" (şeyhte fani olma), diğeri ise "fenâ fî'r-Resûl" (Resûlullah'ta fani olma) makamıdır.

Fenâ fi'l-ihvan, Allah için kardeşlik bilincine ulaşmak demektir. Salık, sadece kendi tarikat mensuplarını değil, bütün müminleri

ihvanı olarak görür ve sever. Bu anlayış, “Müminler kardeştir.”¹³⁰ âyetiyle de sabittir.

Gerçek ihlas sahibi sufiler, diğer tasavvuf ehline de saygı gösterir. Kendi yolunu üstün görüp diğerlerini küçümseyenler, ne yazık ki nefsin etkisi altında kalan, seyrüsülûk görmemiş cahil kimse-lerdir.

Hakiki mürşidler ve ihvanlar; tüm müminleri severler, günah-kârları hor görmeden sevgiyle yaklaşır, kurtarmak için uğraşır. Kalplerinde kibir değil, merhamet ve tevazu vardır. Günahkarları kınamaz, güler yüz ve tatlı dille onları uyarır, onların küfrünü ve günahını artırmalarına sebep olmaz.

“Fena fi’ş-Şeyh, müridin şeyhinin ahlakında, edebinde ve zikir telkininde fani olmasıdır.”

Bu hâl, mürşide karşı teslimiyetin en ileri düzeyidir. Mürşid-i kâmil, İslam’ın emir ve yasaklarının zahir ve bâtın yönlerine vakıf, nefsinin tezkiye etmiş kimsedir. O’na yönelen mürit, onun edebiyile edeplenerek, yolun adabını öğrenir. Onu nefsinden fazla sever.

“Fenâ fi’r-Resûl ise müridin, Resûlullah Efendimiz’in (s.a.v.) ahlakıyla ahlaklanmasıdır. “

“Hadis-i şerifte buyurulduğu üzere: “Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”¹³¹

“Resûlullah’ın sünnetine tam ittiba eden salık, zamanla O’nun ahlakıyla ahlaklanır.”

Salık sahabe gibi “Anam babam canım sana feda olsun ya Resû-lullah” demeli, öylece de yaşamalıdır.

“Bu hâl, kişinin benliğini kaybetmesi değil, nefsin aradan çekilerek sadece Resûlullah’ın hâllerinin gönülde tecelli etmesidir.”

Sonuçta bu makamlar, müridi fenafillah’a yani Allah’ta fani olmaya hazırlar. Çünkü bu yol, önce mümin kardeşinde daha sonra mürşidinde fani olmakla başlar, Resûlullah’ta fani olmakla devam eder ve sonunda Allah’ta fani olmakla tamamlanır. Buna vahdeti-vücut derler.

Beka hâline ulaşıldığında ise kul, artık nefsiyle değil, Hakk’ın varlığıyla yaşar. Fenada yok olan kul, bekada Allah’la var olur.

**VELAYETİN
İLK BASAMAĞI:
FENA FİLLAH**

VELAYETİN İLK BASAMAĞI: FENAFİLLAH

Fenafillah, seyrüsülûkun en yüksek makamlarından biridir. Bu hâlde salık, Allah'ın isim, fiil zâtî tecellîlerine mazhar olur; benliğini unuttur, kendini yok hükmünde hisseder. Bu durum Kur'an'daki "Allah'a yönelenler¹³²" ifadesinin bir yansımasıdır.¹³³ "Her şey yok olacak, sadece Rabb'inin Zâtı baki kalacaktır."¹³⁴ Bu ayetler, fenafillahın temelini oluşturur.

Fenafillah hâli, "Lâ mevcûde illallah" hakikatidir; yani Allah'tan başka hiçbir şeyin gerçek anlamda var olmadığı idrakine ulaşmaktır. Kul her şeyden vazgeçer, yalnızca Allah ile kalır. Salık, Allah'ın zat ve sıfat tecellileriyle o kadar mest olur ki, nefsi benliğinden soyunur ve ilahi aşkın sarhoşluğuna kapılır. Zat tecellisine muhatap olur. Allah, 70.000 hicapla¹³⁵ örtülmüştür.¹³⁶ Ancak murat ettiği anda bu hicaplar açılır. Zatından bir şimşek gibi nur salikin kalbine vurur. Bu an, bir saniyenin belki milyonda biri kadar sürse de, kalpte öyle bir cezbe, aşk ve muhabbet doğar ki adeta salık kendinden geçer.

Bu derin hâller, şer'i sınırlarla dengelenmezse, Hallâc-ı Mansûr'un 'Enel-Hakk' veya Beyazîd-i Bistâmî'nin 'Sübânî'(-benim şanım ne yücedir) gibi ifadeler ortaya çıkabilir. Bu tür sözler, aşırılığa ve hatta şirk tehlikesine kapı aralayabilir. Ancak bu ifadeleri, İslami ölçülere aykırı gibi gözüke de, bu kişilerin yaşadığı aşkın ve cezbeli hâlin bir ürünü olduğundan mazur görülür. Zira onlar, bu sözleri benlik duygusu ve ilahlık iddiasıyla değil, "Ben yokum, O var." tevhidî anlayışıyla söylemişlerdir. Bu durum, fenafillah hâlindeki sarhoşluğun bir sonucu olarak ortaya çıkan gayriihtiyari hâllerdir."

İmam-ı Rabbani şöyle der:

“Bu sözlerin hepsi bendeki o hal sırasında bende de zuhur etti. Bu hâle gelen birinde bu sözlerin olması kaçınılmazdır.”¹³⁷

Fenaillâh halini yaşayan, salikin sağlam bir mürşid-i kamilin rehberliğe ihtiyacı vardır.

İmam Rabbânî Hazretleri bu konuda şöyle uyarır:

“Nakıs (eksik) şeyh, saliki dalalete düşürür. Fenaillâha ulaşmadan, kâmil manada irşada kalkışanların irşadı ne mübarektir ne de bereketlidir, nakıs şeyhleri terk edin.”¹³⁸ buyuran İmam Rabbânî Hazretleri uyarılarına şöyle devam etmektedir:

“Talibin üzerine gelen gevşekliğin en kuvvetli sebeplerinden biri, **nakıs bir şeyhe bağlanmasıdır**. Nakıs şeyh; henüz cezbe ve sülûk makamlarını tamamlamadan, olgunlaşmadan şeyhlik makamına oturmuş kişidir. Böyle birinin sohbeti, talipler için **öldürücü bir zehir** gibidir. Ona inâbe etmek (bağlanmak), manevi yolda **helak edici bir hastalık** hükmündedir.

Böyle bir sohbet, kişiyi yüksek istidatlardan uzaklaştırır; ruhu- nu inceltmek yerine aşağılaştırır. Hatta onu manevi seyrin zirve- sinden aşağıya yuvarlar.

İmâm Rabbânî şöyle buyurur:

“Bakmaz mısın, mesela hasta bir kimse, tıp ilminde eksik (nakıs) bir doktordan ilaç alırsa, bu durum onun hastalığını artırmaktan başka bir işe yaramaz. İlk anda bu ilaç hastaya bir hafiflik verip ağrıyı dindirir bile, bu geçici rahatlık hakikatte **zararın ta kendisidir**.

Eğer bu hasta daha sonra mahir ve ehil bir hekime ulaşırsa, o hekim ilk olarak, verilen yanlış ilacın zararını gidermeye çalışır. Onu

dışarı atmak için ishal edici şeylerle tedavi eder. Ancak o zararlı etkiler temizlendikten sonra, asıl hastalığın tedavisine başlar.”¹³⁹

İmâm Rabbânî burada, mürşid seçiminin ne kadar hayati olduğunu hikmetli bir benzetmeyle ortaya koyar. Olgulaşmamış, seyrüsülûkü tamamlamamış kişilere bağlanmak, kişinin manevi ilerleyişinde duraklamaya, hatta gerilemeye sebep olur. Manevi yolda ilerlemek isteyen kişi, kâmil ve mükemmil bir mürşid aramalıdır.

Seyrüsülûkün bu merhalelerinde, Mürşid-i kâmil, salikin nefsini dengeleyen, fenafillah hâlinde onun kontrolünü sağlayan, tecellilerin aşırılığına karşı şer’î ölçüyü hatırlatan kişidir. İşte böyle sağlam bir mürşid eşliğinde ilerleyen salik:

Arşın altındaki ilahi nura yönelir, Zâtî tecellilere mazhar olur, fenafillah ve cem makamlarına ulaşır. Kendini ‘yok’, yalnızca Allah’ı ‘var’ görmeye başlar. Buna vahdetivücut derler. Ancak bu hâl: Hulul (Allah’ın kulda çöktüğü) anlayışından tamamen uzak, mecazi ve tasavvufi bir fenadır. Çünkü Ehl-i Sünnet inancına göre, Allah’ın zatı mahlukatla birleşmez; O’nunla yakınlık, yalnızca sıfatlarının tecellisiyle olur.

Müridin bu makamda ilerleyişinin dengeli olması ve tecellilere mazhar olabilmesi için:

- Takip edilen derslerin düzenli yapılması,
- Mürşidin yönlendirmesinin ciddiyetle izlenmesi büyük önem taşır. Aksi takdirde, yanlış anlaşılmalarda hulul inancı panteizme (Haşa, Allah’ın mahluka hulul etmesi) kayabilir ki bu da şirk, küfür ve zındıklıkla neticelenir.

Mudill Sıfatı ve Tasavvufi Mazuriyet

Taptuk Emre şöyle buyurur:

“Bu yola akılla çıkılır; sonra akıldan çıkılır, gönülle devam edilir.”

Aşkın sarhoşluğuna kapılan bir kimse, Allah’ın **el-Mudill** (*saptıran*) ismiyle bile feyz alabilir. Ancak bu, onun imanını kaybettiği anlamına gelmez. Çünkü o hâl, bir sapma değil; aşkın derinliğinde yoğrulmuş bir haldir

- Aklın devre dışı kaldığı,
- Benliğin yok olduğu,
- Sadece Allah’ın var kabul edildiği bir cezbe anıdır.

İslam ölçüsüne göre bu sözler, zahiren küfür gibi görünse de niyet ilahi aşk ve nefy üzerinedir.

Vahdetivücut, Fena hâlinde salık, sanki yok olur, şekerin çayda erimesi gibi varlığı silinir. O, artık Allah’ın feyz ve tecellileriyle yaşamaktadır.

Kur’an ve sünnetin dışına çıkmadan, zahirî amellerde noksanlığa düşmeden bu hâli yaşayanlar, Allah’ın nuruyla nurlanmış, cemaline yönelmiş kimselerdir.

Ancak bu makam, her isteyenin değil; kalbini tasfiye eden, nefsinin tezkiye eden, Kur’ân ve sünnete sımsıkı sarılanların ulaşabileceği bir makamdır. Allah’ta yok olmak, sonunda bekâ billâh ile yeniden kulluk bilincine dönmenin kapısını açar.

Fenafillah makamında olanların kalbi Allah’a dönüktür. Ancak bu hâl, İslâm’a hizmet, tebliğ ve davet alanında, beka billah makamına ulaşanlar kadar etkili olmaz.

Çünkü nefsi radiyye mertebesine ulaşmamıştır ve bu durum risk taşır. Kalbi hep Allah’a müteveccihdir ama hâlâ yeterince olgunlaşmamıştır.

- Kur’ân ve sünnet çizgisinden ayrılmayan bir salık, esmâ-i hüsnâ ile nurlanır; furkan (hak-batıl ayrımı), basiret (kalp gözü) ve yakîn (kesin iman) nurlarıyla teçhiz olur.
- Fenafillah hâlindeki aşk ve sarhoşluk, İslam’ın zahirine uymayan bazı sözlerin mazur görülebildiği bir hâldir. Ancak bu hâl yalnızca o salık için bağışlanabilir. Çünkü salık, hâlin mağlubindedir, akıl örtülmüştür. Bu sözleri, sıradan biri söylese o söyleyen kafir olur.

Akıl; bazen aşk, cezbelere veya derin bir tefekkür hâlinde, insanın ruhu ve kalbi ön planda olduğu için örtülür. Bu, kişinin ruhsal bir yüksekliğe ulaşması ve akıl sınırlarının ötesine geçmesindenidir. Yani bu durumda akıl, duygular ve tecrübeler karşısında etkisiz kalır.

- Fenafillahın kemali, salikin kendini “La mevcûde illallah” hakikatiyle yok bilmesi ve Allah’ta fani olmasıdır. Bu hâl, vuslatın zirve noktasıdır.¹⁴⁰

“Fenafillah” makamı, tasavvufta velayetin başlangıç noktası kabul edilir. Bu makamda kul, kendi varlığını unuttur, her şeyi Allah’a nispet eder ve yalnızca Hakk’ı müşahede eder. Ancak bu hâl, **henüz bir irşad memuriyeti anlamına gelmez.** Yani kişi, kendi

iç âleminde fenaya ulaşırsa da, başkalarını irşada yetkili kılınmamıştır¹⁴¹.

Tam kemâlât, “*seyr-i anillah*” ile mümkündür. Bu, arştan arza, yani yüksek manevi hâlleri yaşadktan sonra iradeyle yeryüzüne dönmek ve bu feyzi ümmete taşımak anlamına gelir. Böylece salık, yalnızca kendini değil, başkalarını da Hakk’a yönlendirme sorumluluğunu yüklenir.

BU MAKAMIN ÖNEMİNİ ANLATMAK İÇİN ŞAH-I NAKŞİBEND VE MUHAMMED PÂRİSÂ HAZRETLERİ ARASINDAKİ MENKİBE

Muhammed Pârisâ¹⁴² Hazretleri, Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahâeddîn-i Buhârî Hazretleri’nin¹⁴³ en seçkin ve maneviyatı yüksek halifelerinden biridir. Alaaddin Attâr’dan sonra gelen en kıymetli mürididir. Fenâillâh makamına ulaşmış, zıkrullahla Hakk’a tam yönelmiş bir velidir.

Rivayet olunur ki, Muhammed Pârisâ Hazretleri¹⁴⁴ bir gün murakabe hâlinde bir havuzun kenarına oturmuş, ayaklarını suya uzatmış, gözlerini kapatarak zikre dalmıştır. O sırada manevi derinlik içinde, sanki âlemle irtibatı kesilmiş, yalnızca Allah ile hemdem hâlde bulunmaktaydı. Bu hâl, mürşidi Şah-ı Nakşibend Hazretleri’nin kalbine manen bildirilir. O da havuza gelir, sessizce suya girer, yüzerek müridinin ayaklarının altına kadar gelir. Orada, edep ve tevazu içinde müridinin ayağının altına mübarek yüzünü koyar ve kalpten şöyle niyaz eder:

“Yâ Rabbi! Bu ayağın sahibi hürmetine bu yüzü yakma!”

Bu olay, Şah Nakşibend Hazretleri'nin talebesine duyduğu derin sevgi ve saygıyı, ayrıca Allah'a yakın olmanın verdiği gücü simgeliyor. Aynı zamanda, mürşid-mürid ilişkisinin nasıl bir manevi bağ, saygı ve feyz temelli olduğunu gösterir.¹⁴⁵

“Günümüzde bazı **popüler “metafizik” yönelimler**, örneğin transandantal meditasyon, yoga ve benzeri uygulamalar, **İslami temelden ve seyrüsülûk disiplini olmadan** sahte bir derinlik hissi vermekte; fakat **hakiki kemâlâtta ve kalıcı feyizden mahrum bırakmaktadır**. Zikirsiz, murakabesiz, hiçbir manevi derinlik, İslami manada kemal sayılmaz.

Bazı çevrelerce “fenaillâh yoktur”, “nefs-i mutmainne hayaldir”, “tasavvuf yeterli değildir” gibi söylemlerle, tasavvufun özünden ve İslam'ın kalbî boyutundan uzaklaştırıcı propagandalar yapılmaktadır. Oysa şunu iyi bilmelidir ki: **Gerçek kemâlât, ancak iman ve İslam dairesi içinde mümkündür**. Kur'an ve sünnet olmadan ne feyiz, ne de vuslat mümkündür.¹⁴⁶

Bu yüzden bu münevver yolun feyzine kavuşmak, bir nasip meselesidir. Kimi kalpler bu nura mazhar olur; kimi ise nefsin hevâ ve hevesine kapılıp, manadan uzak düşer.

AŞK İLE ALLAH'A YOLCULUK

Dualarınızda Allah'tan aşk isteyin. Mal istediğiniz kadar, makam istediğiniz kadar aşk isteyin. Çünkü aşk, insanı dönüştürür ve her yönüyle etkiler. Allah aşk ile bilinir, Allah'a da aşk ile varılır.

Aşk, dağa düşen kül gibi gönülleri yakar, sultanları kul eyler ve akılları şaşırtır. Sonunda ise aşk kişiyi gerçek maşukuna kavuşturarak doyumsuz lezzeti tatmaya vesile olur.

Aşk Refref mesabesindedir; aşk, Burak gibidir. Hem bu dünyadan sizi çıkarır, hem de nasıl ki Refref, Resûlullah'ı Rabbimize götürdü, saliki ve âşığı da Allah'a götürecektir olan aşktır.

Aşkı anlamak için aşkı yaşamak gerekir. Zira dünyada bile karşı cinse âşık olmak, hakikatte Allah'a duyulan aşkın bir yansımasıdır. Çünkü o âşık olunan maşukun gönlünde ve yüzünde tecelli eden, Allah'ın cemal sıfatıdır. Zira maşukun etine ve kanına değil, yüzündeki ilahi tecelliye gönül vermiştir. Ama farkında değildir. Gerçek aşkıta şehvet yoktur. Gerçek âşık, nefsanî değil, ilahi bir maksada yönelir.

İlahi aşkıta, Allah'ın cemal sıfatı tecelli eder ve böylece gönüller kaynar, ilahi aşk ile taşar. Bu hâl, fenafillah makamının ağır basmasıdır. Ancak bu hâl, velayetin yalnızca ilk basamağıdır. Eğer nefis emmareden mutmainneye ulaşmamış, yani tezkiye edilmemişse, bu aşk kişiyi yoldan çıkarabilir. Bu yolda nice örnekler yaşanmıştır. Bu yüzden, seyr ve murakabeler yüksek tehlike barındırır. Lütuf ve ikram bol olsa da kayma riski de o denli yüksektir. Bir erin hatasıyla bir komutanın hatası bir değildir, merteye yükseldikçe sorumluluk artar.

Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Davut Peygamber şöyle dua ederdi: Allah'ım, senden seni sevmeyi, seni seven kişiyi sevmeyi, senin sevgine ulaştıran ameli isterim. Allah'ım, senin sevgini bana kendimden, ailemden ve soğuk sudan daha sevimli eyle.”¹⁴⁷

Bu yol zahiren gidilmez; manen gidilir, ruhen gidilir. Arşın üzerinde peygamberlerin makamları görülür, velilerin makamlarına

şahit olunur. Onların Allah katındaki kıymeti anlaşılır. İşte bu hâl, aşkın sarhoşluğuyla oluşur ve velayete ilk adım atılmış olur.

İnsanı mutmain kılacak tek şey, Allah ile olmaktır. Bu da Allah ve Resûl'ünün ahlakıyla ahlaklanmaktır.

Allah dilerse, kulunu bu fenafillah, vahdetivücut makamdan irşad vazifesiyle aşağı indirir. Bu inişe nüzûl denir. Arşın üzerinden, Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanmış, nefsi mutmainneye ulaşmış salik, artık rızaya ulaşır: râdiyeten merdıyye... Allah'tan gelen her nimetten lezzet aldığı gibi, musibetlerden de lezzet alır. Kaderin oluşuna ağzını dayar; bal mı gelecek, akrep mi gelecek, umurunda olmaz. Her şeyi Allah'tan bilip, hepsini birer lütuf sayar. İşte bu durumu anlatan Yunus'un şiiri:

Hoştur bana senden gelen
Ya hil'atü yahut kefen,
Ya gonca gül yahut diken,
Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Gelse celâlınden cefa,
Yahut cemâlinden vefa,
İkisi de cana safa,
Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Ger bağ-u ger bostan ola,
Ger bendü ger zindan ola,
Ger vasl-ü ger hicran ola,
Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Ey padişah-ı Lemyezel!
 Zat-ı ebed, hayy-ı ezel!
 Ey lutfu bol, kahrı güzel!
 Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Ağlatırsın zari zari,
 Verirsen cennet-ü huri,
 Layık görür isen nari,
 Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Gerek ağlat, gerek güldür,
 Gerek yaşat, gerek öldür,
 Aşık Yunus sana kuldur,
 Kahrın da hoş, lütfun da hoş.

Yunus Emre

İşte bu noktada beka başlar. Fena hâlinin sarhoşluğundan ayıklığa geçer. Cem makamından fark makamına geçer. Kendini, mahlukatı, mevcudatı görür ama Allah ile görür. O seyirlerde Allah’a bakardı, şimdi Allah’ın sıfatlarıyla bakar.

Efendimiz (s.a.v.) bir kudsî hadiste şöyle buyurur:

”Kulum, farz ibadetlerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşmaz. Nafile ibadetlerle de bana yaklaşılmaya devam eder. Sonuçta ben onu severim. Sevince de onun işiten kulağı, gören gözü, tutan

eli, yürüyen ayağı olurum. Benden istediğinde ona veririm. Bana sığındığında onu korurum.”¹⁴⁸

İşte Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlanan bir kul... Eliyle Allah için tutar, ayağıyla Allah için yürür, gözüyle Allah için görür. Nur ile bakar, basiretle bakar. Peygamberimiz buyurur:

“Müminin ferasetinden sakının; çünkü o Allah’ın nuruyla bakar.”¹⁴⁹

Allah’ın nuruyla bakan bu kişi, hakkı bâtıldan, mümini münafıktan ayırır. Kalpteki nifakı görür, kişinin istikametini fark eder. Konuşmasından, duruşundan, cemalinden anlar. Ve asla rencide etmeden, incitmeden, hikmetle hayrı tavsiye eder.

O ahlaka ulaşmış bir mümin, günahkâr müminlere merhametle yaklaşır. Onların kurtuluşu için dua eder, yardım eder, el uzatır. Gayesi onları Allah’a yaklaştırmaktır; onların kalplerini kırmak değil, o kalpleri Allah’a teslim etmektir.

Bu güzellikleri anlatmamızın sebebi sadece özendirmek değil; lezzetli hakikatleri paylaşmaktır. İbrahim bin Ethem demiştir:

“İnsanların çoğu tatmadan gitmiştir.”

Neyi ey İbrahim bin Ethem neyi?

“Allah’ı bilmenin, Allah’ı sevmenin, zikretmenin aşkını ve lezzetini...”

Yunus Emre de bu aşkı şöyle anlatır:

İşitin ey yârenler,
Kıymetli nesnedir aşk.
Değmelere bitinmez,
Hürmetli nesnedir aşk.

Hem cefadır hem safâ
Hamza'yı attı Kaf'a.
Aşk iledir Mustafa,
Devletli nesnedir aşk.

Dağa düşer kül eyler,
Gönüllere yol eyler,
Sultanları kul eyler,
Hikmetli nesnedir aşk.

Kime kim vurdu ok?
Gussa ile kaygu yok.
Feryad ile âhı çok,
Firkatli nesnedir aşk.

Denizleri kaynatır,
Mevce gelir oynatır.
Kayaları söyletir,
Kuvvetli nesnedir aşk.

Akılları şaşırır,
Deryalara düşürür.
Nice ciğer pişirir,
Key odlu nesnedir aşk.

Miskin Yunus n'eylesin?
Derdin kime söylesin?
Varsın dostu toylasın,
Lezzetli nesnedir aşk.

Yunus Emre

Allah, hepimize bu aşkı tattırsın. Âmin.

**ALLAH'IN
SIFATLARIYLA
TECELLİSİ
VE
ZATININ İDRAKİ**

ALLAH'IN SIFATLARIYLA TECELLİSİ VE ZATININ İDRAKİ ÜZERİNE

Allah, kullarına sıfatlarıyla tecelli eder: Yaratır, yaşatır, yok eder, var eder... Her fiili, sıfatlarının bir yansımasıyla gerçekleşir. Ancak Allah'ın bir de zatı vardır. Ve o zat, hiçbir kulun idrak edemeyeceği kadar yücedir.

Allah'ın zatına akılla, hayalle, tasavvurla ulaşmak mümkün değildir. Vahiy, Allah'ın zatına dair doğrudan bilgi vermez; çünkü O, âlemlerden müstağnidir.

Allah'ın Zatı ve Sıfatları Hakkında Ehli sünnet Görüşü

Allah Teâlâ, kullarına zatını doğrudan bildirmemiş; **isim ve sıfatları** ile kendini tanıtmıştır. Zira O, **mutlak aşkındır (münezzehdir)**; akıl ve tasavvurla kavranamaz. Bu nedenle Allah'ın **bir zatı** ve bu zata ait **sıfatları** vardır. Ancak bu iki husus **çok hassas** bir dengeyle kavranmalıdır.

Bazı kelamcılar ve mezhep grupları, “**Allah'ın sıfatları, zatının aynısıdır**” diyerek, sıfatla zatı özdeşleştirmiştir. Bu görüşte **teşbih (benzetme)** veya **hulul (Allah'ın mahluka sirayet etmesi)** riski oluşur.

Ehli sünnet âlimleri, mutedil çizgide şu ifadeyi benimsemiştir:

“Allah'ın sıfatları vardır, haktır; ancak bu sıfatlar ne Allah'ın aynısıdır, ne de gayrisidir.”¹⁵⁰

Bu yaklaşım, ne Allah'ı mahluka benzetir ne de sıfatlarını inkâr eder. Hakiki tevhidin ölçüsü de budur.

Kur'an'da yer alan bazı ayetlerde, Allah'ın sıfatları mecazi ifadelerle beyan edilir:

- “Ben onu **iki elimle yarattım**.¹⁵¹”
- “Ona **ayetlerimizi gösterdik**.¹⁵²”
- “... O **işitendir, görendir**.¹⁵³”

Bu ayetler, **müşebbihe (Allah’ı mahluka benzeten)** mezhepler tarafından zahirine göre anlaşılmış ve vahim sapmalara yol açılmıştır. Nitekim **Vahhabî anlayışına mensup bazı gruplar**, bu ifadeleri literal anlamda yorumlayarak şöyle demiştir:

“Allah’ın elleri vardır, bizim gibi tutar.”

“Allah’ın ayakları vardır, yürür.”

Haşa ve kella! Bu yorumlar, **ehlisünnet itikadına kesinlikle aykırıdır**.

Ehlisünnet akidesine göre Allah:

- **Görür**, ama bizim gibi bir gözle değil;
- **İşitir**, ama kulakla değil;
- **Kullarına konuşur**, ama ses, harf ve dil ile değil.

O’nun bütün sıfatları, kendi **azamet ve kudretine** layık şekilde, **münezzeh** bir mahiyettir.

Şöyle bir misal verelim: İnsan olarak her birimiz, zahirde ceket, et, kemik, organlar, göz, dil, el ve ayak gibi çeşitli uzuvlardan meydana geliriz. Bu uzuvlar anlatılırken, bizim sıfatlarımız olarak anlatılır. Gözle görür, dille konuşur, ellerimizle tutar, ayaklarımızla yürürüz.

Bizim bir de ruhumuz vardır. Asıl canlılık, Allah’ın **Hay** sıfatıyla var ettiği bu ruhtandır. Ruh, bizi canlı kılan ilahi kudretin

yansımastır. Ruh bedeni terk ettiği anda, artık o beden cesetten ibarettir. Nitekim Kur'an'da şöyle buyrulur:

“Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabb'imın emrindedir...¹⁵⁴” Ruh, görülmez ama varlığı inkâr edilemez. Ne elimizle tutabiliriz ne de gözümüzle görebiliriz. Ama bizi hayatta tutan hakikattir. Kur'an'da yine şöyle buyrulur:

“Ona ruhumdan üfledim.¹⁵⁵” İşte bu ruh, Allah'ın yaratmasıdır, mahluktur ve bize izafe edilir. Yani bizde hem ruh hem de organlar vardır. Organlar dışsal varlığımızı, ruh ise içsel hakikatimizi temsil eder.

Aynı şekilde, Allah Teâlâ'nın bir **zâtı** ve **sıfatları** vardır. Ancak burada çok ince bir hassasiyet vardır.

Allah “zâtı gibi konuşur, zâtı gibi tutar.” gibi beşerî bir yorum yapmak, **teşbih** ve **teccim** hatasına düşmektir. Nitekim bazı sapkın fırkalar —Vahhâbîler gibi— bu ayetleri zahirine göre yorumlamış ve “Allah'ın elleri, ayakları vardır.” gibi büyük hatalara düşmüşlerdir. Hâlbuki Allah Teâlâ hakkında şekil, cihet, zaman ve mekân izafe edilemez.

Ayette “Hiçbir şey O'na benzemez. O, işiten ve görendir.”¹⁵⁶ buyrulur. Evet, Allah görür; ama bizim gibi değil. İşitir; ama bizim duyu sınırlarımızla kıyaslanamaz. O'nun sıfatları, kendi azametini ve kudretine göredir. Allah'ın sıfatlarının tecellileriyle O'nu tanıyabiliriz. Eğer sıfatları olmasaydı, Allah hakkında ne akılla ne gönülle herhangi bir bilgiye ulaşamazdık.

Sonuç olarak: Ruh, bizim hakikatimizdir; ama azalarımız da bizim parçalarımızdır. Allah'ın da bir zâtı vardır ve sıfatları var-

dır. Ancak O'nun sıfatları, mahluk sıfatlarına benzemez. O, eşi ve benzeri olmayan, mutlak tek ve benzersiz olandır.

Allah Zatıyla Görür, Sıfatlarıyla Tecellî Eder

Allah, görmek için bir göze, bilmek için bir akla, yaratmak için bir el ve kudretini göstermek için bir mekâna ihtiyaç duymaz. O, **zatıyla bilir, zatıyla görür, zatıyla her şeye kadirdir**. Ancak, biz kullarına **sıfatlarıyla tecelli eder**; yaratma filini sıfatlarıyla gerçekleştirir, **kendisini sıfatlarıyla tanıtır ve bildirir**.¹⁵⁷

Ne veli, ne peygamber; **hiç kimse Allah'ın zatının kühüne, hakikatine, erişemez**. Çünkü O'nun **hakikati idrak sınırlarının ötesindedir**. Allah'ın sıfatları ise, adeta **güneşin ışığı gibi** bir tecellidir. Güneşin kendisi uzaktadır, ama ışığıyla ısıtır, aydınlatır, olgunlaştırır. İşte **Allah da sıfatlarıyla tecelli eder**, kalpleri nuruyla doldurur.

Allah'ın sıfatlarıyla kalbe gelen bu tecelliler, **sıcaklık, aşk, muhabbet ve şevk oluşturur**. Bu da, **Allah'ın 70.000 hicab (örtü) arkasından gelen nurunun bir yansımasıdır**¹⁵⁸. Haşa, bu tecelliler O'nun zatının bir parçası değildir; çünkü "parça" denilirse mahluka benzetilmiş olunur ki bu batıldır.

Hiçbir varlık, Allah'ın zatını bütünüyle anlayamaz. Kur'ân'daki "Biz onu ellerimizle yarattık." (Sâd, 38/75) gibi ifadeler, bizim **anlayış seviyemize uygun mecazlardır**. Bu ifadeler, **tefekkür etmemiz ve ibret almamız için bir dildir**.¹⁵⁹

Vahhâbîler ve benzeri batıl mezheplerin, "Allah'ın eli vardır, ayağı vardır" gibi ifadeleri ise teşbih ve tecsîm içerdiğinden nakıs ve batıldır. Zira bu tür sözler, Allah Teâlâ'yı cisim gibi algılamaya götürür ki bu, Ehlisünnet itikadına bütünüyle aykırıdır ve batıldır.

Kur’ân’da geçen “Yedullah¹⁶⁰” (Allah’ın eli) gibi ifadeler, mecazi ve teville açık ifadelerdir. Âlimler bu tür ayetleri, keyfiyetini bilmeden tasdik etme (bilâ keyf) ve teşbihten tenzih etme ilkesiyle yorumlamışlardır.

Allah’ın istivası,¹⁶¹ oturmak anlamında değildir. Allah’ın kela-mı, bizim gibi bir ağız ve dile dayalı bir konuşma değildir. Allah’ın işitmesi ve görmesi, mahlukatın işitme ve görmesine benze-mez. Çünkü ayette: “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.”¹⁶² buyurulmuştur.

Allah’ın zatı, cisimlerden ve sıfatları mahlukların sıfatlarından münezzehtir. Onu zamanla, mekânla, yönle, şekille sınırlandırmak tescim ve hulul gibi batıl inançlara kapı aralar. Rabbimiz “Ve Allah, âlemlerden müstağnidir.”¹⁶³ buyurmuştur.

Bu nedenle, Allah Teâlâ ne arşa sığar ne Kürsî’ye... Ne mekâna muhtaçtır ne zamana... Zira zaman ve mekân, yaratılmışlara mah-sustur. Hakikatte Allah Teâlâ’nın en güzel tecelli mekânı, temiz-lenmiş, arınmış müminin kalbidir.

Kutsi hadiste “Ne gökler beni aldı, ne yer... Fakat mümin kulu-mun kalbi beni aldı.”¹⁶⁴ buyurulmaktadır.

Ehlişünnet çizgisi, Allah’ı tenzih ve tasdik esasları üzerine bina edilmiştir. Tevhit inancı; Allah’a sıfat isnat ederken, benzerlikten uzak durmak ve zahiri anlamlara mahkum olmamak gibi ilmî has-sasiyetleri gerektirir.

Allah Teâlâ, görmek için bir göze, bilmek için bir akla, yarat-mak için bir el ya da irade beyanı için bir dile muhtaç değildir. O, **zatiyla görür, zatiyla bilir, zatiyla her şeye kadirdir.**

Ancak, bu kudretin **kâinatta tezahür etmesi**, O'nun **sıfatlarıyla** olur:

- Yaratır → **Hâlik** sıfatıyla,
- Öldürür → **Mümit** sıfatıyla
- Diriltir → **Muhyî** sıfatıyla,
- Rızık verir → **Rezzâk** sıfatıyla,
- Sevgi yaratır → **Vedut** sıfatıyla.
- Kalpte sevgi, huşu, aşk ve marifet meydana getirir.
- Bu nurların kaynağı, Allah'ın **rahmetinin, nur tecellilerinin** yansımalarıdır.
- Lakin bu, Allah'ın **zâtı** değil; **nurunun perde arkası bir yansımasıdır.**

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.” Güneş doğar, fakat onun özü dünyaya inmez. Ancak ışığı, ısısı ve yansımalarıyla her yeri aydınlatır ve ısıtır. Allah Teâlâ'nın sıfat tecellileri de aynen böyledir.

Hadiste “Allah'ın yetmiş bin hicabı vardır. Eğer bu hicapları kaldırırsa, cemel nuru, her şeyi yakıp kül ederdi.”¹⁶⁵ buyrulmaktadır.

Allah'ın Kur'an'daki bazı ifadeleri insanlara idraklerine uygun dille hitap eder: **“Aklınızı kullanmaz mısınız?”**¹⁶⁶ **“Düşünmez misiniz?”**¹⁶⁷ **“Hayvanları sizin için yarattık. Onların bazıları binek olur, bazıları rızıkınızdır. Onlardan giyinirsiniz, içersiniz ve işlerinizi görürsünüz.”**¹⁶⁸

Bu anlatım dili, insanların düşünmesi, ibret alması ve **yaratılışı idrak etmesi** içindir. Allah; dağları, denizleri, yıldızları ve hayvanları insanların hizmetine vermiştir. Bu, O'nun **kudretini** ve **nimetini** gösteren açık bir tecellidir. Eğer bu mahlukatın akli olsaydı, insanlar onları yönetemezdi:

- Deveye binemez,
- Koyunun sütünü sağıp içemez,
- Sığırı ehlileştirip sürü hâlinde kullanamazdı.

Ama Allah, bu hayvanları insana hizmet edecek şekilde yaratmıştır. Bu da **Allah'ın rubûbiyet sıfatının** bir yansımasıdır.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), yalnızca Miraç Gecesi'nde Rabb'imizin cemalini görmüştür.

Müminler de, ahirette, inşaallah cemalullahı¹⁶⁹ göreceklerdir. Ama bu dünyada, sâlih kullar, veliler, dervişler:

- Allah'ın isimlerine,
- Sıfatlarına,
- Tecellilerine mazhar olurlar.

Allah'ı, bu sıfatların gölgeleriyle tanırlar. Çünkü sıfatlar, Allah'ı tanımak için bir vesiledir. Eğer Allah sadece “Ben zatım” deseydi, Hiçbir isim, sıfat, fiil ve tecelli bildirmeseydi, Biz Allah'ı nereden bilebilirdik?

Bilemezdik. Ama Allah; merhametiyle sıfatlarını bildirmiş, peygamberlere vahiy yoluyla öğretmiş, Kur'an'da izhar etmiştir. İşte sâlihler ve mürşitler de:

- Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanır,

→ Tecellilerle münevver hâle gelir.

Ama hiçbiri, Allah'ın zatına ve kühüne vakıf olamaz. Çünkü: O, Halıktır. Derviş ise mahluktur. Allah'ın zatına yol yoktur, sıfatlarıyla bilinir, zaten Allah, ezelde yalnızdı. Adem (a.s.) yoktu, mahluk yoktu. Her şey ancak O'nun ilmindeydi. Allah (c.c.) bir şeyi murat etti mi: “Kun feyekûn¹⁷⁰” der, olur. Adem'i de öyle yarattı, bizi de öyle. Ne zaman murat ederse dünyaya getirir, ne zaman murat ederse geri alır. Allah, sadece akıl ve irade verdiği için biz sorumluyuz. Akıl varsa mesuliyet vardır, eğer akıl ve irade olmasaydı, insanlar hayvanlar gibi olurdu. Zina da, cinayet de günah sayılmazdı.

Ama şimdi helal ve haram bellidir, beyan edilmiştir.

- İman eden kurtulur.
- İnkâr eden, münafık olan ebedî azabı hak eder.

Çünkü Allah adalet sahibidir. Hiç kimseye zulmetmez. Herkese hak ettiğini verir. Rabb'imiz “Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.¹⁷¹” buyurmuştur. Yaradan'ı, yaratılmış olan tam olarak bilebilir mi? Bu durumu anlatmak için şöyle bir örnek verebiliriz:

Bir bilgisayar düşünün. İçinde envai çeşit program var.

Onu bir insan yapmıştır. Peki, bilgisayar, kendini yapan insanı hakkıyla bilebilir mi? Hayır. Ona yüklenen kadarını bilir. Koltuk, ustasını bilebilir mi? Araba kendini yapanı bilebilir mi? Yaratılmış olan, Yaradan'ı yalnızca O'nun bildirdiği kadar bilir. Allah, insanı yaratmış, ruhundan nefh etmiş, sıfatlarıyla da kendini tanıtmıştır. Biz Allah'ı, yalnızca bu sıfatlarıyla tanıyabiliriz. Ama “Allah'ın zatı şudur.” diyemeyiz.

Sıfatlarını da kendi sıfatlarımız gibi anlayamayız.

- Allah basirdir ama bizim gibi görmez.
- Biz yalnızca bir cihetten görürüz, O ise altı cihetten de görür.
- Allah semîdir, biz sadece belli frekansları duyarız, O ise sessiz konuşanı işitir, kalpten geçeni bilir.

Allah'ın sıfatları var, ama bizim gibi değil. Allah'a cihet izafe edilemez. "Allah şuradadır." diyemeyiz. "Bu kâinatın dışındadır." da diyemeyiz. İçindedir demek de mümkün değildir. Allah her yerde hazır ve nazırdır

Bize çocukken öğretilen o cümle güzel bir ifadedir:

"Allah nerededir? Her yerdedir." Evet, Allah her yerde hazır ve nazırdır. Her şeyden haberdar, her şeye vâkıftır.

Rabb'imiz, ehlisünnetin izah ettiğimiz sahih çizgisinden saparak –gafletle ya da kasıtlı– Allah'ı cisimleştirme hatasına düşmekten bizleri muhafaza buyursun.

Bizi, Kitap ve sünnete uygun, sahih bir itikad üzere daim eylesin. Âmin.

**ALLAH
ALTI CİHETTEN
KALBE
TECELLİ
EDER**

ALLAH ALTI CİHETTEN KALBE TECELLİ EDER

Allah Teâlâ'nın **kulun kalbine** tecellisi, yalnızca gök yönünden değil; doğu, batı, kuzey, güney, yukarı ve aşağı olmak üzere altı cihettendir. Bu altı yön, sadece fiziksel uzay koordinatları değil; aynı zamanda yönelişin sembolleridir. Kul, ne tarafa yönelirse yönelsin, ihlasla ve teslimiyetle Allah'a yönelirse, orada Allah'ın tecellisini bulabilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Allah'ın her yeri kuşattığı şöyle ifade edilir: "Doğu da Allah'ındır, batı da. O hâlde nereye dönerseniz dönün, Allah'ın yüzü oradadır."¹⁷² Bu ayet, Allah'ın mekândan münezzehe oluşunu vurgularken; aynı zamanda kalbimiz ne tarafa yönelirse yönelsin, eğer Allah'a yöneliyorsa, ilahi yakınlık bulacağını bildirir.

İmam-ı Gazâlî, kalbin hakiki kıblesinin Allah'ın zatına yönelmek olduğunu belirtir. O'nun nuruyla kalpler aydınlanır. Tasavvufta buna 'iltifat-ı kalb' denir; kalbin bütün dikkatini dünyevi şeylerden çekip, Allah'a teksif etmesi anlamına gelir.¹⁷³

Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır da bu konuda der ki: "Kalp, ne tarafa yönelirse yönelsin, Allah ile bağlantısı varsa o yön kıbledir. Bu yaklaşım, sadece namazda değil, hayatın her alanında kalbin ilahi huzura bağlı olmasını önerir."¹⁷⁴

Allah zamandan, mekândan ve cisim olmaktan münezzehtir.¹⁷⁵ Bu sebeple, Allah için yukarıda veya aşağıda olmak gibi bir cihet isnat etmek yanlıştır. Dünyanın altı da ayrı bir âlem, üstü de ayrı bir âlemdir. Herkesin bulunduğu yere göre "üst" ve "alt" değişebilir. Bu nedenle, Allah'ın Arşı hakkında "şuradadır, buradadır" denilemez.¹⁷⁶

İnsan, madde planında yaşadığı için Rabb'ine yönelirken yüzünü semaya çevirir. Bu da Allah'ın sıfatlarının sanki gökten tecelli ettiği izlenimini uyandırır. Ancak hakikatte Allah Teâlâ zaman ve mekândan münezzehtir. O, altı cihetten de tecelli edebilir: Gökyüzünden, yerin altından, sağdan ve soldan, önden ve arkadan. Ancak bu yönelimler yaratılmış olan insanın sınırlılığine aittir. Allah için cihet ve yön tayin etmek, ehli sünnete göre mümkün değildir¹⁷⁷. Çünkü O, hiçbir şeye benzemez ve benzetilemez: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."¹⁷⁸

Peygamberimizin devamlı yüzünü göğe döndürmesi hususunda Rabb'imiz şöyle buyurur:

"(Ey Habîbim!) Biz senin yüzünü göğe çevirdiğini görüyoruz. Elbette seni razı olacağın bir kıbleye çevireceğiz."¹⁷⁹

Resûlullah (s.a.v.), kiblenin Kudüs'ten Kâbe'ye çevrilmesini arzu ediyordu. Zira Yahudiler, "Sen bizim kıblemize yöneliyorsun, nasıl peygambersin?" diyerek alay ediyorlardı¹⁸⁰. Efendimiz ise, gönülden vahiy bekliyor ve Rabbinden bu konuda emir diliyordu. Yüzünü göğe çevirmesi, hem maddi hem manevi bir yöneliştir.

Vahyin Manevi Boyutu ve Semavi Bağlantı

Tıpkı fetretü'l-vahy döneminde olduğu gibi, vahyin gelmesini arzu eden Efendimiz (s.a.v.) kalbini ve yüzünü semaya yöneltiyordu. Melekler âleminin, yani emir âleminin arz ile bağlantısı semavidir. Bu bağlamda semaya yöneliş, sadece fiziki değil, gönülün Arş'a teveccühüdür. Arş ve Kürsî, tüm yaratılmış âlemlerden münezzeh ve yücedir.¹⁸¹

Ehlişünnet akidesi, Allah’a mekân nispet etmeyen, O’nu sıfatlarıyla tanıyan en mutedil ve sahih yoldur. Ne yazık ki bazı batıl fırkalarda:

Allah’a haşa el, ayak nispeti yapılmış, Mekâna hulul ettiği (bir yerde bulunduğu) iddia edilmiş, Allah’ın cevher veya araz (maddi özellik taşıyan varlıklar) gibi anlaşılabilceği savunulmuştur. Bu tür görüşler, Kur’an ve sünnetin ruhuna tamamen aykırıdır ve şirk tehlikesi barındırır.¹⁸²

KALBİN YÖNELİMİ VE ALLAH’IN TECELLİSİ

Kalbin semaya yönelmesi, hakikatte Arş’a, Allah’ın azametini, nuruna ve tecellisine yönelmedir. Bu yöneliş, ne cismani bir mesafe ne de mekânsal bir yer ister. Çünkü:

“O, size şah damarınızdan daha yakındır.”¹⁸³

Ancak bizler madde planında yaşadığımız için yüzümüzü semaya çeviririz, duada da ellerimizi semaya doğru kaldırırız; bu da Allah’ın sıfatlarının semadan tecelli ettiği izlenimini verir.¹⁸⁴ Fakat hakikatte Allah, zamandan ve mekândan münezze bir şekilde, altı cihetten kalbe tecelli eder.¹⁸⁵

Allah Teâlâ’nın kullarına olan tecellileri üç temel alanda gerçekleşir: **fiilleri**, **sıfatları** ve **zâtı**.

- **Fiilî tecelliler**, yaratma, diriltme, rızık verme, öldürme gibi Allah’ın kudretini gösteren faaliyetlerdir.
- **Sıfatî tecelliler**,¹⁸⁶ Allah’ın Esmâ-i hüsnâsında yer alan **Halik (Yaratan)**, **Alim (Her şeyi Bilen)**, **En-Nûr (Nurlandıran)**, **Kıdem (Ezelî oluş)**, **Beka (Ebedî oluş)**, **Muhâlefetün**

lil-havâdis (Sonradan yaratılmışlara benzememek) gibi sıfatlarıdır.

- **Zatî tecelliler** ise, insan idrakinin ulaşamayacağı, yaratılmış hiçbir varlığa benzemeyen, her türlü şekil ve suretten münez-zeh olan Allah'ın zatıdır.¹⁸⁷

Ehlişünnet itikadına göre, Allah'ın zatı hiçbir mahluka benze-mez. Kur'ân-ı Kerîm'de bu durum açıkça şöyle bildirilir:

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir,

Zatî sıfatlar ise Allah'ın ezeli ve ebedî olan, zatına dâhil sıfat-larıdır.¹⁸⁸ Bunlar:

ZATÎ SIFATLAR

Allah'ın zatına özgü olan ve O'nun varlık ve kimliğini belirle-yen sıfatlardır. Bu sıfatlar, Allah'ın zatında var olan ve değişmeyen özelliklerdir. Zatî sıfatlar, Allah'ın kendisini tanımlayan en temel sıfatlardır ve Allah'ın varlık ve mutlak varlık özelliğini ifade eder. Bu sıfatlar, Allah'a özgüdür ve sadece O'na ait olan niteliklerdir.

1. **Vücûd** (Varlık): Allah'ın var olması, yani O'nun varlığı mut-lak ve zorunludur. Allah, varlık bakımından hiçbir varlığa ih-tiyaç duymaz ve varlığının kaynağıdır.
2. **Kıdem** (Öncelik): Allah'ın başlangıcı yoktur. O, her zaman var olmuştur ve varlığının bir başlangıcı yoktur. Zaman ve mekân O'nun için anlam taşımamaktadır.
3. **Beka** (Sonsuzluk): Allah'ın sonu yoktur. O, sonsuzdur ve hiçbir şey O'nun varlığını sonlandıramaz. O'nun varlığı her zaman ve her yerde ebedîdir.

4. Vahdaniyet (Birlik): Allah, bir tektir ve O'nun hiçbir ortağı veya benzeri yoktur. Allah'ın zatı, sıfatları ve fiilleri her türlü ortaklıktan münezzehtir. O'nun birliği, yalnızca tek bir varlık olarak kabul edilir.

5. Muhalefetün lil-havâdîs (Sonradan Olana Benzememek): Allah, hiçbir şekilde sonradan var olanlara benzememektedir. Allah'ın zatı, sıfatları ve fiilleri, hiçbir şekilde yaratılmış olanlarla benzerlik taşımaz. Allah, yaratılmışlardan tamamen farklıdır.

6. Kıyam bi-nefsihi (Kendi Kendine Varlık): Allah, varlık için hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. O, kendi kendine var olan, kendi varlığıyla kaim olan tek varlıktır. Allah'ın varlığı başka bir şeye bağlı değildir.

Zati sıfatlar, Allah'ın kendisini tanımlayan temel ve değişmeyen sıfatlardır. Bu sıfatlar, Allah'ın varlığını, birliğini ve mutlak mükemmelliğini gösteren temel özelliklerdir. Allah'ın zati sıfatları, O'nun varlık ve özünü belirler, ve O'nun her türlü eksiklikten, benzerlikten ve sınırlamadan uzak olduğunu ifade eder.

Zati sıfatlar, İslam'ın tevhit anlayışının temelini oluşturur. Allah'a ait bu sıfatlar, O'nun mutlak mükemmelliğini ve sınırsız gücünü gösterir. Vahdaniyet (birlik) sıfatı, İslam'ın en önemli öğretilerindendir. Allah'ın zatı, sıfatları ve fiilleri birbirinden ayıdır ve O'nun her yönüyle benzersiz ve eksiksiz olduğu vurgulanır.

Bu sıfatları doğru şekilde **bilmek, tefekkür etmek ve kalple hissetmek**, kulun Rabb'ini tanıma yolunda ilk adımdır.¹⁸⁹

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: “Rabb'im! Kalbime nur ver, dilime nur ver, gözlerime nur ver, kulağıma nur

ver, sağ tarafıma nur ver, sol tarafıma nur ver, üstüme nur ver, altına nur ver. Bana nur ver!”¹⁹⁰

Allah göklerin ve yerin nurudur.¹⁹¹ Sıfatlarının ziyasıyla kâinatı her an kuşatır. Halik sıfatıyla, her nefeste, her hücrede, sinir ve kas faaliyetlerimizde yeniden yaratılıyor; kalp durduğunda hayat biter.¹⁹² Akıl ve irade verilerek mükellef kılındık; “Akılsızın dini yoktur.” buyurulmuştur. Deli ve çocuklar sorumlu değildir.¹⁹³

Allah; settar, gaffâr ve rahîm sıfatlarıyla günahlarımızı örter; tövbe edenleri affeder. Her günah kalpte siyah bir nokta oluşturur; istiğfar edilmezse noktalar çoğalır, kalp kararır ve nurdan mahrum kalır.¹⁹⁴

İman nuru başlar; gayretle furkan (hakkı batıldan ayırma), basiret (kalp gözü), yakîn nuru kademeleriyle artar. Fenaillâh ve bekabillâh halleri, Allah’ın sıfat ve fiil tecellileriyle yaşanır; panteist vahdet-i vücûd anlayışıyla karıştırılmamalıdır.¹⁹⁵

Kur’ân ve sünnet ile kalbimizi, dilimizi ve hayatımızı nurlandırmalı; Peygamber ahlakıyla ahlaklanmak için samimi bir gayret göstermeliyiz.

Allah’ın tecellisi sınırsızdır; şekil, yön ve mesafe ile kayıtlı değildir. Yeter ki kalp yönünü doğru belirlesin, ihlasla O’na yönelsin. O zaman Allah’ın feyz ve rahmeti her yönden tecelli eder.

Allah (c.c.) bizleri bu çizgiden ayırmasın. Âmin.

SEYİRLER
(SEYRÜ SÛLÛK)

SEYİRLER (SEYRÜSÜLÛK)

Tasavvufta “seyrüsülûk”, manevî bir yolculuğun adıdır. Kalbin, nefisten ve mâsivâdan arındırılarak Allah’a yönelmesi sürecini ifade eder. Bu yolculuk, zikir, rabîta, murakabe, nefis terbiyesi ve mürşid-i kâmil rehberliğinde gerçekleşir.¹⁹⁶

Bu yolculuk üç temel aşamaya ayrılır:

1. **Seyr ilâllah** – Allah’a doğru yolculuk,
2. **Seyr fillah** (Seyr-i maallah) – Allah’ta yolculuk,
3. **Seyr anillah** – Allah’tan halkın arasına dönerek onları irşat etme.¹⁹⁷

Şimdi bu seyirleri teker teker açarak misalleri ile izah edelim:

Bu üç seyir, alem-i emir safhasının ardından gelen ve salikin kalben arşa dayanması ile başlayan çok özel ve yüksek mertebelerdir. Bu merhaleler, birçok tasavvuf kitabında ya hiç anlatılmaz ya da ancak işaretlerle ifade edilir. Çünkü bu hâlleri yalnızca marifetullah, yani Allah’ın ihsan ettiği özel ilimle yaşayanlar anlayabilir. Çünkü burdan sonrası kâl ilmi değil hâl ilmidir.

“Kâl ehlinin ahvâlini terk eyle, Niyâzî,
Şimden gerû hâl ehlinin ahvâli göründü”

Niyâzî Mısırî

SEYR-İ İLÂLLAH

Seyr-i ilallah aşamasında, kalbi feyizle dolan salik, arşın altında manen genişler; nefsi tezkiye edilmiş, gönül âlemi zenginleşmiş olur. Arşın altında, Allah’ın sıfatlarının gölgeli tecellilerine gark olma hâlidir. Bu tecellilerle kalp, ruh ve gönül münevver hâle gelir.

Seyr-i İlallah: Allah’a Doğru Olan Seyir

Bu seyir:

- Kâinatta, semalarda, arzda ve insanın nefsinde Allah’ın ayetlerini tefekkürle izleyerek,
- Mahlukattan Hâlik’a geçişi,
- Yaratılandan Yaratan’a yönelişi temsil eder.

Salik:

- Allah’ın efal (fiil), esma (isim), sıfat ve zat tecellileriyle muhatap olur.
- Güneşin ışıǵı gibi, bu tecelliler Allah’tan salikin gönlüne yansır.

Tasavvufi kaide şudur:

“Allah’ın sıfatları ne ayındır ne gayrıdır.” Bu ehli sünnetin temel itikadıdır. Yani:

- Allah, isim ve sıfatlarıyla zatını tanıtır.
- “Kün”¹⁹⁸ (Ol) emriyle yarattığı her şey, O’nun sıfatlarının tecellisidir.

Arşa Dayanmak ve Tecelliler

Salik arşa kalben ve ruhen dayandığında:

- Allah’ın sıfat, fiil ve zat tecellilerine daha güçlü şekilde mazhar olur.
- Ancak bu tecelliler her zaman sürekli olmaz; zaman zaman gaflet, dünya meşgalesi ya da günahlarla perdelenir.
- Gafletle kapanan kalp, tekrar zikir, sohbet ve tövbeyle açılır.

Dünyaya Dalmak Tehlikedir

Salik:

- Dünyaya, mala, evlada, nefse heva ve heveslere dalarsa;
- Helale-harama dikkat etmez, sohbet ve zikir meclislerinden uzaklaşırsa;
- Namazdan, derslerinden, ihlastan kopar.

Sohbetler, kalbi nurlandırır ve istikameti korur. Resûlullah'ın sohbetiyle sahabe yıldız olmuştur.

Hız. Şah-ı Nakşibend (k.s.): “Yolumuz sohbet üzerinedir.” buyurmuştur.

İmam-ı Rabbani (k.s.): “Bir sohbet, binlerce gecelik ibadete denktir.” der.

“Bir saat tefekkür bazen bir sene ibadetten daha hayırlıdır.”¹⁹⁹ Mealinde bir hadis de vardır. Zihni, bir saat Allah'ın azametıyla meşgul etmek, onun isim ve sıfatlarının kâinattaki yansımalarına çevirmek, Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde çizilmiş hukukullah ve hukuku'l-ibad (Allah ve kul hakkı) konusundaki taksiratını düşünmek, bir yıl nafile ibadet yapmaktan daha hayırlıdır.

Seyr-i İlallah Süreci

Tasavvufi eğitimde seyr-i ilallah, yani kulun Allah'a doğru yolculuğu, salikin nefsiyle mücadelesi ve ruhunun arınması sürecidir. Bu yolculuk, kişisel gayret, zikir, ibadet ve istikamete bağlı olarak 3 ila 5 yıl sürebilir. Ancak gaflet hâli uzarsa, bu süreç 10 yıla kadar uzayabilir.

İmam Rabbani (k.s.):

“Kim Allah’a ulaşmak isterse, sabırla ve sebatla yola devam etmelidir.”²⁰⁰ buyurmaktadır.

Bu süreçte:

Namaz ihmal edilirse,

Oruç tutulmazsa,

Faiz gibi haramlar terk edilmezse,

Yalan, gıybet, kibir gibi ahlaki günahlar devam ederse, Binlerce zikir fayda vermez. Çünkü tevhit, yani Allah’ı birlemek, sadece dille değil, amelle de ispatlanmalıdır:

“Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyi söylüyorsunuz?”²⁰¹

Seyrüsülûkte nefis mertebeleri şu sıralamayla geçilir:

Nefs-i Emmâre → Levvâme → Mülhime →²⁰² Mutmainne

Bu mertebeler ancak:

Zikirle,

İlimle,

Amelle, birlikte yürütülürse kemal kazanır. Sadece biriyle yetinilirse gelişim yarım kalır.²⁰³

“Zikir kalbi parlatır, amel onu sağlamlaştırır, ilim ise yön verir.”²⁰⁴

Kur’an ve sünnet, bu yolda yegâne istikamet pusulasıdır. Farzlara riayet, nafilelerle ilerleme ve sünnet üzere yaşamak, salikin yolunu aydınlatır.

Kutsi Hadiste Allah (c.c.) şöyle buyurur:

“Allah bir kulu sevdi mi, Cebrail’e şöyle seslenir: ‘Ben falanı seviyorum, sen de onu sev!’ Cebrail de onu sever. Sonra gök halkına nida eder: ‘Allah falanı seviyor, siz de sevin!’ Gök ehli de onu sever. Sonra yeryüzünde onun için kabul ve sevgi yerleşir.”²⁰⁵

AFAKTA VE ENFÜSTE SEYİR

Allah Celle Celâlühû, insanı iki yönlü yaratmıştır. Bu yüzden tasavvufi seyrüsülûkta salikin Allah’a yakınlaşması iki temel yolla gerçekleşir: **Afâkî** ve **Enfûsî** seyir.

- Fenafillah makamına ulaşan salık, seyr-i İlallah sürecini yaşamaya başlar. Bu yolculukta, eşyanın arkasındaki manayı idrak eder; semada, arzda, arşta ve tüm afakta Allah’ın esma ve sıfat tecellilerini temaşa eder. Her şeyde Yaradan’ın kudretini, hikmetini ve inayetini görür.
- Bu seyir, “eserden müessire” geçişle başlar: Dağları sabit tutan, yağmuru indiren, gemileri denizde yüzdüren bir Rab olduğunu idrak eden salık, her varlıkta ilahi hikmeti müşahade eder .

Kur’an-ı Kerîm’de bu hakikate şöyle işaret edilir:

*“Ayetlerimizi onlara hem afakta (dış dünyada) hem enfüste (nefiste, iç âlemde) göstereceğiz ki, onun (Kur’an’ın) hak olduğu kendilerine iyice belli olsun.”*²⁰⁶

Afâkî seyir, Dış âlemde, göklerde ve yerde olan her şeyi tefekkür etmektir. Yani kâinattaki düzenden, yaratılıştaki hikmetten Allah’a ulaşmaktır.

Göklerde, yerde, mahlukatta Allah'ın varlığını ve kudretini görmek. Eserden müessire geçmek.

Resmedilen her güzel tablo, ressamını gösterir. Öyleyse, yaratılmışın mükemmelliği, Yaratıcısı'nın azametini gösterir.

Enfüsî seyir ise, insanın kendi iç âlemine yönelmesi, nefsin tanıması, kalbini tezkiye etmesiyle başlar. Kendini bilen Rabb'ini bilir.²⁰⁷

- Kendi iç âlemine dönerek nefs, kalp ve ruh aynasında Allah'ı bilmek bulmak hissetmek.
- Bu bağlamda, kâinat “âlemi sağîr”dir, yani Allah'ın ilminde sabit olan “küçük âlem”dir. En büyük galaksiler bile bu ilâhi ilmî suretin parçasıdır. İnsanın kendisi ise âlem-i kebirdir (büyük âlem). İnsan, ruhundaki “ene min nûrillah” sırrı, fizyolojisindeki incelikler ve nöronal yapısıyla bu tecellilere en açık varlıktır. Nitekim Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı.”²⁰⁸ Kendi nefsinde, gönlünde, kalbinde Allah'ı fark etmek.

“La mevcude illallah”

‘La mabude illallah’

‘La maksude illallah’ hallerine ulaşmak.

Allah, öyle bir Hâlıktır ki; canlı, akıllı, bilinçli varlıkları, melekleri, gökleri, yerleri yaratmış; her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Onun İlminin ve kelamının hududu yoktur.

Kur'an'da buyrulur ki:

“Eğer yedi deniz mürekkep olsa ve bir o kadar daha eklenseydi, Allah’ın kelimeleri yazmakla bitmezdi.”²⁰⁹

Bu iki seyir birbirini tamamlar. Afakta Allah’ın sanatı görünür; enfüste ise onun rahmeti, hikmeti ve muhabbeti tecelli eder. Bu da saliki hakikate götüren yoldur.²¹⁰

SEYR-i FİLLAH (MAALLAH)

(Allah ile seyir), bu yolculuğun ikinci durağıdır. Bu seyirde ar-şın üzerine manen çıkılır; orada Allah’ın ihsanıyla keşifler, feyizler, velilerin ve peygamberlerin makamları görülür.

Bu aşamada salık, zamandan ve mekândan münezzeh olarak Allah’a manen en yakın hâlini yaşar. Aşkın sarhoşluğuyla fena halinin zirvesine ulaşır. Nefsi, bu makamda nefis-i mülhime hâlin-den nefis-i mutmainne mertebesine yönelir. Artık bu nefis, saliki hayırlarda öncü yapar. Salık, benlikten ve enaniyetten kurtulmuş, İslam’a ve Müslümanlara hizmet yolunda çırpınan bir haldedir.

- ***Seyr-i fillah*** (Seyr-i Maallah): yolculuğun nihayetinde, Allah ile birlikte bir seyirdir.

Bu seyir:

- Kalp, ruh ve mana ile yapılır.
- Bedensel değil, ruhani bir yolculuktur.

Ruhun Arşa Yükselişi:

- Bu seyirde salık, Allah’ın arşının üstüne çıkar.
- Artık Allah’ın zat tecellilerine, fiil, isim (esma) ve sıfat tecellilerine gölgesiz olarak mazhar olur.

Yani:

- Tecelliler artık güneşin ışığı gibi gölgeli değil, doğrudan ve saf haldedir.
- Bu tecelliler zamandan, mekândan ve şekilden münezzehtir. Büyük pir Ebul Hasan Harakan-i (k.s.)’nin “Sufi gayri mah-luktur (sufi na-aferide başed)”²¹¹ sözünün yaşadığı aşkın aşk hâlidir.

Bu merhale kişinin istikamet ve istidatına göre yaklaşık 3, 5, (10) yıl sürer.

Fenafillah Hâli ve Cemalullah’ın Müşahedesi:

Bu seyirde salık:

- Fenafillah hâlini zirvede yaşar.
- Kalbiyle, ruhuyla âdetâ Allah’ın cemalini görür gibi bir lezzete ulaşır. Hadiste “Allah’ım! Senin mübarek cemaline bakmanın lezzetini senden isterim.”²¹² buyrulmaktadır.
- Bu hâl baş gözüyle değil, kalp ve ruh gözüyle yaşanır.

Allah Görülür mü?

Evet, Allah Teâlâ’nın ahirette görüleceği Ehlisünnet inancının temel esaslarındandır. Kur’an-ı Kerîm’de şöyle buyrulmuştur:

“O gün birtakım yüzler parlaktır. Rablerine bakmaktadırlar.”²¹³

Bu ayet, mümin kulların cennette **Rabb’lerine nazar kılcaklarını** ifade eder. İmam Mâtürîdî ve İmam Eş’arî başta olmak üzere ehli-sünnet imamları, bu ayetin **Allah’ın görülmesini** açıkça ifade ettiğini beyan etmişlerdir .

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de bu konuda şöyle buyurmuştur:

“Dolunaylı bir gecede ayı görmenize engel olur mu?”

Sahabe: “Hayır, ey Allah’ın Resûlü!”

Buyurdu ki:

“İşte Rabb’inizi de aynen öyle göreceksiniz.”²¹⁴

Ancak bu rüyet, yani Allah’ın görülmesi, şekil, zaman ve yön gibi yaratılmışlara özgü kayıtlarla sınırlı değildir. Allah’ın zatı hiçbir şeye benzemez (leyse ke-mislihi şey’)²¹⁵. Bu görme bir şekle değil, nur ve idrak ile manevi bir müşahedeye dayanır.²¹⁶

İmam Gazâlî bu konuda şöyle der:

“Rüyet, ancak ahiret şartlarında mümkün olan, kalple gerçekleşen bir temâşadır.”²¹⁷ Peygamberimiz: ‘Allahım senden cemalini görme lezzetini istiyorum.’²¹⁸ buyurmuştur.

Zevk-i Cemal ve Manevi Coşku:

- Salık bu makamda oturur, kalkmak istemez.
- Kalbi ve tüm varlığıyla adeta Allah’ın cemalini seyretme zevkindedir. Öyle ki tüm zerratıyla zevke gark olur.
- Dünya ve cennet bile onun için kıymetsiz hale gelir.
- Yalnızca Allah’ın zatı, nuru, cemali değer kazanır.

Yunus Emre’nin dediği gibi:

“Cennet, cennet dedikleri birkaç köşk birkaç huri,
İsteyene ver onları, bana seni gerek seni.”

Bu söz fenafillah makamında söylenir ve fenafillah hâlinin kalpteki yansımasıdır; ancak imani hakikat açısından cennet küçümsenmez.

Allah’ın cemalini seyretmek, cennetin en büyük nimetidir.

İmam-ı Rabbani bu hali şöyle ifade eder:

“Ben denizden bir damlayım. Güneşin harareti o damlaya vurdu ve buharlaştırdı. Buhar olup kayboldum.” Yani: “Ben yokum, sadece Allah var.”²¹⁹

Bu hal:

- Fenafillah (kendi benliğini yok bilmek),
- Cem (her şeyin Allah’ta toplanması),
- Ahadiyyet (mutlak teklik) makamıdır.

BEYTULLAH VE ALLAH’IN TECELLİGÂHI OLMASI

Beytullah Nedir?

- Beytullah: “Allah’ın evi²²⁰” demektir.
- Ayette, “çevresi mübarek kılınan²²¹” bir yer olarak tanımlanır.
- Taştan yapılmış dört duvar olsa da, manası ve kıymeti yücedir, ilahidir. Çünkü:

Allah ona “evim”²²² demiştir.

Beytullah, zat-ı uluhiyetin değil, Allah’ın fiil, esma ve sıfatlarının tecelli ettiği yerdir.

- Haşa, Allah Kâbe’nin içinde değildir.

- Böyle düşünmek hulul inancı olur, ki bu batıldır.
- Ancak Kâbe değersiz de değildir, çünkü Allah orayı tecelligâh kılmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.): “Ey Kabe, sen ne güzelsin, senin kokun ne güzel. Sen ne yücesin. Senin saygınlığın ne büyük...”

İbn Mâce (Fiten, 2)

ARŞ VE KÜRSİ’NİN MAHİYETİ

Küresi ve Arş Nedir?

- Küresi, Allah’ın ilmî kudret ve tasarrufunun tecelligâhıdır.
- Arş, tüm yaratılmışların üzerinde, ilahi emirlerin sevk ve idare merkezidir.

Hadis-i şerife göre:

“Yedi kat yer ve gök, kürsünün yanında çölde bir halka gibidir. O Küresi de arşa nispetle yine çölde bir halka gibidir.”²²³

Arşâ İstiva Ne Demektir?

Ayette geçer: “Rahman arşâ istiva etti.”

- Bu, Allah’ın arşta yer tuttuğu anlamına gelmez.
- Ehl-i sünnet inancına göre:
- Bu istiva şekilsiz, cihetsiz, zamandan ve mekândan münez-zeh bir istivadır.
- Allah ne cisimdir, ne zamanla sınırlıdır, ne de bir mekâna sığar.
- Hacerü’l-Esved için hadislerde:
- “Onu öpen, Allah’ın elini öpmüş gibidir.”²²⁴ denmiştir.
- Bu, elbette mecazi bir ifadedir.
- Allah, o taşı takdis etmiştir, yüceltmıştır.
- Allah’ın tecellisiyle hürmet kazanmıştır.

Seyr fillah’tan sonra *seyr anillah* başlar.

SEYR-İ ANİLLAH – Allah’tan Seyir (Dönüş)

- **Seyr-i Anillah**, tasavvufta salikin üçüncü büyük seyir merhalesidir.
- Anlamı: “**Allah’tan dönüş**”, yani **Allah’tan tekrar mahlukat âlemine yöneliş**. Nuzul denir.
- Bu seyir, bir “**hubut**” (iniş) halidir. **Seyr-i İlallah**’ta (uruç) yükselmiş, **Seyr-i Fillah (Maallah)**’ta Allah ile seyre dalmış olan salik, şimdi **yeryüzüne ilahi tecellilerle donanmış olarak dönmektedir**.

Süreç ve Seyrî Mertebeler

- Bu merhale **yaklaşık 3 ila 5 (10) yıl** sürer (kişisel istikamet ve hâle göre değişir).
- Artık salik:
 - **Beka** makamına ulaşmış,
 - **Fena halinden ayılmış,**
 - **Sarhoşluktan ayıklığa,**
 - **Cemden farka,**
 - Ama kalbinde Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlanmış olarak dönmektedir.

Nefsi mutmainneye ulaşan salik, radiyeten merdiyyeh makamına yükselir ve nihayet seyr anillah gerçekleşir. Bunları anlatmaya cümleler dar gelir; çünkü bu makamlar mana âleminde yaşanır. Cümlelerin kifayetsiz kaldığı, sükûtun konuştuğu bir hâl yaşanır. cümlelerin yanlış kullanılmasından korkulan yerler bunlardır.

- Bu güzellikler yaşanabilecek en güzel şeylerdir.
- Zühd ve takva ehli büyük sufilerden **İbrahim bin Edhem** bir gün etrafındakilere dönüp derin bir iç çekerek şöyle dedi:
“İnsan... tatmadan gitmiştir, tatmadan gitmiştir.”

Bu sözü tekrar tekrar söyledi. Dinleyenler şaşkınlıkla sordular:

“Ey Allah dostu, kimdir bu ‘tatmadan giden’? Neyi tatmadan gitmiştir?”

İbrahim bin Edhem gözlerini ufka dikerek içli bir sesle cevap verdi:

“Tasavvufun feyzini, manasını, aşkını, muhabbetini, şevkini, cezbelerini... tatmadan gitmiştir.” “Allah’la dost olmanın o yakıcı lezzetini, kalbi kavuran aşkını, ruhu sarhoş eden muhabbetini hiç tatmadan, dünyada sadece yaşayıp gitmiştir.”²²⁵

Nefse ağır gelen vazifeler, sabırla devam edildiğinde Allah’tan gelen öyle feyzler olur ki; kalp Allah’ın nuruna muhatap olur. Öyle füyüzatlar gelir, öyle zevk alemleri açılır ki salık, cennetteymiş gibi bir huzura ulaşır. Bu hâl, dünya gözüyle değil, kalp gözüyle müşahade edilir. Allah’ın cemali²²⁶ ve nuru kalbe inkişaf eder.

Bu lezzetlerin benzeri dahi dünyada yoktur. Kur’ân’da şöyle buyrulur: “O, kalplere sekinet indirendir.”²²⁷ Bu dünyadaki tecelliler, zevkler, ahiretteki cemelullahın sadece gölgesidir. Buhari ve Müslim’deki rivayetlerde, Allah’ın cemaline bakışın cennet nimetlerinin zirvesi olduğu belirtilmiştir.²²⁸

Hız. Yusuf’un güzelliğine dayanamayan kadınlar nasıl ellerini kesmişse, Yusuf’u (a.s.) yaratan Allah’ı (c.c.) görmek nasıl olur?

Bu tecelli, bekabillah makamına ulaştırır. Salık, artık sadece Allah'ı görür, her şeyde O'nu hisseder, her zerresiyle O'nunla olur.

Fena hâlinden sonra beka hâli başlar, en sonunda Allah'ın izniyle, seyr anillah ile tekrar halka döner. Nefsi radiyeten merdiyyeh, ruhu mutmainne olur. Mürşid-i kâmil hâline gelir. Artık irşadla görevlendirilir; arştan aşağıya indirilmiştir. İnsanların ıslahı, ümmetin dirilişiyle meşguldür. İçi dışı zahir ve batını ahlakı oturması kalkması Hz. Peygamber'e (a.s.) benzer.

Her seyir makamının kendine özgü zikirleri vardır. Her esma, bir letaife karşılık gelir. Salık bu evratlarla Allah'a yaklaşır, Esmâ-i hüsnâ ile terbiye olunur.

SEYR-İ ANİLLAH İLMİN MERTEBELERİYLE İLİŞKİSİ

Seyr-i Anillah, aynı zamanda ilmin üç derecesini de tamamladığı noktadır:

1. **İlmel Yakın**²²⁹ – Bilgiyle bilmek (Seyr-i İlallah'ta tecelli eder). Bu, bir şeyin sadece ilmî yönünü bilmek anlamına gelir. İlim yoluyla yakın sahibi olmaktır.
2. **Aynel Yakın**²³⁰ – Bir şeyi **gözle görmek gibi kesin olarak bilmek** demektir. Bu mertebe, kalpte oluşan imanın artık gözle görmeye benzer bir **şahitlik hâline** dönüşmesini ifade eder. Bu makamda aynı zamanda, **seyr-i maallah** (Allah ile yürüyüş), arşın fevkinde (üstünde) ilahî tecelliler zuhur eder. Bu tecelliler gölgesizdir; yani hakikatin doğrudan, perdelenmeden ortaya çıkması söz konusudur.

Ayn’el-Yakin, hem **âfâkta** (dış âlemde, kâinatta) hem de **enfüste** (insanın iç dünyasında) Allah’ın güzelliklerini, isim ve sıfatlarının tecellilerini açıkça gözlemlemektir. Artık kul, sadece işiterek değil, görerek de tanır ve bilir.

3. **Hakkal Yakin**²³¹ – Hakikatle iç içe olmak, yaşamak (Seyr-i Anillah’ta, Allah’tan dönüşte gerçekleşir).

Allah’ın sıfatlarıyla, nuruyla ve tecellileriyle yeryüzüne inmek, akliselim ile kendini fark ederek, kulluk makamında nefsi “radıyeten merdiyye” mertebesine ulaşmaktır.

Bu hâlde kişi, tam bir kâmil manada insanlara yönelir. Onları Allah ve Resulü’ne davet eder. Herkese engin bir gönülle yaklaşır. İyiliği emreder kötülükten vazgeçirir. Dünyanın neresinde bir mazlum varsa yardımına koşmaya çalışır. Zalime hakkı haykırır. Kalpleri kaynaştırır. Sever, sevilir, sevdilir. Tüm insanlığın iman etmesi için çalışır. Tam bir tevazu içerisinde.

**BEKA BİLLAH:
SEÇİLMİŞLERİN
MAKAMI**

BEKA BİLLAH

Tasavvufta cem hâli, kulun kendi varlığını unuttuğu, fenafillah hâlini yaşadığı, aşkın ve tecellilerin zirvede hissedildiği andır. Bu hâlde salik her şeyi Allah'ta yok görür; benlik silinir, yalnızca Allah'ın varlığı müşahede edilir. Bu hâl, “cem” (birlik) makamı olarak adlandırılır. Ancak bu bir son değil; fark makamına bir geçiştir.

Fark hâli ise beka sürecinin başladığı, kulun Allah'la birlikte kulluğunu idrak ettiği mertebedir. Salik artık varlıkları fark eder ama Allah ile fark eder. Görür ama Allah'ın sıfatlarıyla görür, duyar ama Allah'ın nuruyla duyar. Her şeyde ilahi hikmeti, kudreti, adaleti ve tecelliği görür.

Yolun başında “Kim yarattı bu gökleri?” diye başlayan tefekkür; sonunda “Bu yaratılıшта Allah'ın muradı nedir?” sorusuyla derinleşir. Böylece eserden müessire ulaşan bakış açısı, fark makamında artık müessirin esere yansıyan muradını okumaya başlar.

Seyr-i Fillâh ve Seyr-i Anillah Bağlantısı

Tasavvufta seyr-i fillâh, kulun Allah'ta fani olduktan sonra O'nunla yaşadığı, kalbin Allah'ın nurları ile dolduğu hâlidir. Bu süreç, cem hâlinin yaşandığı derin bir vuslat dönemidir.

Bu hâlin devamında gelen seyr-i anillah, yani Allah'tan kullara yeniden dönüş ise, artık irşad ve hizmet sorumluluğunu beraberinde getirir. Kul bu noktada yalnızca kendi terbiyesiyle değil, başkalarının terbiyesiyle de vazifelendirilir.²³²

Bu, cem hâlinden fark makamına geçiştir. Artık salik:

Allah ile fark eder, Allah'ın sıfatlarıyla görür, Allah'ın kudretini ve hikmetini mahlukatta müşahede eder.

Ebu'l Hasan Harkânî Hazretleri'ne ait şu kıssa, tasavvuf yolunda cem ve fark makamlarının nasıl tecrübe edildiğini çarpıcı biçimde ortaya koyar:

Bir gün, Ebu'l Hasan Harkânî Hazretleri fenafillah sarhoşluğu ile sokaklarda “Ben Hakk’ım!” diye bağırır. Bu hâl, onun cem makamına eriştiğinin, yani aşk sarhoşluğuyla Allah’ta fani olduğunun bir işaretidir. O sırada dışarıdan bakan biri, bu sözleri küfür sayabilir. Fakat bu hâl, İslam dışına çıkmak değil, tevhidin sırrında erimektir.

Ancak bir gün aynı Harkânî Hazretleri, bir lokma ekmek için saatlerce çalışırken görülür. Talebeleri bu hâline şaşırıp sorar:

— Efendim! Siz değil miydiniz “Ben Hakk’ım” diyen? Bugün bir lokma için bunca zahmet niye?

Hazret şöyle cevap verir:

— **O hâl başka hâldi; bu hâl başka hâl. O zaman yoktum, O vardı. Şimdi ise varlığımın idrakindeyim.**

Bu, tasavvufun en derin iki hâlini, yani **cem** ve **fark** makamlarını anlatan hikmetli bir örnektir. Cem; **fena** ile her şeyin silinip yalnızca Hakk’ın görülmesidir. Fark ise **beka** ile Hakk’ın varlığında kendini ve mahlukatı idrak ederek hizmete dönüştürmektir.

İmam Rabbânî Hazretleri de bu hakikati şöyle özetler:

“Cem sarhoşluktur, fark ise ayıklık. Cem ile vuslat başlar, fark ile kulluk kemale erer.”²³³

Bu farkındalık, tasavvuf yolculuğunun hem idrak hem de irşad boyutudur. Böylece kul, yalnızca Hakk’a ulaşmakla kalmaz, baş-

kalarını da Hakk’a ulaştırmaya başlar. İşte bu, velayetin kemali ve bekabillah hâlidir.

“Bekabillah”, tasavvufi eğitimde “fenafillah” makamından sonra gelen, en yüce manevi merhalelerden biridir. “Fena”, kulun kendi benliğinden soyutlanması, “ben”liğin ortadan kalkmasıdır. “Beka” ise Allah ile var olma hâlidir. Bu makamda kul, Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlanır ve O’nun rızasını kazanmış olarak yaşar.

Tasavvufta en yüksek gayelerden biri olan “beka”, sadece zahirî ibadetle değil, kalbin saflaşması ve nefsin tezkiyesiyle mümkündür. Kulun kendi arzu ve isteklerinden tamamen geçip sadece Allah’ın rızasını gözetmesi gerekir.

Kur’an’da bu hâle işaret eden ayetlerden biri şudur:

“Ey itminâna ermiş nefis! Sen Rabb’inden razı Rabb’in senden razı olarak dön! Kullarımın arasına gir! Cennetime gir!”²³⁴

Bu ayet-i kerîmede zikredilen “râdiyyeten merdiyye” (Allah’tan razı, Allah’ın da kendisinden razı olduğu nefis), beka hâlinin zirvesidir. Artık kul, her hâlinde Allah’ı zikreder, her fiilinde Allah’ın rızasını gözetir. Bekabillah’a ulaşan salık, Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlanır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şu kudsî hadisinde ifade ettiği gibi:

“Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kim bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım.”²³⁵

Bu makamda kulun davranışları, Allah’ın muradı doğrultusunda şekillenir. Kalp, artık kin, haset, buğz gibi kötü duygulardan arınmıştır. Şefkat, hikmet ve adaletle muamele eder.

Beka hâli, yalnızca bireysel kemâlâtı değil, toplumsal irşad ve hizmeti de beraberinde getirir. Artık o kul, başkalarını da Allah’a yönlendiren bir mürşid-i kamil hâline gelir. Ancak bu yol, sabır, sebat ve teslimiyet gerektirir.

ALLAH’TAN SEYİR NEDİR?

Salik artık **iniş sürecindedir** ama bu, sıradan bir dönüş değil; **ilâhî nurlarla donanmış bir kalbin** yeryüzüne irşad için gönderilmesidir. Bu hâle “**Bekâ billâh’ın inişi**” denir. Artık salik: Allah’ın fiilî tecellîleriyle yaşar, Esmâ-i Hüsnâ ile ahlâklanır, Bilinmeyen isimlerinin bile tecellîsine mazhar olur.²³⁶ Bu tecellîler, **doğrudan ve gölgesiz bir şekilde** salikin kalbinde yansır. Bu hâlde olan kişi:

Halkın içinde Hak ile yaşar, ha arşdadır ha arzda, arşa yönelmez artık, gönlü Allah ile doludur, Nefsi mutmainneye ulaşmıştır.²³⁷ Fenâ fillâh hâlinde sâlik, kendi varlığını yok bilmiş; yalnız Allah’ın varlığına yönelmiştir. Bu hâl kalıcı değil, geçici bir sarhoşluk hâlidir. Bekâ başladığında, salik tekrar varlığını idrak eder ama bu defa **tekrar benlik merkezine dönmeden, Allah için yaşama şuuruyla** varlığını kavrar.

“Ben Allah’a aitim, varlığım O’nundur. Ben bir kulum. Mahlûkum.” Bu idrak, kişiyi kulluğun en yüce makamına taşır. Bu merhalede, salike **velâyet libası** giydirilir. Artık:

- Kalbi **nurla kuşatılmıştır**,
- Allah’ın sıfatları ve fiilleriyle **ahlâklanmıştır**,
- Her hâli **ilâhî istikamet** üzerindedir.²³⁸

Sâlikin her hareketi, **Allah için** ve **Allah ile** olur. Bu hâl, Allah'ın sıfatlarıyla **donanmış bir velâyet hâlidir**.

Evliyâullâh'a Bakışın Sırrı

Evliyaullah'a bakıldığında hissedilen huşu ve feyiz işte bu nurlardandır. Çünkü onların gönülleri:

- Allah'ın sıfatlarının aynasıdır,
- Mürşid-i kâmil olan zatlar, fena fiş-şeyh makamına ulaştırır, Bu hâl, fena fir-Resûl'e, oradan fenafillaha götürür. Bu hâle gelen salık:
- **Allah'ın rızasında fâni olur,**
- Nefsini arındırır, kalbini sadece Allah'a tahsis eder,
- Hayatının her anını İslam dairesinde yaşar.

Artık ışık olur, feyiz olur, rehber olur. Kendi kurtuluşuyla yetinmeyip, başkalarını da Hakk'a çağırır.

Fenafillahtan **bekabillaha ulaşmak**, tasavvufta **kemâlâtın zirve noktasıdır**. Nefs-i mutmainne mertebesinden, **“Rادیeten Merdiyye”** makamına yükselmek; manevi olarak **arştan arza inmek**, yani Allah'a yakınlıkta zirveye ulaşıp kullara hizmet için geri dönmektir.²³⁹

Artık “Lâ mevcûde illallah” demekle her şeyi yok sayan değil, Allah'ın tecellileriyle varlığı **Allah için gören** bir idrake ulaşır.

Bu makam, peygamberlik dışı en yüksek kemal mertebesidir. Çünkü:

“Kul, Allah'ta fâni olduktan sonra, Allah'ın rızasıyla baki olur.”²⁴⁰

Bekabillah hâline ulaşan bir kulda şu sıfatlar hâkim olur:

Ayıklık: Kalbi mâsivâdan tamamen temizlenmiş olur.

Kemâlât: Ahlak, irfan ve marifet zirveye ulaşır.

Duruluk: Sarhoşluktan sıyrılmış, Rabbânî şuurla nurlanmıştır.

- **İrşad:** Artık mürşidlik, rehberlik, eğiticilik vazifesiyle me-murdur.

Bekabillah, sadece manevi sarhoşluktan ayıklık değil; ilahi nur-la yoğrulmuş, fâniliğin içinden geçmiş, zatî tecellilerle beslenmiş bir hâlin adıdır. Kul, artık:

- Yalnızca Allah için yaşar.
- Yalnızca Allah'ın rızasını gözetir.
- Kullukta kemale ermiş, “Râdıyeten Merdiyye” mertebesine ulaşmıştır²⁴¹.

Bekabillah, sadece varlıkta kalmak değil; varlığını Allah için yaşamaktır. Fenafillahta kalp arşa ve Allah'a (c.c.) dönükken, Bekabillahta Allah'ın sıfatları ile mahluka, kullara dönüktür, onla-rı Hakk'a ve hakikate çağırır. Bıkmadan usanmadan, İslam'a ve Müslümanlara hizmet eder. İnsanların imanına, İslam'ına, ihlasına vesile olur biiznillah.

FENA'DAN BEKA'YA: KEMALİN ZİRVESİ

İşte Bekabillah, Allah'ın lütfu ve seçmesiyle gerçekleşen bir hâldir. Tıpkı velilik gibi... Velilik de kişinin çalışmasıyla değil, Allah'ın dilediğini seçip ikram etmesiyle olur. Nasıl ki peygamberlik makamı seçilerek veriliyorsa irşad makamı da böyledir. Ebul Hasan HAKKÂNÎ (k.s.) “Allah aramakla bulunmaz, ama bulanlar da arayanlardır. “ buyurur.

Fenafillah ise, her müridin ulaşabileceği bir makamdır. Her salik, bu yolda ilerleyerek velayet nuruna erme potansiyeline sahiptir. Ama irşad makamı, yani başkalarını da kemale erdirmeye, mürşidlik etme makamı, yalnızca Allah'ın seçtiklerine ihsan ettiği bir makamdır.

Bu makama ulaşan kişi, Allah'ın dinine hizmet eder, kullarına hizmet eder, İslam'a ve Müslümanlara hizmet eder. Fenafillah makamındaki insanlar da elbette örnek şahsiyetlerdir, önderdirler. Hayra vesile olurlar, güzelliklere öncülük ederler. Ancak o aşkın sarhoşluğu sebebiyle, henüz tam anlamıyla irşad edici, kâmil, fazıl bir kişi olamazlar. Ferasetle, basiretle hareket edemezler.

Bu yüzden Allah hepimize beka nasip eylesin, âmin. Vallahi bütün kardeşlerimizin fena ve bekanın kemaline ulaşmasını istiyoruz. Hep birlikte bu güzelliklere erişelim. Rabb'imiz bizi hayır ve hakikat üzere daim eylesin.

İşte tasavvuf; böyle aydınlık, münevver bir yoldur.

Salik, **bekabillah** makamına ulaştığında, **fenafillah** hâlinde sarhoşlukla ağzından çıkan kimi sözlerden dolayı hicap duyar, hayâ eder, utanır ve Allah'a yönelerek tövbe eder. Zira o hâl, aşkın galebe çaldığı, idrakin bulanıklaştığı bir sekr (sarhoşluk) hâlidir.

Ancak unutmamak gerekir ki salık hâlâ bir insandır, ne bir melek ne de hatadan münezzehtir. Nefsiyle olan imtihanı sürmektedir.

Bu yüzden hiçbir veli kul, **Allah'ın mekrinden** (imtihan ve hikmetli tuzaklarından) kendini güvende saymamalıdır. Kendini “seçilmiş, kurtulmuş, müstağni” görmeye başlarsa —Allah muhafaza buyursun— ayağı kayabilir.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bu konuda bizlere eşsiz bir örnek sunar. Şöyle buyurmuştur:

“Ben peygamberlerin efendisiyim, mahlukatın en hayırlısıyım. Fakat bununla övünmem.”²⁴²

İşte bu, kemal mertebesinde dahi **enaniyete yer vermeyen bir tevazu** örneğidir. Sözle üstünlüğü ifade etse bile, kalbinde en küçük bir kibir bulunmaz.

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

“Üç kişi vardır ki, gerçekten imanın tadını alır: Allah ve Resulünü her şeyden çok seven; birini yalnızca Allah için seven; ve iman ettikten sonra, küfre dönmekten ateşe atılmaktan korkar gibi korkan.”²⁴³

Bu uyarı, yalnızca iman edenlerin değil, seyrüsülûk yoluna girenlerin, hatta fenafillah ve bekabillah makamlarına ulaşan salıkların dahi son nefese kadar uyanık kalması gerektiğini gösterir. Nitekim tarihte, vahiy kâtipliği yapmış bazı kimselerin bile imansız öldüğü nakledilmiştir²⁴⁴

Dolayısıyla kalp daima murakabe hâlinde olmalı; nefsin tuzaklarına, gafletin sessiz ilerleyişine karşı teyakkuz elden bırakıl-

mamalıdır. En yüksek manevi mertebeye erişmiş olsa bile bir kul asla kendini güvende hissetmemeli; *“Onlar Allah’ın tuzağından güvende mi oldular? Allah’ın tuzağından ancak ziyana uğrayan topluluklar emin olur.”*²⁴⁵ ayetinin işaret ettiği hakikati unutmamalıdır.

Bu ayet, müminin **daima korku ve ümit arasında (bey-ne’l-havf ve’r-recâ)** yaşaması gerektiğini gösterir. Zira kişi iman etmiş olsa dahi, son nefeste küfre düşme ihtimali vardır. Bu sebeple kulluk yolunda **tevazu, iç muhasebe ve daimî istiğfar**, salikin en temel azığı olmalıdır.

VELAYET-İ SAĞIR - VELAYET-İ KÜBRA

Arşa çıkıp dönen (bekaya eren) ve bu hâli Resulullah’ın ahla-kiyla yaşayan müşşitlere “kamil veli” denir.

Bunlar, velayet-i kübra yani büyük velilik makamına ulaşmış kişilerdir.

Bu kulların Allah’a yakınlığı yüksek olduğundan duaları daha makbuldür.

Ebû Hüreyre radiyallahu anhdan rivayet edildiğine göre Resû-lullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur.” dedi:

“Kulum, farz ibadetlerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşmaz. Nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder. Sonuçta ben onu severim. Sevince de onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden istediğinde ona veririm. Bana sığındığında onu korurum.”²⁴⁶

ALLAH'A YAKINLIĞIN MANEVÎ MERTEBELERİ EBRAR VE MUKARREBÛN

Resulullah'ın Allah'a yakınlığı, diğer peygamberlerden farklıdır.

Sahabe ile tâbiin, tâbiin ile tebe-i tâbiin arasında da bu yakınlık dereceleri farklıdır.

Aynı şekilde, veli kulların Allah'a olan yakınlığı da farklıdır. Bu yakınlık, Allah'ın lütfuyladır.

Her şeyi yapan yine Allah'tır:

Veliler, peygamberler veya salih kullar Allah'ın izni ve dilemesi olmadan hiçbir fiilde bulunamazlar.

Fakat Allah, sevdiği kuluna yardım eder ve onun kalbini, sözünü ve fiilini tecelli yeri yapar.

Ebrar ve **Mukarrebûn**, Kur'ân-ı Kerîm, hadis-i şerifler ve İslam tasavvufunda Allah'a yakınlık derecelerini ifade eden kavramlardır. Bu iki kavram, cennet ehlinin mertebelerini, kulluğun derinlik boyutlarını ve kulların Allah'a olan yakınlık derecelerini tasvir eder.

Ebrar (الأبرار) – “İyiler, Salihler”

Ebrar, Allah'a yakın olmak isteyen ve bu yakınlığı farzlarla, güzel ahlakla ve ihlasla kazanmaya çalışan sadık müminlerdir.

- **İnfitar 13:** “Şüphesiz iyiler (ebrar), nimetler içindedir.”
- **Mutaffifin 22:** “Şüphesiz iyiler, nimetler içindedirler.”
- Allah'a ve Peygamber'e iman eder.
- Farz ibadetleri aksatmadan yerine getirir.

- Güzel ahlaka sahiptir, dürüst, merhametli ve adildir.
- Günahlardan sakınır ve tövbeye sarılır.
- Allah'ın rızasına uygun bir yaşam sürer.

Mukarrebûn (المقربون) – “Allah’a Yakınlaştırılmışlar”

Allah’a en yakın kullardır. Sadece farzları değil, tüm amellerinde derin bir ihlas, muhabbet ve teslimiyetle hareket eden, nefsanîyetten arınmış seçkin müminlerdir.

Mukarrebûn, “fenafillah” ve “bekabillah” makamlarına ulaşmış, kalpleri ilahi nurla dolmuş, Allah'ın dostları (evliya) kabul edilen kullardır.

- **Vakıa 10-11:** “Öne geçenler, öne geçenlerdir. İşte onlar Allah’a yakınlaştırılmış olanlardır (Mukarrebûn).”
- **Mutaffifîn 21:** “Ona Allah’a yakınlaştırılmış olanlar şahitlik eder.”
- İbadetlerinde ihlas ve teslimiyet zirvededir.
- Nefis terbiyesinde üstün bir gayret gösterirler.
- Sürekli zikir, murakabe ve Allah’la birlikte olma hâli içindedirler.
- Manevî hâlleri derin, tasavvufî yolculukları ileri derecededir.
- Allah'ın dostları olarak zikredilirler.

Ebrar ve Mukarrebûn Arasındaki Farklar

<u>EBRAR</u>	<u>MUKARREBÛN</u>
Salih, güzel ahlaklı, takva sahibi	Allah’a en yakınlaştırılmış özel kullar
Farz ve sünnet ibadetleriyle kulluk	Farz + nafîle + sürekli zikir ve kalbî murakabe
Takvalı, güvenilir, ibadetinde dikkatli	Derin takva, ihlas ve Allah’a yoğun muhabbet
Cennet ehlinin genel tabakası	Cennetteki en yüksek dereceli kullar
Seyrüsülûkun başlangıç mertebeleri	Fena ve beka makamlarına ulaşmış evliya
Allah’ın rızası ve cennet	Rıza-yı ilahi, marifetullah ve vuslat

Ebrar, zahirî ve bâtını sorumluluklarını yerine getiren, salih amellerle meşgul olan kullardır.

Mukarrebûn ise Allah’a özel olarak yakınlaştırılmış, derin bir teslimiyet ve manevi hâl ile Allah’ı her an kalben zikreden, dostluğuna ermiş veli kullardır.

Her iki zümre de Allah katında makbuldür; ancak **Mukarrebûn**, yakınlıkta daha ileri bir seviyededir ve Kur’an’da da bu ayrıcalıklı makam özellikle vurgulanır.

İmam Rabbani Hazretleri şöyle buyurur: “Ebrarın hasenatı, mukarrebinin seyyiatıdır.”²⁴⁷ Bu derin anlamı olan söz, insanın amellerinin değerini anlatan önemli bir öğüttür. Abdullah bin Abbas (r.a.)’ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif bu sözü daha anlaşılır kılmaktadır:

“Müslümanlardan birinin ev halkının geçimini bir ay, bir hafta veya Allah’ın dilediği bir süre üzerine almam, benim için hac üstüne hac yapmamdan daha faziletlidir.”²⁴⁸

Bu hadis-i şerif, hac gibi kutsal mekânlarda (Kâbe, Arafat, Müzdelife, Mina vb.) eda edilen ibadetlerin insanlar açısından ne denli cazip olduğunu gösterirken aynı zamanda önemli bir dengeyi de hatırlatır:

Bir yoksulun ihtiyacını gidermek, onun sıkıntısına çare olmak, Allah katında ikinci bir hac yapmaktan daha faziletli olabilir.

Zira bu anlayış, mukarrebînin amelidir; yani Allah’a en yakın kulların yaptıkları amellerin bir yansımasıdır. Buna karşılık, sadece bireysel ibadet ve riyazetle meşgul olan kimsenin ameli –ki bu da ebrarın amelidir– daha alt bir derecede kalabilir. Çünkü Allah katında toplumsal fayda taşıyan ameller, bireysel olanlardan daha üstündür.²⁴⁹

Bu bağlamda, bir Müslümanın ailesine ya da ihtiyaç sahibi bir başka kimseye düzenli olarak yaptığı yardım, birçok nafîle ibadetten daha üstün kabul edilir. Nitekim bu anlayış, İmam Rabbânî Hazretleri’nin şu sözüyle de pekişir:

“Allah’a yakın olanların amelleri, sıradan kişilerin amellerinden daha üstündür.”

Aynı şekilde, toplumsal yardımlaşma ve başkalarına faydalı olma çabası da, kişiyi yüksek derecelere ulaştıran bir yoldur. Bu sebeptendir ki, mukarrebîn kulların duası daha makbuldür; çünkü onların niyeti yalnızca kendilerini değil, ümmeti kuşatır.

Bu anlayışı en güzel şekilde yansıtan sözlerden biri de Ebû'l-Hasan Harakânî Hazretleri'ne aittir:

“Sabah kalktığında âlim ilminin, zahit zühdünün artmasını ister. Ebû'l-Hasan ise, bir mümin kardeşinin kalbine sevinç ve neşe verebilmenin derdindedir.”

Ebû'l-Hasan Harakânî Hazretleri (v. 1033), Horasan bölgesinin büyük sufilerinden biridir. Zühdü, tevazusu ve velayet derecesiyle tanınan bu büyük zat, “Bayezid-i Bistâmî'nin ruhi vârisi” kabul edilmiştir²⁵⁰.

Hasan al-Harkânî Hazretleri şöyle buyurmuştur:

“Darda kaldığınızda bizden yardım isteyin, bizi imdada çağırın.”

Bu sözü duyanlardan biri hayretle karşılık verir:

“Allah varken seni mi çağıracağız?”

Aradan zaman geçer. Bir gün bu kişi ve arkadaşı yolda haramilerin baskınına uğrar. İtiraz eden adam, yalnızca Allah'a yönelerek şöyle dua eder:

“Ben Rabb'imden isterim. Rabb'im yardım et!”

Fakat haramiler onun tüm develerini ve eşyalarını alıp götürür; geriye hiçbir şeyi kalmaz.

Yanındaki arkadaşı ise o anda şöyle seslenir:

“Ey Ebul Hasan el-Harkânî! Allah’ın izniyle yardım et!”

Ve haramiler onun mallarına hiç dokunmaz, hatta mallarını görmezler bile, diğer yolcuların eşyalarını alarak yollarına devam ederler.

Bu hadise üzerine hayret içinde kalan adam, Harakân’a dönüp Ebul Hasan el-Harkânî Hazretlerinin huzuruna çıkarak durumu anlatır. Hazret şöyle buyurur:

“Evladım, biz Allah’ın zatına ve uluhiyetine yöneliriz. Bizim dualarımız, sizinkilerden daha müstecaptır.²⁵¹ Bizim hizmetimize girenler, Rabb’imizin zimmetindedir.”²⁵²

Ehlullahın duası daha müstecaptır. Allah dostları, sıradan kulların değil, Allah’a yakınlaşmış, kalbi arınmış kulların dualarıyla bereket ve yardım vesilesi olurlar. Onlara yönelmek, Allah’a şirk koşmak değil; Allah’ın veli kullarını vesile bilmek olarak değerlendirilir.

Ancak, bu tür anlatımların akideye zarar vermemesi için şu sınır önemlidir:

Yardım Allah’tandır. Evliyaullah, sadece O’nun izniyle bir vesile, bir dua kaynağı, bir himmet kapısıdır.

SÖZÜN ÖZÜ

FARZLAR VE HARAMLAR HER DERVİŞİ VE HER ŞEYHİ BAĞLAR

Bir mürşid, Kur'an ve sünnete gücünün son sınırına kadar uyar. Derviş; canı pahasına İslam'ı yaşayan, Kur'an ve sünnete riayet eden kişidir.

Gerçek ehl-i tasavvuf, Allah'ın emirlerinden sadece farzları değil; nafileleri dahi dikkatle yerine getirir. Peygamberimiz'in hayatındaki nafile amelleri ihya etmeye gayret eder.²⁵³

Uçanlar, kaçanlar, helal-harama riayet etmeyenler; kadın-erkek karışık zikir meclisleri kuranlar, İslami ölçülere uymayan hâllere girenler... Bunların hepsi merduttur (reddedilmiştir).²⁵⁴

Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) hilafet makamına seçildiğinde şöyle buyurmuştur:

“Size Kur'ân'a ve sünnete uygun bir emir verdiğimde itaat edin. Ne zaman Kur'ân'a ve sünnete aykırı bir talepte bulunur sam, sakın itaat etmeyin; Allah'ın huzuruna sizin vebalinizle gitmek istemem.”²⁵⁵

Bizi Ebubekir'i Sıddîk (r.a.) yolu üzere memur kılan âlemlerin Rabb'ine hamdediyorum. Aynı uyarıyı biz de yineliyoruz:

– Ne zaman Kur'ân'a ve sünnete aykırı bir isteğimiz olursa, asla itaat etmeyin. Biz kul hakkından Allah'ın hakkından daha çok korkuyoruz. Rabb'imiz bağışlar ama kul ahirette bağışlamaz.

– Ancak İslam'a ve Müslümanlara hizmet bağlamında söylediklerimize, canla başla sarılın; gayret edin, çalışın, uygulayın.

HARAKÂNÎ Sultan Hazretleri'nin düsturu:

– “Gündüz, kulları razı edecek ameller işleyin; geceleri de Rab-
b’inizi razı edecek ameller...”

Sabaha kadar ibadet, gündüz ümmete hizmet:

– Bu dengeyi gözetmeyen bir mümin, tam anlamıyla “kâmil”
ve “peygamber ahlaklı” sayılmaz.

– Ömrümüzün kalanını hayırla, mazlumları, garipleri, muhtaç-
ları düşünen kullar olarak geçirmeye niyet edelim.

– Seyrüsülûk merhalelerine ulaşmanın en büyük vesilesi, “pey-
gamber ahlakı”na benzemektir.

– Ahlakını düzeltmeyen, kul hakkından kaçınmayan, incitici
söz ve davranışlarını budamayan kişi ne kadar nafle kılsa kemal
ehli olamaz.

Kul hakkı ve kalp kırmak hakkında da;

– Peygamberimiz “Kul hakkı, Kâbe’yi yıkmaktan daha çetin-
dir.”²⁵⁶ buyurmuştur.

– Ebû’l-Hasan Harakânî Hazretleri üç grup insanı şöyle tanımlar:

1. Hiç sebep yokken sizi kıran: “Allah ıslah etsin.”
2. Siz kırdığınızda kısas hakkını kullanan: Kur’an ve sünnet
hududunca kısas edebilir.
3. Siz kırdığınız halde sizi kırmayan: Gerçek peygamber ahla-
kıdır; incinse de incitmez, affeder.

– Günahkârı affetmek; kötülüğe karşı iyilikle karşılık vermek,
Allah’ın emridir.²⁵⁷

– Güler yüz ve tatlı dille hizmet; gaflete prangadır.

– Allah’ın rızasını kazanmak, sadece zikir değil, merhamet, ih-san ve güzel ahlakla mümkündür.

– Bu münevver yolun başında derviş zikir çekmeye doyamaz, ortasında Kur’an okumaya doyamaz, sonunda da namaz kılmaya doyamaz.

Ve son sözümüz sözlerin en güzeli Allah’ın (c.c.) sözü olsun:

“Biz, onların kalplerindeki kin ve düşmanlığı söküp atarız. Altlarından ırmaklar akar. Derler ki: ‘Bizi buna ulaştıran Allah’a hamdolsun! Eğer Allah bize hidayet etmeseydi, biz doğru yolu bu-lamazdık. Ant olsun ki, Rabb’imizin elçileri gerçeği getirdi.’ On-lara şöyle seslenilir: “İşte size yaptıklarınıza karşılık olarak miras verilen cennet!”²⁵⁸

**TASAVVUF EHLİNİN
ÖNEM VERDİĞİ
NAFİLE
NAMAZLAR**

TASAVVUF EHLİNİN ÖNEM VERDİĞİ NAFİLE NAMAZLAR

1- TEHECCÜD NAMAZI

Teheccüd namazı, yatsı namazının ardından fecir vaktine (imsak) kadar olan sürede, uyuduktan sonra kalkılarak kılınan nafîle bir namazdır. Eğer uyumadan kılınırsa bu ibadet “gece namazı” olarak adlandırılır. İki rekâttan sekiz rekâta kadar kılınır. Gece namazlarında her iki rekatta bir selam vererek kılmak faziletlidir.²⁵⁹

Hz. Peygamber’e farz, ümmetine ise sünnet/müstehab olan bir ibadettir. Gecenin ihyası, Allah’a yakınlık ve ruhsal arınma vesilesidir.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

- “Onların yanları yataklarından uzaklaşır, korku ve ümitle Rabb’lerine dua ederler.”²⁶⁰
- “Ey Muhammed! Gecenin bir bölümünde uyanıp sana özel bir ibadet olarak gece namazı kıl.”²⁶¹

Bu namazla ilgili Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmakta:

- “Gece namazı, salihlerin yoludur. Günahları örter, Allah’a yaklaştırır.”²⁶²
- “Kim gece uyanıp eşini de kaldırarak iki rekât kılsa Allah’ı çok zikredenlerden yazılır.”²⁶³
- “Farzlardan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.”²⁶⁴

Hz. Aişe’den (r.a.) rivayetle:

- “Resûlullah hasta da olsa teheccütü terk etmezdi.”²⁶⁵

Ayakları şişinceye kadar gece ibadet eden Peygamberimiz (s.a.s.) sebebi sorulunca, “Şükreden bir kul olmayayım mı?”²⁶⁶ ya Aişe buyurmuştur.

Teheccüt Namazının Manevi ve Bilimsel Faydaları

- Allah’a yakınlık kazanma ve O’nun rahmetine mazhar olma,
- Günahlara karşı koruyucu olması ve kefarete vesilesi,
- Kalbin ve bedenın arınması, manevi şifa,
- Gecenin ihyasıyla gündüzün bereketlenmesi,
- Peygamberlerin ve salihlerin sünnetini yaşatmak,

Teheccüt namazı; kullukta derinleşmek, Allah’a yaklaşmak ve ruhi tekâmülü yaşamak isteyenler için geceye saklanmış bir rahmet ve bereket kapısıdır. Kur’an ve hadislerde sıkça övülmüş, Resûlullah Efendimiz’in (s.a.s.) hayatında hiç terk etmediği özel bir ibadettir.

Teheccüt Namazının Bilimsel ve Ruhsal Faydaları

Modern bilim; gece uykusunun iki bölümlü (çift fazlı) doğal yapısına dikkat çekmekte, teheccüt namazının bu yapıya uygun bir döngü sunduğunu ifade etmektedir. Tarihsel olarak insanlar gece uykularını iki ayrı zaman diliminde alırdı. Teheccüt işte bu doğal dengeyi destekler.

- **Stresin Azalması:** Gece kalkıp ibadet etmek kortizol (stres hormonu) seviyesini düşürerek sinir sistemini rahatlatır. Bu da kişinin gündelik hayatta daha huzurlu, sabırlı ve sakin olmasına katkı sağlar.

- **Zihinsel Berraklık:** Teheccüt namazına kalkınca uyku bölündüğü hâlde ruhen dinlenmiş hissedilir, sabah saatlerinde zihinsel açıklık ve manevi dinginlik artar.
- **Dolaşım ve Kalp Sağlığı:** Gece abdest almak ve namaz kılmak gibi hafif fiziksel aktiviteler, kan dolaşımını hızlandırır ve kalbin dinlenme kapasitesini destekler. Sabah ibadetlerinin metabolizmaya olumlu etkileri gözlemlenmiştir.

Teheccüt namazını 40 gün boyunca düzenli olarak kılmak, ruhsal ve fiziksel arınmayı beraberinde getirir. Bu süreçte mümin, seher vaktinde Rabb'ine yönelerek kulluğunu tazeler, iç huzura ulaşır.

Teheccüt, yalnızca bir ibadet değil; kalbin saflaşması, bedenın canlanması ve zihnin berraklaşması için ilahi bir davettir

2- İŞRAK NAMAZI

İşrak: Arapça “güneşin doğması” anlamına gelir. İşrak veya duhâ (kuşluk) namazı; güneşin doğup ufukta beş derece (bir mızrak boyu) yükselmesi ile kerahet vakti çıktıktan sonra yani güneşin doğuşundan yaklaşık 40-50 dakika sonra ilk kuşluk vaktinde kılınır.

Bu namazın fazileti ile ilgili Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmakta:

“Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra oturduğu yerde kalarak Allah'ı zikreder, güneş doğduktan sonra da iki rekât namaz kılsa ona tam bir hac ve umre sevabı verilir.”

Resûlullah (s.a.s.) bu ifadeyi üç kez tekrar ederek şöyle buyurdu:

“Tam, tam, tam (hac ve umre sevabı gibi).”²⁶⁷

“Güneş doğuncaya kadar oturup Allah’ı zikretmek, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.”²⁶⁸

İşrak namazı, sabah namazının ardından zikirle meşgul olduktan sonra kılınan, çok sevaplı bir nafîle ibadettir. Manevî olarak hac ve umre sevabı kazandırdığı bildirilen bu namaz, sabaha bereketle başlamanın da bir yoludur.

3- KUŞLUK (DUHA) NAMAZI

Kuşluk namazı, güneş doğduktan yaklaşık 30–45 dakika sonra başlayıp, öğle namazı vaktine kadar kılınabilen, sünnet bir namazdır. Arapça adı salâtü’l-duhâ olan bu namaz, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in sıklıkla kıldığı ve ümmetine tavsiye ettiği nafîle bir ibadettir.

Kur’an-ı Kerim’de her ne kadar doğrudan “kuşluk namazı”ndan bahsedilmese de, Duhâ Suresi bu vakte işaret eder:

*“Kuşluk vaktine ant olsun. Ve sakinleştiği zaman geceye...”*²⁶⁹

Bu yemin, kuşluk vaktinin önemine dolaylı olarak dikkat çeker.

Bu namazla ilgili Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmakta:

“Her sabah her eklem için bir sadaka gerekir... İki rekât kuşluk namazı bütün bunların yerini tutar.”²⁷⁰

“Her kim kuşluk namazını devamlı kıalarsa, günahları deniz köpüğü kadar bile olsa bağışlanır.”²⁷¹

Hiz. Aişe (r.a.) anlatıyor:

“Resûlullah (s.a.s.), kuşluk namazını dört rekât kılar, Allah dilerse fazlasını da kılardı.”²⁷²

- Kuşluk namazının en faziletli vakti, güneşin iyice yükseldiği ve ısındığı zaman olan işrak vaktinden sonraki dönemdir (yaklaşık sabah 10:00–11:00 arası).
- Rekât sayısı: En az iki, genellikle dört, bazı rivayetlerde sekiz rekâta kadar, iki veya dört rekâta bir selam verilerek (ikindinin veya yatsının sünneti gibi) kılınabilir.

Ebû Zer (r.a.)’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.s.) kuşluk (duha) namazının faziletini şöyle ifade etmiştir:

- 2 rekât kıalarsan, gafillerden sayılmazsın. 360 sadaka borcunu karşılırsın.
- 4 rekât kıalarsan, ibadet edenlerden yazılırsın.
- 6 rekât kıalarsan, Allah o günün ihtiyaçlarını karşılar.
- 8 rekât kıalarsan, gânitîn (الْقَانِتِينَ)²⁷³ (çok ibadet eden) kişilerden sayılırsın.
- 12 rekât kıalarsan, cennette sana bir köşk inşa edilir.²⁷⁴
- Kuşluk namazı, güne başlarken Allah’a yönelmenin, ruhen arınmanın ve sadaka yerine geçen büyük bir faziletin vesilesidir. Peygamberimizin sıklıkla kıldığı ve tavsiye ettiği bu nafil namaz, müminin hem beden hem kalp sağlığına bir ferahlık vesilesidir.

4- EVVÂBİN NAMAZI

Evvâbin namazı, kelime anlamı itibarıyla “çokça tevbe edenler, Allah’a yönelenler” anlamına gelen “evvâb” kelimesinden

türemiştir. Bu namaz, akşam namazından sonra kılınan nafile bir ibadettir ve özellikle Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) övdüğü bir gece namazı türüdür.

Vakti: Akşam namazı ile yatsı namazı arasında, tercihen akşam namazından hemen sonra kılınır.

Genellikle altı rekât kılınır. Ancak iki rekâtтан on iki rekâta kadar kılınabileceği de bazı kaynaklarda yer alır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Kim akşam namazından sonra altı rekât namaz kılarsa ve bunlar arasında kötü bir söz söylemezse, ona on iki senelik ibadetin sevabı verilir.”²⁷⁵ “Evvâbin namazı, insanların gaflette olduğu bir zamanda kılınan namazdır.”²⁷⁶

Evvâbin Namazının Manevi Faydaları

- Allah’a yönelmeyi ve tövbe etmeyi teşvik eder.
- Günün sonunda kalbi arındırır ve kulun gönlünü Allah’a bağlar.
- Özellikle gaflet zamanında yapılan bu ibadet, samimi kulluğun bir göstergesidir.

Evvâbin namazı, akşam namazından sonra kılınan ve Allah’a yönelişi ifade eden nafile bir ibadettir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu namazı tavsiye etmiş ve büyük sevaplar vaat etmiştir. Özellikle 6 rekât olarak kılınması faziletli görülmüştür.

5- ÖĞLE NAMAZININ SON SÜNNETİNİ 4 REKÂT KILMANIN FAZİLETİ

Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Kim öğle namazından önce dört rekât, sonra da dört rekât kılsa, Allah onu cehenneme haram kılar.”²⁷⁷

- Bu hadis, öğle namazının farzından önce ve sonra dörder rekât nafîle kılmanın yüksek faziletine işaret eder.

6 - YATSI NAMAZININ SON SÜNNETİNİ 4 REKÂT KILMANIN FAZİLETİ

Yatsıdan sonra kılınan iki rekât sünnet, Hanefi mezhebinde meşru kabul edilmiştir. Ancak bazı büyük zatlar bunu dört rekât olarak kılmayı tercih etmişlerdir.

İbn Abbas’tan gelen bir rivayette:

“Ben, Rasûlullah’ın yatsıdan sonra dört rekât kıldığını gördüm.”²⁷⁸ şeklinde aktarıldığını görüyoruz.

Yatsıdan sonra iki rekât sünnetin yanı sıra fazladan ibadet yapmanın sünnete uygun olduğuna delildir. Bu dört rekât, nafîle olarak kılınmakta olup, Allah’a yakınlık için yapılan bir ibadet türüdür.

Nafîle Namazlarda Dört Rekâtın Fazileti Hakkında Bir Hadis:

“Gece ve gündüzde Allah’ın kullarına farz kıldığı namazlardan başka dört rekât vardır ki, kim onları kılsa büyük sevaba erişir.”²⁷⁹ Yatsıdan sonra kılınan dört rekât, Kadir Gecesi’nde kılınanlara denktir.”²⁸⁰

- Öğle ve yatsı namazlarının ardından dört rekât sünnet ya da nafile namaz kılmak, cennete yaklaştırmaya, cehennemden korunmaya, ve manevi yakınlığa vesile olur.
- Bu ibadetler Peygamberimiz'in uygulamalarına dayanmakta ve birçok hadislerle teşvik edilmektedir.
- Düzenli kılındığında kişi, hem kalben huzur bulur hem de ahirette yüksek dereceler kazanır.

7- HACET NAMAZI

Hacet kelimesi Arapça kökenli olup “ihtiyaç, dilek, arzu edilen şey” anlamına gelir. Hacet namazı ise, bir Müslüman'ın dünya ya da ahirete dair bir isteği olduğunda, bu dileğini Allah'a arz etmek amacıyla özellikle kıldığı nafile bir ibadettir.

Bu namaz, kulun Rabb'ine yönelerek içini dökmesinin, sığınmasının ve yardım istemesinin en samimi yollarından biridir.

Bir Müslüman, ihtiyacı olan bir şeyi elde etmek için elinden gelen sebep ve tedbirleri yerine getirip sonucun ancak Allah'ın takdirine bağlı olduğunu bilmeli ve tüm kalbiyle O'na güvenmelidir. İşte bu bağlamda, dua ve namazla desteklenen bir yöneliş en faziletli davranışlardan sayılmıştır. Hacet namazı da bu niyetle kılınan özel bir ibadet olarak bu çerçevede değerlendirilir

Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Kişi, ihtiyacı olan bir şeyi Allah'tan veya bir insandan isteyeceği zaman önce güzelce abdest alsın, sonra iki rekat namaz kılsın. Ardından Allah'ı anıp Resûlullah'a salavat getirsin ve şu duayı yapsın.”²⁸¹

Hacet Duası (Arapça ve Anlamı):

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ
مَغْفِرَتِكَ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ، وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ،
وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ، وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ

Anlamı:

“Hilim ve kerem sahibi Allah’tan başka ilah yoktur. Ulu Arş’ın Rabbi olan Allah’ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur. Rahmetine vesile olacak amelleri, mağfiretini kazandıracak sebepleri, her iyiliği elde etmeyi ve her günahtan kurtulmayı senden niyaz ediyorum. Affetmediğin hiçbir günahımı, kaldırmadığın hiçbir sıkıntıyı bırakma! Rızana uygun olan her dileğimi kabul buyur. Ey merhametlilerin en merhametlisi!”

Hacet Namazının Kılınışı:

İlk rekâta Fatiha’dan sonra **üç kez Ayetü’l-Kürsî**, 2., 3. ve 4. rekâtlarda ise her biriyle birlikte **İhlas, Felak ve Nâs sureleri** okunur. Ardından dua edilir.²⁸²

- **Herhangi bir vakitte kılınabilir**, ancak **kerahet vakitlerinde** (güneşin doğması, batması ve tam tepe noktası) kılınması uygun değildir.
- Özellikle **gece teheccüt sonrası, seher vakitleri** veya **sabırla beklenen vakitlerde** tercih edilmesi tavsiye edilir.

Hacet Namazının Faydaları:

- Allah’a olan bağlılığı güçlendirir.
- Kalbi yumuşatır, tevekkülü artırır.
- Sıkıntı ve darlıklara karşı manevi sığınaktır.
- Dua kapılarını açar, kulun samimiyetini ortaya koyar.
- Hacet namazı, müminin Rabb’ine en samimi şekilde yönelmesini sağlayan özel bir ibadettir. Hem kalbi boşaltır hem de kalbi doyurur. Allah’a dua ve yönelişin en içten yollarından biridir.

8- İSTİHARE (İSTİŞARE) NAMAZI

İstihare, bir işe karar vermeden önce, o işin hayırlı olup olmadığını Allah’tan dilemek demektir. Kişi dünya veya ahiret ile ilgili bir konuda tereddüt içindeyse karar vermeden önce Allah’tan yardım talep eder. Bu amaçla kılınan namaza da istihare namazı denir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri bir işi yapmaya niyetlendiğinde, farz dışında iki rekât namaz kılsın. Sonra şöyle dua etsin:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ”
 وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ،
 وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنَّ
 (dilek, dua bölümü)
 كُنْتُ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
 وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ،
 فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي، ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتُ
 تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
 وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ،
 فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ
 حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِي.

Bu dua Türkçe anlamıyla şöyledir:

“Allah’ım! Senin ilminle hayırlısını istiyor, kudretinle yardım diliyor ve senin yüce fazlından istiyorum. Çünkü Sen güç yetirirsin, ben yetiremem. Sen bilirsin, ben bilemem. Sen gaybı en iyi bilersin. Allah’ım! Şayet bu iş dinim, dünyam, geçimim ve akıbetim için hayırlıysa onu bana nasip eyle, kolaylaştır ve bereketlendir. Şayet bu iş benim için kötü ise, onu benden, beni de ondan uzaklaştır. Hakkımda hayırlı olanı takdir et ve beni ona razı eyle.”²⁸³

İstihare genellikle uyumadan önce yapılır ve kişi, kalbinde bir yatışma hisseder veya rüyada işaret görebilir.

İstihareyi anlayamayan kişi, güvenilir bir âlime veya salih bir Müslüman’a yaptırabilir.

İstihareden sonra hâlâ kararsızlık varsa, istişare (danışmak) de sünnettir.

İstihare, bir Müslüman’ın hayatındaki kararlarını sadece akıl değil, Allah’a tevekkülle birlikte almasını sağlar. Bu da kişinin hem iç huzurunu hem de hayırlı sonuçlara ulaşmasını kolaylaştırır.

Cennete girmenin şartı iman cennette derece kazanmanın vesilesi salih amellerdir.

TASAVVUFİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Terim	Açıklama
Afâk	Dış âlem; dağlar, denizler, gökler gibi Allah'ın dış dünyadaki tecellî alanı.
Beka Billah	Allah ile var olmak. Fena hâinden ayıklık hâline geçiş.
Bekâ Billah	Allah'la var olmak; fenâdan sonra Allah'ın rızasına göre yaşamak. Olgunluk ve irşad makamıdır.
Cem Makamı	Her şeyde sadece Allah'ı görmek; tevhidin zirvesidir. “Lâ mevcûde illallah” idraki yaşanır.
Enfûs	İç âlem; nefis, kalp ve ruh. Allah'ın insandaki tecellî alanıdır.
Esmâ-i Hüsnâ	Allah'ın en güzel isimleri. Zikir ve tefekkürde temel alınır.
Fark Makamı	Fenâ hâinden sonra tekrar ayıklık hâline dönülmesi; “cem” hâinden çıkıp mahlûkatı Allah'ın nuruyla görmek.
Fenafillah	Allah'ta yok olmak. Nefsinden, benliğinden sıyrılma.
Fenâ Fillah	Allah'ta fânî olmak; benliğini yok sayıp sadece Allah'ı görmek. Aşk ve vecd makamıdır.
Letâîf	Kalpteki manevi merkezlerdir. Kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ gibi nûrânî noktalar. Zikirle temizlenirler.
Meczip	Akıl ile değil, aşk ile hareket eden; akli meleke-leri zorlayan ilahî aşk hâinde yaşayan kimse.

Murâkabe	Kalbin Allah'ı sürekli gözetleme hâlinde olmasıdır. "Allah beni görüyor" bilinciyle yaşamak.
Mürîd	Tasavvuf yoluna girmeye niyet etmiş, mürşide bağlanmış talibe verilen addır.
Mürşid	Tasavvuf yolunda yetişmiş, ilmi ve hâliyle insanlara rehberlik eden kâmil mürşid; öğretici ve terbiyecidir.
Nefis	İnsan tabiatındaki kötülüğe meyilli yön. Terbiye edilmesi gereken en temel içsel kuvvettir.
Nefs-i Emmâre	Kötülüğü emreden nefis. Nefsin ilk ve en düşük mertebesidir.
Nefs-i Levvâme	Kendisini kınayan nefis. Günah karşısında pişmanlık duyar.
Nefs-i Mardiyeye	Allah'ın razı olduğu nefis. Allah'ın kendisinden hoşnut olduğu, olgunlaşmış nefistir.
Nefs-i Mutmainne	Huzura ermiş, Allah'a tam teslim olmuş nefistir. Kur'an'da bu nefse cennet vaat edilir.
Nefs-i Mülhime	İlham alan nefis. Hayrı ve şerri ayırt edebilir hâle gelmiştir.
Nefs-i Râdiye	Allah'tan razı olan nefis. Her hâline şükreden, kaderden hoşnut olan kişide görülür.
Nefs-i Sâfiye	En temiz hâle ulaşmış nefis. Tam kemâl noktasıdır. Velilerin makamıdır.
Nefy-İspat	"Lâ ilâhe illallah" kelimesinin tefekkürüdür. "Nefy": her şeyi reddetmek, "İspat": yalnızca Allah'ı kabul etmek.

Rabıta	Müridin mürşidini hayal ederek kalben bağ kurmasıdır. Kalbin disipline edilmesinde etkili bir manevi yöntemdir.
Seyr-i Sülûk	Müridin manevî yolculuğu; kalbin Allah’a doğru seyridir. Nefis terbiyesi ve kalp tasfiyesini kapsar.
Sülûk	Tasavvuf yoluna girip o yolda ilerlemeye “sülûk etmek” denir.
Tarikat	Tasavvufun uygulanış biçimi; mürşid rehberliğinde sürdürülen manevî eğitim yoludur.
Tasavvuf	Kalbin temizlenmesi, nefsin arındırılması ve Allah’a yakınlık kazanma yoludur.
Teveccüh	Mürşidin, müridine kalpten kalbe manevî feyiz aktarması.
Tevhid	Allah’ı bir bilmek, birlemek. Tasavvufun en temel akîde esaslarındandır.
Velayet-i Kübra	Büyük velilik. Fenadan sonra bekaya geçen, irşada memur olanlar.
Velayet-i Sağır	Küçük velilik. Fenafillah hâlinde kalanlar.
Zikrullah	Allah’ı anmak. Kalple, dille veya sırla yapılan zikirlerdir.
İhlâs	Yalnızca Allah için ibadet etmek. Gösteriştan uzak, samimi niyet.
İrfan	Marifetullah ile elde edilen kalbî bilgi. İlahi hakikatleri bilme ve anlama hâlidir.
İrşad	Başkalarına Allah yolunu gösterme yetkisi.

ULUSLARARASI RAVZA EĞİTİM VE KÜLTÜR YARDIMLAŞMA DERNEĞİ 2012-2025 FAALİYET RAPORU

KALE VERGİ DAİRESİ:7710327156

KÜTÜK NO:58-012-064

DERNEK BAŞKANI: ABDULLAH AĞBEKTAŞ

2012 YILINDA DERNEĞİMİZ FAALİYETE BAŞLAMIŞ
OLUP 2025 YILINA KADAR OLAN FAALİYETLERİMİZDEN
BAZILARI AŞAĞIDAKİ GİBİDİR:

1. 2017 yılında Sivas Valiliği ile koordineli olarak düzenlemiş olduğumuz “Sivas Yetimine Sahip Çıkıyor” projesi ile 33 yetime ev alınmıştır.
2. 2017 yılında Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Bey ile görüşülerek Sivas Merkez Camii Projesi ve yer tahsis yapılmıştır
3. Sivas Tarihi Meydan Camisi’nin Vakıflar Genel Müdürlüğü ile protokol yapılarak restorasyon işleminin finansmanının karşılanması ve yeniden ihya edilmesi
4. Sivas Ebu’l Hasan Harakani Aşevimiz 2019 yılında faaliyete başlamıştır. Bu aşevi vasıtasıyla ihtiyaçlı ailelere toplamda 130.000 kişilik sıcak yemek dağıtımı yapılmıştır.
5. İstanbul Sosyal Marketimizde 2021 - 2023 yılında toplam 9000 ihtiyaçlı aileye gıda ve konfeksiyon yardımı yapıldı.
6. İstanbul Hırka-ı Şerif Öksüz Mehmet Paşa Camisi Altında 10.000 kişi kapasiteli aşevi açılmış ve ihtiyaçlı ailelere sıcak yemek temini sağlanmıştır.

7. Devletimizin açtığı Biz Bize Yeteriz Kampanyasına nakdî yardım yapıldı.
8. Antalya’da yaşanan orman yangınları sebebiyle gıda, giyim ve tıbbi yardım yapıldı. Kastamonu’da yaşanan sel felaketi için devletimizin açtığı yardım kampanyasına nakdî yardım yapıldı.
9. Asrın felaketi Kahramanmaraş merkezli depremde etkilenen Malatya, Adıyaman, Hatay, Adana, Şanlıurfa, Gaziantep illerine toplamda 350 ton gıda ve konfeksiyon yardımı yapıldı, Hatay’da depremin 2. günü mobil aşevi kurularak bölge halkına sıcak yemek çıkarıldı.
10. Türkiye genelinde toplam 75 cami, mescit ve okul mescidi tadilatı ve tefrişatı yapıldı. Sivas, Adıyaman, Kars, Şırnak, Giresun başta olmak üzere ülkemizde toplamda 50 okulun mescit halıları ve tadilatları yapıldı. (Sivas Karşıyaka Aşık İsmet Lisesi Mescidi, Sivas Cumhuriyet Anadolu Lisesi Mescidi, Sivas Hacı Mehmet Sabancı Anadolu Lisesi Mescidi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Mescidi, Sivas Kız A.İ.H.L. mescidi, katkı verilen mescitlere bazı örneklerdir.)
11. Sivas İl Müftülüğü ve Diyanet Vakfının ortak olarak yürüttüğü Abdürrauf Efendi Külliyesi ve Kur’an Kursu inşaatına 20 ton demir alımı yapıldı.
12. Sivas Merkez Camisi’ne 150 ton demir alımı yapıldı.
13. 2012 – 2023 yılları arasında ramazan ayları içinde mahalle muhtarları ile koordineli olarak 5.000.000 TL değerinde gıda çeki dağıtımı yapıldı.

14. Başta Türkiye'deki yetimlerimiz olmak üzere; Afrika-Uganda Hz. Hatice Yetimhanesi-Okulu, Hindistan Hz. Fatıma Yetimhanesi-Okulu, Suriye Hz. Aişe Yetimhanesi-Okulunda , Afrika Kamerun İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Yetimhanesi, Afrika Gambiya Bilal-i Habeşî Yetimhanesi olmak üzere 5 yetimhanede 1.000 yetime sahip çıkıyoruz..
15. Afrika ve Asya'da toplam 1450 su kuyusu yapıldı.
16. Afrika ve Asya'da toplamda 130 cami ve okul ile 5 yetimhane yapıldı.
17. Afrika'da ve Türkiye'de toplamda 23.348 sadaka, akîka, adak ve vacip kurbanı kesildi.
18. Suriye'deki mazlumlara 200 insani yardım tırı ulaştırıldı.
19. Filistin Gazze'ye her ay düzenli gıda ve giyim yardımı yapılmaktadır.
20. Afrika ve Asya'da toplam 124.200 Kur'an-ı Kerim dağıtımı yapıldı.
21. AFAD öncülüğünde Afganistan ve Pakistan için düzenlenen İyilik Treni yardım kampanyalarında, gönderilen 5 trene toplamda 160 ton gıda katkı verildi.
22. AFAD öncülüğünde Gazze'ye yardım götüren 3 gemiye toplam 12 tır, 200 ton katkı verildi.
23. Afrika'da 686 kişiye katarakt ameliyatı gerçekleştirildi.

Dünya genelinde mazlum, mağdur, ihtiyaç sahibi milyonlarca insanın ihtiyaçlarına karşılık vermeye gönüllerini tamir etmeye çalıştık.

DİPNOTLAR

- ¹ Bakara 2/44; Âl-i İmrân 3/191
- ² Gazâlî, İhyâu Ulûmiddîn, c.4, s.418; ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzî, Mevzuât
- ³ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Tasavvuf” maddesi.
- ⁴ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Tasavvuf” ve “Sûfî” maddeleri.
- ⁵ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Ashâb-ı Suffe” maddesi
- ⁶ İmam Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn; bkz. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 2/2.
- ⁷ Gazâlî, el-Mûnkız mine'd-Dalâl, Diyanet İşleri Yayınları
- ⁸ Gazâlî, el-Mûnkız mine'd-Dalâl, Diyanet İşleri Yayınları
- ⁹ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Resûlü's-Sakaleyn” maddesi.
- ¹⁰ Ahzâb, 33/40
- ¹¹ Tirmizî, Menâkıb, 1; İbn Mâce, Mukaddime,6
- ¹² Sahih Müslim, Kitâbü'l-Fezâil, 126
- ¹³ TDV İA, “Habîbullah” ve “Muhammed” maddeleri
- ¹⁴ A'râf 7/157; ayrıca bkz. TDV İA, “Bişâret” maddesi
- ¹⁵ Saff 61/6
- ¹⁶ Bakara 2/129
- ¹⁷ Bakara 2/256, el-Enbiyâ 21/25
- ¹⁸ Tekvîr 81/8-9
- ¹⁹ TDV İA, “Ashâb”, “Sahâbe” maddeleri
- ²⁰ Nahl 16/44
- ²¹ Buhârî, İlim, 39; Ebû Dâvûd, İlim 3
- ²² Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 492; Tirmizî, Menâkıb 58.
- ²³ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Tarikat” maddesi.
- ²⁴ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Kâdiriyye” maddesi.
- ²⁵ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Nakşibendiyye” maddesi.
- ²⁶ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Hamidullah, Muhammed” maddesi.
- ²⁷ TDV İA, “Tasavvuf”, “Silsile”, “Tarikat” maddeleri.
- ²⁸ Ahmed er-Rifâî, el-Burhânü'l-Müeyyed, s. 45
- ²⁹ Sünen-i İbn Mâce, Muqaddime, 2; ayrıca bkz. İmam Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn
- ³⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 2/2 tefsiri; ayrıca bkz. İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmiddîn
- ³¹ TDV İA, “Cüneyd-i Bağdadî”, “Bâyezîd-i Bistâmî”, “Rufâî”, “Geylânî”, “Es'ad Erbilî” maddeleri

- ³² *İbnü'l Cevzî, Sıfatü's-Safve; Ebu'l-Leys Semerkandî, Tenbihü'l-Gâfilîn.*
- ³³ *Yunus 64*
- ³⁴ *Beyhakî, Şuab, III, 424-425*
- ³⁵ *Gazâlî, İhyâ' 'Ulûmi'd-Dîn, I. cilt.*
- ³⁶ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Cüneyd-i Bağdâdî" maddesi.*
- ³⁷ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Ebû'l-Hasan Harakânî" maddesi...Ayr.bkz.İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Safve, c.2, s.112*
- ³⁸ *İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Safve.*
- ³⁹ *Zümer Suresi, 39:9.*
- ⁴⁰ *Fâtır Suresi, 35:28.*
- ⁴¹ *Buhârî, Rikâk, 7*
- ⁴² *Müslim, Zekât, 33*
- ⁴³ *Şems suresi 9*
- ⁴⁴ *Maide 5/3.*
- ⁴⁵ *Maide 35*
- ⁴⁶ *Mektûbât .260. Mektup*
- ⁴⁷ *İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 144, 147*
- ⁴⁸ *Ebû Dâvûd, İlim, 1*
- ⁴⁹ *Al-i imran 59*
- ⁵⁰ *Âl-i İmrân 3/47*
- ⁵¹ *Al-i Imran 200*
- ⁵² *İbn Atâullah el-İskenderî, el-Hikemü'l-Atâiyye, h. 25.*
- ⁵³ *En'âm, 125*
- ⁵⁴ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "İbn Atâullah el-İskenderî" maddesi*
- ⁵⁵ *Müsned, Ahmed b. Hanbel, II, 381.*
- ⁵⁶ *Gazâlî, İhyâü Ulûmiddîn.21. kitabı "Kalbin Esrarı" (Ajâ'ibü'l-Kalb)*
- ⁵⁷ *Kalem 68/4, Diyanet Meali*
- ⁵⁸ *Mevlânâ, Mesnevî-i Şerîf, I. cilt;bkz. TDV İslâm Ansiklopedisi, "Mevlânâ" ve "Mesnevî" maddeleri.*
- ⁵⁹ *Müsned, I/139*
- ⁶⁰ *Müsned, I/129; Bu hadis sahihtir. bk. Mecmau'z-Zevaid, 5/172*
- ⁶¹ *Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, 3/90; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, 12/203.*
- ⁶² *Hicr, 47*

- ⁶³ *Müslim, Birr, 33*
- ⁶⁴ *İmam Gazâlî'nin İhyâ' 'Ulûmü'd-Dîn*
- ⁶⁵ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Gafler" maddesi.*
- ⁶⁶ *el-A'râf 7/179.*
- ⁶⁷ *İmam Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn, Zikir Bâbı.*
- ⁶⁸ *İmam Gazâlî, İhyâü Ulûmiddîn, Kalbin Hastalıkları Bölümü.*
- ⁶⁹ *Buhârî, Daavât 66*
- ⁷⁰ *Beyhakî, ez-Zühed el-Kebîr*
- ⁷¹ *Abdulkâdir-i Geylânî menkıbeleri, bkz. TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Abdülkadir Geylânî' maddesi.*
- ⁷² *Sıfatü's-Safve, İbnü'l-Cevzî*
- ⁷³ *İbnü'l-Cevzî, "Menâkıbü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel", Dâru'l-Maârif, Kahire, s. 237.*
- ⁷⁴ *Sülemi, Tasavvuf Risaleleri.*
- ⁷⁵ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Anâsır" maddesi*
- ⁷⁶ *İmam Gazâlî, İhyâü Ulûmiddîn, Nefis Terbiyesi bölümü.*
- ⁷⁷ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Letâif" maddesi*
- ⁷⁸ *İmam Rabbânî, Mektûbât, 1. Cilt.*
- ⁷⁹ *Zümer, 39/22*
- ⁸⁰ *İmam Gazâlî – Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri)*
- ⁸¹ *Müslim, İman, 293; İbn Mace, Mukkadime, 13; İbn Hanbel, 4, 401, 405*
- ⁸² *Müslim, İman, 293*
- ⁸³ *Ebû Dâvûd, Edeb 16*
- ⁸⁴ *Buhârî, Enbiyâ 2, Müslim, Birr 159, 160.*
- ⁸⁵ *İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân.*
- ⁸⁶ *TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Letâif' maddesi*
- ⁸⁷ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Letâif" maddesi*
- ⁸⁸ *TDV İslâm Ansiklopedisi, 'Nefs' maddesi.*
- ⁸⁹ *Ebû Nuaym el-İsfahânî, "Hilyetü'l-Evliyâ", c. 2, s. 273; ayrıca bkz. Süyûtî, "Câmiu's-Sağîr", c.1, h. no: 1302*
- ⁹⁰ *TDV. İslâm Ansiklopedisi, Nefs md.)*
- ⁹¹ *İmam Rabbânî, Mektûbât, 1. cilt; Ahmet Avni Konuk, Fusûsu'l-Hikem Şerhi.*
- ⁹² *İmam Rabbânî, Mektûbât, 1. cilt.*
- ⁹³ *İmam Rabbani'nin Mektubatının 1. Cildinin 58. Mektup*

- ⁹⁴ Şems 9
- ⁹⁵ Mektûbât-ı İmâm Rabbânî, 1. Cilt, 21. Mektup
- ⁹⁶ Yûsuf Suresi, 53
- ⁹⁷ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Men Arefe Nefsehu”
- ⁹⁸ imam Rabbani, Mektubat, 3/27
- ⁹⁹ Müslim’in “Salât” 482
- ¹⁰⁰ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Behâüddin Nakşibend” maddesi.
- ¹⁰¹ Fecr Suresi, 27–28
- ¹⁰² Yûsuf, 12/53
- ¹⁰³ Kıyâme, 75/2
- ¹⁰⁴ Şems, 91/7-8
- ¹⁰⁵ Buhârî, Ta’bîr 10; Müslim, Rü’yâ 11
- ¹⁰⁶ Fecr, 89/27-28
- ¹⁰⁷ İmâm Rabbânî, Mektûbât, 1. Cilt.
- ¹⁰⁸ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Nefs” ve “Mutmainne” maddeleri.
- ¹⁰⁹ TDV İA, “Nefs-i Râdiye” maddesi
- ¹¹⁰ Tirmizî, Daavât, 13 No:3389, İbn Mâce, Du’â’, 14 No: 3870
- ^{Ebû} Dâvûd, Edeb, 100
- ¹¹¹ Beyyine, 8
- ¹¹² Fecr, 27-28
- ¹¹³ Zümer 23
- ¹¹⁴ Buhârî, Tevhid 15; Müslim, Zikr 2
- ¹¹⁵ İmam Gazâlî, İhyâ-u Ulûmiddîn, Zikir bölümü
- ¹¹⁶ Enbiyâ, 66
- ¹¹⁷ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Zikir” ve “Tevhîd” maddeler
- ¹¹⁸ Abdülhâlik Gücdüvânî silsilesi, TDV İA, “Nakşibendiyye” ve “Halvetiyye”
bkz. İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu’l-Beyân
- ¹¹⁹ TDV İslâm Ansiklopedisi, “Murâkabe” maddesi.
- ¹²⁰ Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1.
- ¹²¹ Abdülhâlik Gücdüvânî – “Kelimet-i Seb’a”; İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu’l-Beyân.
- ¹²² İhlâs, 112/1
- ¹²³ Me’âric / 4
- ¹²⁴ Buhârî, Tevhîd, 1

- ¹²⁵ *Buhârî, Tevhîd, 1*
- ¹²⁶ *Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 11; Tefsîr, 93*
- ¹²⁷ *Hadîd 57/4*
- ¹²⁸ *Kâf Suresi*
- ¹²⁹ *Mâide Suresi*
- ¹³⁰ *Hucrat 10*
- ¹³¹ *Muvatta, Husnü'l Halk, 8; Müsned, 2/381*
- ¹³² *Zümer 17*
- ¹³³ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Fenâ" maddesi.*
- ¹³⁴ *Rahmân 55/26-27*
- ¹³⁵ *İmam Gazâlî – Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri)*
- ¹³⁶ *Müslim, İman, 293; İbn Mace, Mukkadime, 13; İbn Hanbel, 4, 401, 405*
- ¹³⁷ *Mektûbât-ı 1. cilt, 266. mektup*
- ¹³⁸ *İmam Rabbânî, Mektûbât, I. Cilt, 313. Mektup.*
- ¹³⁹ *Mektûbât-ı Rabbânî, 1. Cilt, 266. Mektup*
- ¹⁴⁰ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Fenâ", "Seyr", "Tecellî" maddeleri.*
- ¹⁴¹ *İmam Rabbânî, Mektûbât, I/266*
- ¹⁴² *Hâce Muhammed Pârisâ, Füsûsü'l-Hikem Şerhi, İstanbul: Sebil Yayınlar*
- ¹⁴³ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Muhammed Pârisâ" ve "Bahâeddîn Nakşibend" maddeleri.*
- ¹⁴⁴ *İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân Tefsiri ve Şerh-i Mesnevî.*
- ¹⁴⁵ *Osman Nuri Topbaş, Altın Silsile – Nakşibendîlik ve Tasavvufî Hayat, Erkam Yayınları.*
- ¹⁴⁶ *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Fenâ", "Velâyet", "Tasavvuf" maddeler*
- ¹⁴⁷ *Tirmizî, Deavât, 72*
- ¹⁴⁸ *Buhârî, Rikâk, 38*
- ¹⁴⁹ *Tefsîru'l-Kur'ân 15 (Hadis No: 3127, Ebû Dâvûd, Edeb 88 (Hadis No: 4787*
- ¹⁵⁰ *Fahreddin er-Râzî, Esâsü't-tekdîs; TDV İslâm Ansiklopedisi, "Sıfat" maddesi; ayrıca bkz. İmam Gazâlî, el-İktisâd fî'l-i'tikâd.*
- ¹⁵¹ *Sâd, 38/75*
- ¹⁵² *Tâhâ, 20/23*
- ¹⁵³ *Mü'min, 40/20*
- ¹⁵⁴ *İsrâ, 17/85*
- ¹⁵⁵ *Sâd, 38/72; Hicr, 15/29*

- ¹⁵⁶ *Şûrâ, 42/11*
- ¹⁵⁷ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Sıfat” ve “Tecellî” maddeleri.*
- ¹⁵⁸ *Müslim, İmân 293; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/403; İbn Mâce, Mukaddime 13;*
- ¹⁵⁹ *Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Sâd 38/75*
- ¹⁶⁰ *Fetih, 48/10*
- ¹⁶¹ *A'raf, 7/54*
- ¹⁶² *Şûrâ, 11*
- ¹⁶³ *Âl-i İmrân, 97*
- ¹⁶⁴ *Beyhakî, Şuabü'l-İman, no: 387; Zehebî, Tefsîrü'l-Kebîr, ilgili ayet*
- ¹⁶⁵ *Müslim, İmân 293; İbn Mâce, Mukaddime 13*
- ¹⁶⁶ *Bakara, 44*
- ¹⁶⁷ *A'râf, 184*
- ¹⁶⁸ *Nahl, 16/5–8*
- ¹⁶⁹ *Kıyame 22*
- ¹⁷⁰ *Yasin: 82]*
- ¹⁷¹ *Kehf, 29*
- ¹⁷² *Bakara Suresi, 2/115.*
- ¹⁷³ *Gazâlî, İhyâü Ulûmiddîn, Zikir ve Kalp Bölümleri.*
- ¹⁷⁴ *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 2/115 tefsiri*
- ¹⁷⁵ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Zâtullah” ve “Sıfatullah” maddeleri.*
- ¹⁷⁶ *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 2/255 (Âyetü'l-Kürsî) tefsiri*
- ¹⁷⁷ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Cihet” maddesi.*
- ¹⁷⁸ *Şûrâ, 42/11*
- ¹⁷⁹ *Bakara 144*
- ¹⁸⁰ *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Bakara 144 tefsiri.*
- ¹⁸¹ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Arş” ve “Kürsî” maddeleri*
- ¹⁸² *Fahrüddîn er-Râzî, Tefsîru'l-Kebîr, Şûrâ 11.*
- ¹⁸³ *Kâf, 50/16*
- ¹⁸⁴ *İmam Gazâlî, el-İktisâd fî'l-İtikâd.*
- ¹⁸⁵ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Cihet” maddesi.*
- ¹⁸⁶ *TDV İslâm Ansiklopedisi, “Sıfat” maddesi.*
- ¹⁸⁷ *Beyhakî, el-Esma ve's-Sıfât, 1/48*
- ¹⁸⁸ *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, İbn Ebî'l-İzz, s. 111-132.*

- 189 *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Şûrâ 11*
- 190 *Müslim, Müsâfirîn, 179; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 27.*
- 191 *Nûr, 24/35*
- 192 *Nuh 4*
- 193 *TDV İA, "Akıl" maddesi; Buhârî, Hudûd, 22.*
- 194 *Müslim, Tevbe, 14; Tirmizî, Birr, 18.*
- 195 *TDV İA, "Fenâ", "Bekâ", "Vahdet-i Vücûd" maddeleri.*
- 196 *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Seyr ü Sülûk" maddesi.*
- 197 *İmam Rabbânî, Mektûbât, c.2, mektup 36; Abdülkâdir Geylânî, Fethur-Rabbânî.*
- 198 *Bakara, 2/117*
- 199 *Suyutî, Camiu's-Sağır, II/127; Aclûnî, I/310*
- 200 *İmam Rabbânî, Mektûbât*
- 201 *Saff 61/2.*
- 202 *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Nefs" maddesi.*
- 203 *İmam Rabbânî, Mektûbât, 1. Cilt.*
- 204 *Gazâlî, İhyâ-u Ulûmiddîn, Kalp ve Nefis Eğitimi Bölümleri*
- 205 *Buhârî, Bed'ü'l-Halk 6; Müslim, Birr 157*
- 206 *Diyanet Meali, Fussilet Suresi, 53.*
- 207 *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Enfûs" maddesi.*
- 208 *Buhârî, İstizan, 1; Müslim, Birr, 115*
- 209 *Kehf Suresi, 109*
- 210 *İmam Rabbânî, Mektûbât, I. cilt.*
- 211 *Halil Baltacı'nın "Necmeddîn-i Dâye'nin Ebû'l-Hasan el-Harakânî*
- 212 *Sahîh Müslim, Zikir ve Dua Kitabı, Hadis No: 1343*
- 213 *Kıyâme 75/22-23.*
- 214 *Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, Mesâcid, 211*
- 215 *Şûrâ, 42/11.*
- 216 *TDV İslâm Ansiklopedisi, "Rü'yettullah" maddesi*
- 217 *Gazâlî, İhyâ Ulûmiddîn, 1. Cilt, Kalp İlmi Bahsi*
- 218 *Sahîh Müslim, Zikir ve Dua Kitabı, Hadis No: 1343*
- 219 *İmam-ı Rabbânî, Mektûbât, c.2, mektup: 99.*
- 220 *Bakara, 2/125*
- 221 *İsra 1*

- 222 *Bakara*, 2/125
- 223 *Beyhakî, Esma ve's-Sıfat*, h. no:861, 862; *Kenzu'l-Ummal*, h. no:44158
- 224 *Kenzu'l-ummal*, h. no: 34744
- 225 *İbrahim bin Edhem, Attâr'ın "Tezkiretü'l-Evliyâ*
- 226 *Kıyamet* 22
- 227 *Fetih* 48/4..
- 228 *Buhârî, Tevhid* 24; *Müslim, İman* 81
- 229 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Yakîn" maddesi.
- 230 *Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Tekâsür Suresi Tefsiri*
- 231 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Radiyye-Mardıyye" maddesi.
- 232 *Sühreverdi, Avârifü'l-Maârif*, s. 225.
- 233 *Mektûbât-ı Rabbânî, c.1, m.45*
- 234 *el-Fecr*, 89/27-30.
- 235 *Buhârî, Tevhîd*, 15; *Müslim, Zikr*, 2; *Tirmizî, Daavât*, 131
- 236 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Bekâ", "Fenâ", "Murâkabe" maddeleri.
- 237 *Fecr*, 89/27-28
- 238 *İmam Rabbânî, Mektûbât, c.1, m.260.*
- 239 *İmam Rabbânî, Mektûbât, c.1, m.260.*
- 240 *Fecr*, 89/27-28
- 241 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Bekâ" ve "Fenâ" maddeleri.
- 242 *İbn Mâce, Muqaddime*, 11; *Ahmed b. Hanbel, Müsned*, 1/281
- 243 *Sahîh-i Buhârî, İmân*, 9; *Sahîh-i Müslim, İmân*, 67
- 244 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Vahiy Kâtibi" maddesi
- 245 *A'râf*, 7/99
- 246 *Buhârî, Rikak* 38
- 247 *Emirdağ Lâhikası II*, 93. Mektup
- 248 *Beyhakî, Şuabu'l-İmân*, c.7, s.490, h.10786
- 249 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, *Mukarrebîn ve Ebrâr* maddeleri.
- 250 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Ebû'l-Hasan Harakânî" maddesi.
- 251 *Attâr, Tezkiretü'l-Evliyâ*, çev. Tahsin Yazıcı, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, c.2
- 252 *Osman Nûri Topbaş, Tasavvuf: İslâm'da Rûhî Terbiye*, *Erkam Yayınları*
- 253 *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Tasavvuf" maddesi.
- 254 *Cüneyd-i Bağdâdî, TDV İslâm Ansiklopedisi.*
- 255 *Taberî, Târîh*, III, 202; *TDV İslâm Ansiklopedisi*, "Ebû Bekir" maddesi

- 256 *İbn Mâce, Fiten, 2*
 257 *Fussilet 41/34.*
 258 *A'râf Suresi, 7:43*
 259 *Buhârî, Teheccüd, 9; Müslim, Müsâfirîn, 125*
 260 *Secde 32/16–17*
 261 *İsrâ 17/79*
 262 *Tirmizî, Deavât, 101*
 263 *Ebû Dâvûd, Tatavvu', 18*
 264 *Müslim, Sıyâm, 203*
 265 *Ebû Dâvûd*
 266 *Buhârî, Müslim*
 267 *Tirmizî, Salât, 359; Ebû Dâvûd, Tatavvu', 12*
 268 *Buhârî, Ezan 155*
 269 *Duha Suresi, 93/1-2*
 270 *Müslim, Müsâfirîn, 84*
 271 *Tirmizî, Salât, 54; İbn Mâce, İkâmetu's-Salât, 189*
 272 *Müslim, Müsâfirîn, 78*
 273 *Ahzâb, 33/35*
 274 *Mu'cemü'l-Kebîr*
 275 *Tirmizî, Salât, 189; İbn Mâce, İkâme, 180*
 276 *İbn Hibbân, Sahîh, 6/277*
 277 *Ebû Dâvûd, Tatavvu', 7; Tirmizî, Salât, 207*
 278 *Müslim, Müsâfirîn, 80*
 279 *Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr*
 280 *Sübülü's-Selâm, II, 4.*
 281 *Tirmizî, Vitir, 17 [479]; İbn Mâce, İkâmetü's-salavât, 189 [1384]*
 282 *İbn Âbidîn, Reddü'l-Muhtâr, 2/28*
 283 *Buhârî, Teheccüd, 25; Tirmizî, Vitir, 18*

